Załącznik do Uchwały Nr 47/2015
Walnego Zebrania Członków
Stowarzyszenia LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej”
z dnia 28.12.2015 r.

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ NA LATA 2016-2022

DLA OBSZARU GMIN DĘBLIN, KŁOCZEW, NOWODWÓR, RYKI, STĘŻYCA, UŁĘŻ

RYKI, 2015

SPIS TREŚCI

I. CHARAKTERYSTYKA GD 2

II. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR 16

III. DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI 24

IV. ANALIZA SWOT 39

V. CELE I WSKAŹNIKI 41

VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU 53

VII. PLAN DZIAŁANIA 55

VIII. BUDŻET LSR 56

IX. PLAN KOMUNIKACJI 58

X. ZINTEGROWANIE 59

XI. MONITORING I EWALUACJA 60

XII. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO 63

XIII. ZAŁĄCZNIKI 65

ZAŁĄCZNIK NR 1 PROCEDURA AKTUALIZACJI LSR 65

ZAŁĄCZNIK NR 2 PROCEDURY DOKONYWANIA MONITORINGU I EWALUACJI 66

ZAŁĄCZNIK NR 3 PLAN DZIAŁANIA 70

ZAŁĄCZNIK NR 4 BUDŻET LSR 76

ZAŁĄCZNIK NR 5 PLAN KOMUNIKACJI 77

I. CHARAKTERYSTYKA LGD

1. Nazwa LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej została zarejestrowana w dniu 10 września 2008 roku w KRS pod numerem 0000312563 z siedzibą w Rykach, pod adresem ul. Wyczółkowskiego 10 A, 08-500 Ryki. Stowarzyszenie posiada REGON nr 060436179 oraz NIP 5060081364.

Forma prawna: stowarzyszenie specjalne - działa w szczególności na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 poz. 1393 z późn. zm.), ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. z 2013 r. poz. 173 z późn. zm.), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r., poz. 349), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. 2015 r., poz. 378).

2. Opis obszaru

Stowarzyszenie działa na obszarze sześciu gmin: Dęblin, Kłoczew, Nowodwór, Ryki, Stężyca i Ułęż wchodzących w skład powiatu ryckiego, który należy do województwa lubelskiego. Obszar graniczy z powiatami: od północy – garwolińskim i łukowskim, od wschodu z powiatem lubartowskim, od południa z powiatem puławskim (wszystkie należące do woj. lubelskiego), a od zachodu z powiatem kozienickim położonym już na terenie województwa mazowieckiego. Ponadto od powiatu kozienickiego oddziela Stowarzyszenie rzeka Wisła. Na obszarze działania LGD są dwa miasta, Ryki (z liczbą 9955 mieszkańców) i Dęblin (liczące 17057 mieszkańców). **Na całym obszarze mieszka 58080 osób** wg danych GUS na dzień 31.12.2013 r. Liczbę mieszkańców w rozbiciu na poszczególne gminy oraz gęstość zaludnienia obrazuje poniższa tabela.

Tabela 1. Liczba ludności i gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach wchodzących w skład LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej

Lp.	Nazwa gminy	Status gminy	Liczba mieszkańców	Powierzchnia gminy w km²	Gęstość zaludnienia Ludność/ km²
1.	Dęblin	Miejska	17 057	38	445
2.	Kłoczew	Wiejska	7 401	143	52
3.	Nowodwór	wiejska	4 212	72	59
4.	Ryki	Miejsko-wiejska	20 788	162	129
5.	Stężyca	Wiejska	5 334	116	46
6.	Ułęż	Wiejska	3 288	84	39
	Razem powiat rycki		**58 080**	**615**	**95**

Źródło: Dane GUS, 2013

Ludność obszaru LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej stanowi 2,7 % ludności zamieszkującej woj. lubelskie. Spośród 6 gmin będących partnerami LGD, 4 gminy (Ryki, Ułęż, Kłoczew i Nowodwór) są członkami Lokalnej Grupy Rybackiej „W Dolinie Tyśmienicy i Wieprza" z/s w Lubartowie. Wszystkie wymienione gminy nie są członkami innych Lokalnych Grup Działania, które ubiegają się o wybór realizacji LSR w ramach PROW 2014-2020. Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD podjęły stosowne uchwały o

przystąpieniu do LGD i realizacji projektów z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju odbywać się będzie w ramach jednego funduszu PROW 2014-2020.

3. Mapa obszaru i spójność terytorialna

Obszar LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej jest spójny terytorialne. Wszystkie gminy wchodzą w skład jednego powiatu – ryckiego. Dlatego są spójne nie tylko geograficznie, ponieważ wszystkie stykają się ze sobą, ale są spójne również pod kątem administracyjnym, poprzez przynależność do jednego powiatu. Razem zajmują powierzchnię 615 km².

Uwarunkowania przestrzenne

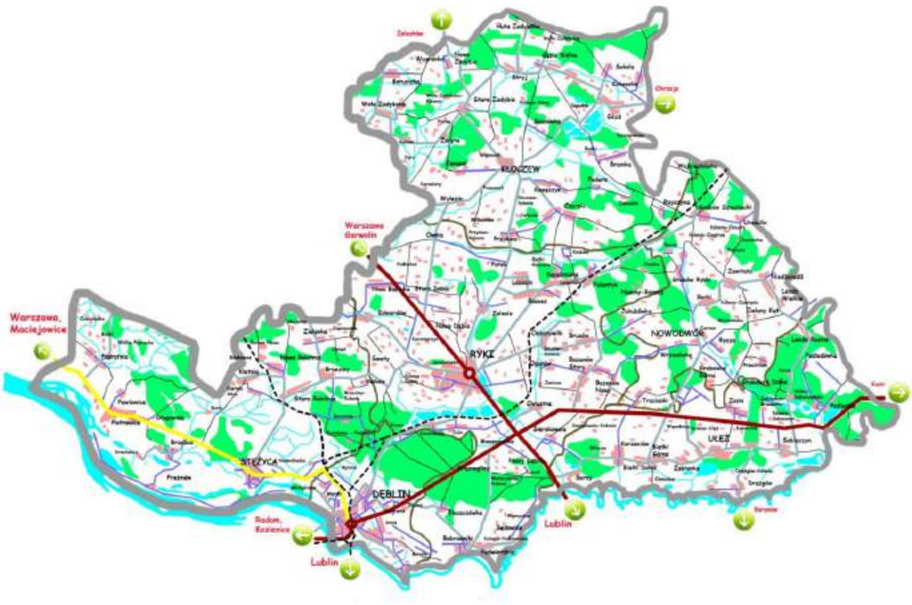

4. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Budowanie partnerstwa rozpoczęto w 2008 roku na terenie trzech gmin: Ryki, Ułęż i Stężyca. Z inicjatywy Starosty Ryckiego w dniu 16 kwietnia w Starostwie Powiatowym w Rykach odbyło się pierwsze spotkanie konsultacyjne przedstawicieli samorządów z gmin, stowarzyszeń i innych organizacji zainteresowanych utworzeniem Lokalnej Grupy Działania, podczas którego zapoznano się z zasadami wdrażania osi 4 – LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013. Uczestnicy bardzo zainteresowali się nowym programem i postanowili założyć stowarzyszenie. We wszystkich gminach, tj. Ryki, Ułęż i Stężyca zorganizowane zostały spotkania informacyjne z radnymi, sołtysami, mieszkańcami, podmiotami gospodarczymi oraz organizacjami pozarządowymi. Już 21 kwietnia odbyło się spotkanie założycielskie, w którym uczestniczyło 20 osób z wszystkich trzech gmin oraz starostwa ryckiego. Postanowieniem Sądu Rejonowego w Lublinie, XI Wydziału Gospodarczego Krajowego Rejestru Sądowego z dnia 10.09.2008r., Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” została formalnie zarejestrowana. Większość, 75% składu członkowskiego stanowiły podmioty społeczne, zachowano również parytet płci i uwzględniono udział ludzi młodych w Stowarzyszeniu. Kolejnym krokiem była praca nad

przygotowaniem lokalnej strategii rozwoju. Dlatego powołano zespół roboczy, który gromadził dane z gmin i od osób zainteresowanych udziałem we wdrażaniu strategii. Zorganizowano i przeprowadzono szereg spotkań w każdej z gmin z udziałem przedstawicieli wszystkich trzech sektorów. Już od momentu rejestracji LGD prowadzono szeroką akcję informacyjną i starano się pozyskać nowych członków. Organizacja zgodnie ze swoim statutem była i jest otwarta na nowych członków. Dosyć szybko powiększał się skład Stowarzyszenia. W 2009 roku liczył 92 osoby, z czego sektor publiczny stanowił 7,61% (7 członków), sektor gospodarczy stanowił 18,48% (17 członków), a najliczniejszy sektor społeczny reprezentowało 73,91 % ogółu członków (68 osób). Kobiet w tamtym czasie było 33,7%. W składzie członkowskim było 11 podmiotów prawnych takich jak: Spółdzielnia Kółek Rolniczych w Ułężu, Uczniowsko – Parafialny Klub Sportowy „Arka" Ryki, Miejsko – Gminne Centrum Kultury w Rykach, Towarzystwo Przyjaciół Stężycy, Stowarzyszenie Miejski Klub Sportowy Ryki, Ludowy Klub Sportowy „Mazowsze" Stężyca, Ochotnicza Straż Pożarna z Zosina, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Dzieci i Młodzieży przy Parafii Najświętszego Zbawiciela w Rykach, Stowarzyszenie na Rzecz Tradycji i Rozwoju Wsi Bazanów – Nowoczesna Pani w Starym Bazanowie, Stowarzyszenie Regionalne Małe Mazowsze, Stowarzyszenie Prawicowy Ruch Samorządowy oraz Parafia Św, Marcina Bpa w Stężycy oraz trzy gminy i Starostwo Powiatowe w Rykach. Sektor gospodarczy reprezentowało 17 przedsiębiorców oraz firm takich jak: P.P.H.U. ,,LEDRÓB", „OSKO-PLAST" s.c., KDF Fotografia i Film, P.P.H.U. Sławomir Kisiel, Zakład Mechaniczny Marciniak, Zakład Handlowo-Usługowy Elektroniki Audio-Video Krzysztof Białkowski, Spółdzielnia Usług Rolniczych oraz dziesięciu innych mikro i małych przedsiębiorców. W trakcie realizacji PROW na lata 2007-2013 członkowie sektora społecznego, publicznego i gospodarczego zintegrowali się i zdobyli wiele nowych doświadczeń. Przeprowadzili bardzo dużo projektów aktywizujących i zachęcających mieszkańców do wspólnych działań. Najciekawsze projekty zamieścili w wydawnictwie „Dobre praktyki – zrealizowane projekty w ramach IV Osi PROW na lata 2007-2013 za pośrednictwem LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej".

W dniu 27 maja 2009 r. Stowarzyszenie zawarło umowę nr UM03-6933-UM0300016/09 z Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubelskiego o warunkach i sposobie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Kolejną umowę Lokalna Grupa Działania podpisała w dniu 1 września 2009 r. nr 00007-6932-UM300016/09 z Samorządem Województwa Lubelskiego w ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja". Ponadto w latach 2011-2015 zawarto jeszcze 16 aneksów do umowy ramowej. Były one spowodowane zmieniającym się stanem prawnym, aktualizacją Lokalnej Strategii Rozwoju, jak również przyznaniem dodatkowych zadań do realizacji Lokalnej Grupie Działania i przydzieleniem nowych środków budżetowych.

Przygotowując się do nowego okresu programowania Stowarzyszenie czyniło starania o przyłączenie innych gmin do LGD. Wysiłki te zakończyły się sukcesem. Do LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej przyłączyło się miasto Dęblin oraz gmina Kłoczew i Nowodwór. Uchwałą Walnego Zebrania Członków nr 5/2015 z 3 marca 2015 r. do LGD przyjęto miasto Dęblin. W tym samym roku przyjęto gminę Kłoczew i Nowodwór. Tak, że obecnie LGD działa na terenie całego powiatu ryckiego. Przez cały czas funkcjonowania Stowarzyszenia rosła liczba członków. W 2015 roku było już zarejestrowanych 112 osób, z czego sektor publiczny reprezentowało 10 osób, sektor gospodarczy 27 osób, a sektor społeczny 75 osób. Można powiedzieć, że przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i mieszkańcy stanowili zdecydowaną większość w Stowarzyszeniu bo prawie 90% ogółu członków. Na uwagę zasługuje również fakt, że znacznie powiększyła się reprezentacja sektora gospodarczego i ponad dwukrotnie i półkrotnie wzrosła liczba członków reprezentujących firmy i przedsiębiorstwa.

Działania LGD w kierunku aktywizacji mieszkańców przynosiły konkretne efekty. W okresie wdrażania LSR organizacje pozarządowe złożyły w sumie 80 projektów w ramach działania „Małe projekty" co stanowi 53,7% wszystkich złożonych wniosków.

Tabela 2 Zaangażowanie beneficjentów w aplikowanie o środki w ramach naborów na „Małe projekty”

Podział wniosków złożonych do LGD z uwzględnieniem rodzajów beneficjentów w ramach naborów na „Male projekty”					
Rodzaj beneficjenta	**Liczba wniosków złożonych do LGD**	**Wartość procentowa wniosków złożonych do LGD**	**Liczba wniosków wybranych przez LGD do dofinansowania**	**Zrealizowane projekty z podpisanymi umowami**	**Zrealizowane projekty %**
NGO	80	53,70%	69	46	52,9%
Sektor publiczny	51	34,20%	48	36	41,4%
Kościoły i związki wyznaniowe	7	4,70%	7	2	2,3%
Osoby fizyczne	5	3,40%	4	1	1,1%
Inne (np. Spółdzielnia Mieszkaniowa)	6	4%	3	2	2,3%
Suma	**149**	**100%**	**131**	**87**	**100%**

Źródło: opracowanie własne, Raport ewaluacyjny, 2015

Szczególnie aktywne były Ochotnicze Straże Pożarne, które złożyły w sumie 32 wnioski. Efektem było między innymi przystosowanie 8 remiz strażackich na cele świetlic wiejskich (poprzez remont lub/i wyposażenie), które zawsze stanowiły ważne miejsce spotkań mieszkańców. Odbywają się tam zebrania sołeckie, spotkania Kół Gospodyń Wiejskich oraz zajęcia dla dzieci i młodzieży czy różnego rodzaju szkolenia. Są to punkty ciągłej aktywizacji lokalnej społeczności. W ramach zrealizowanych projektów przez LKS Mazowsze wybudowało także boisko sportowe dla dzieci z terenów wiejskich. Wnioski do Stowarzyszenia składały również kółko rolnicze oraz koło łowieckie, jednakże ich suma nie przekroczyła progu 3% wszystkich wniosków złożonych do LGD. Na obszarze działania Stowarzyszenia powstało 15 nowych organizacji pozarządowych.

Nowo powstałe organizacje złożyły do LGD 11 wniosków i zrealizowały 11 operacji. Zwiększyły aktywność również grupy nieformalne. Koła Gospodyń Wiejskich i zespoły śpiewacze chętnie uczestniczyły w wydarzeniach inicjowanych przez Stowarzyszenie takich jak np. wyjazdy na Festiwal Piosenki Ranczerskiej „Wilkowyjce”, Festiwal Śpiewaków i Kapel Ludowych w Kazimierzu Dolnym czy uczestnictwo w lokalnych wydarzeniach kulturalnych. Ponadto Stowarzyszenie pomagało grupom nieformalnym zachęcając je do uczestnictwa w konkursach i fundując nagrody. **Działania Stowarzyszenia zainicjowały także budowanie partnerstwa lokalnego na płaszczyźnie organizacje pozarządowe – grupy nieformalne.** Organizacje niezrzeszone, nie posiadające osobowości prawnej, nie mogące same ubiegać się o dotacje unijne w ramach realizowanych naborów wniosków przez LGD, nawiązały współpracę ze stowarzyszeniami i jednostkami ochotniczej straży pożarnej, np. OSP w Sierskowoli zrealizowała projekt „Zakup lubelskich strojów ludowych”, stroje są użytkowane przez KGW w Sierskowoli; Stowarzyszenie Regionalne „Małe Mazowsze” zrealizowało projekt „Regionalny strój ludowy Ziemi Ułęskiej z początku XX wieku”, strój został przekazany KGW Ułęż. Z inicjatywy członkiń **KGW Bazanów powstało Stowarzyszenie na Rzecz Tradycji i Rozwoju Wsi Bazanów – „Nowoczesna Pani”, które współdziała z kołem gospodyń wiejskich w pozyskiwaniu środków unijnych oraz aktywizacji społecznej mieszkańców.**[1] Członkinie KGW Bazanów

[1] *„Grupy śpiewacze i zespoły taneczne obszarów: Lokalnej Grupy Działania „Razem ku Lepszej Przyszłości”, „Lokalnej Grupy Działania „Zapiecek”, Lokalnej Grupy Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej”, publikacja wydana w ramach projektu współpracy „Kuźnia regionalnych Artystów „Mistrz” o akronimie KRAM, s. 33.*

zgłosiły się do realizowanego projektu przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" w partnerstwie z Lubelska Fundacją Rozwoju na Rzecz Obszarów Wiejskich w ramach działania 7.3 POKL - „Perfekcyjna Pani Domu – nowy zawód w Gminie Ryki". Szkolenia aktywizujące z zakresu: rozwoju osobistego, budowania wizerunku, założenia i prowadzenia własnej działalności gospodarczej[2] obyły się w dniach 26.02.2010-26.05.2010 r. Cztery miesiące później, w dniu 22.09.2010 r., zostało zarejestrowane Stowarzyszenia na Rzecz Tradycji i Rozwoju Wsi Bazanów „Nowoczesna Pani". Lokalna Grupa Działania stała się także inspiracją do powstania Kabaretu „To i Owo" działającego przy KGW Bazanów. Został on zawiązany na eliminacje II Festiwal Piosenki Ranczerskiej „Wilkowyjce" w 2013 r. Od tego momentu kabaret uświetnia imprezy, promując swój dorobek artystyczny.

Źródło: Opracowanie własne. Na podstawie danych z „Bazy danych – organizacje pozarządowe" dostępnej na stronie internetowej http://bazy.ngo.pl/

W Lokalnej Strategii Rozwoju wyznaczono 6 przedsięwzięć, których realizacja miała przyczynić się do wdrażania LSR. W latach 2009- 2015 udało się zrealizować wszystkie zamierzenia. Pięć z sześciu przedsięwzięć w stopniu maksymalnym (100% lub więcej) oraz jedno w 96%. **Średni poziom realizacji wszystkich przedsięwzięć wyniósł 99,33%.** Do każdego z nich zostały przypisane wskaźniku produktu w ilości od 1 do 3. Każdemu przedsięwzięciu został przypisany cel szczegółowy, któremu przypisano od 1 do 4 wskaźników rezultatu. Poziom realizacji rezultatów waha się od 75% do 100%, **ogólna wartość wykonania celów szczegółowych wyniosła 94,09%.** W ramach realizacji przedsięwzięcia I.1 – „Różnicowanie działalności gospodarczej, rozwój mikroprzedsiębiorczości i zatrudnienia kluczem rozwoju Ziemi Ryckiej" zostały zrealizowane 2 projekty z działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw" oraz 2 z „Różnicowania w kierunku działalności nierolniczej". W wyniku podjętych działań **utworzono 2 przedsiębiorstwa**: świadczące usługi dla rolnictwa w zakresie wspomagania produkcji roślinnej oraz świadczące usługi związane z robotami budowlanymi, **rozwinięto także działalność 2 już istniejących firm** z branży metalurgicznej i gastronomicznej. Dzięki podjętym działaniom **utworzono 4 miejsca pracy**. Przedsięwzięcie I.2 - „Rozwój działalności gospodarczej oraz mikroprzedsiębiorstw poprzez inwestycje

[2] *Szkolenie zostało podzielone na IV moduły: I – „Rozwój osobisty Perfekcyjnej Pani Domu", 24 godz. szkoleniowe, II – „Wizerunek Perfekcyjnej Pani Domu", 18 godz. szkoleniowych, III – „Warsztat Perfekcyjnej Pani Domu", 24 godz. szkoleniowe, IV - „Perfekcyjna Pani Domu – kobieta aktywna" – 60 godz. szkoleniowych. Dane na podstawie programu szkolenia.*

związane z OZE" zostało zrealizowane poprzez wdrożenie 2 projektów, po 1 z działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw" oraz „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej". Powstały kolejne **dwa miejsca pracy**. Szczególnie dużo działań udało się zrealizować w ramach Przedsięwzięcia II. 1 – *„Rozwój infrastruktury użyteczności społecznej"* . wyremontowano i doposażono 41 obiektów użyteczności publicznej, głównie świetlic wiejskich, placów zabaw i obiektów sportowych. Poprawiono bezpieczeństwo mieszkańców poprzez remont drogi (łącznika z droga powiatową) i wybudowanie odcinak chodnika. Dzięki tym inwestycjom zorganizowano szereg projektów aktywizujących i i integrujących mieszkańców. Odbyło się 17 wydarzeń kulturalnych i sportowych – festyny, imprezy plenerowe, rajd samochodów terenowych. Zostały przeprowadzone także dwa szkolenia – warsztaty taneczne (zrealizowane przez gminę Ułęż) oraz zajęcia z sztuki rzeźbienia w owocach i warzywach – carvingu. W wyniku realizacji przedsięwzięcia II.2 – *„Wykorzystanie OZE w rozwoju infrastruktury społecznej"* udało się przeprowadzić 16 operacji. Realizacja Przedsięwzięcia III.1 –*„Tworzenie i promocja produktu turystycznego"* pozwoliła na wsparcie 8 operacji związanych z turystyką i agroturystyką (**powstało 6 nowych miejsc noclegowych**), 37 operacji związanych z promocją turystyki, wydarzeniami promującymi walory regionu oraz 15 operacji o charakterze edukacyjnym i warsztatowym dotyczącym tworzenia produktu turystycznego. W ramach realizacji przedsięwzięcia III.1 przeprowadzono 8 zadań inwestycyjnych z zakresu agroturystyki i turystyki wiejskiej, w wyniku których powstały: gospodarstwo agroturystyczne, wypożyczalnia kajaków, gminna wypożyczalnia kajaków w Ułężu, szlak kajakowy po rzece Wieprz", infrastruktura turystyczna szlaku kajakowego, zakupiono kajaki wraz z osprzętem dla gminy Stężyca, oznakowane ścieżki rowerowe i plac zabaw w Stężycy, wiata wypoczynkowa przy trasie rowerowej oraz oznakowany szlak pieszo rowerowy prowadzący do obiektu małej architektury w Kleszczówce. **LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej zdobyła duże doświadczenie w realizacji projektów również poza swoim obszarem. Są to również przykłady działań zintegrowanych w których brali udział przedstawiciele wszystkich trzech sektorów.** LGD pięciokrotnie wystawiła swoje stoisko promocyjne na imprezach o charakterze międzynarodowym (na konferencji pt. „Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w oparciu o zintegrowane produkty turystyczne szlaki Greenways" oraz Międzynarodowych Targach Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki Wiejskiej AGROTRAVEL w 2012, 2014 i 2015 r.) i ogólnopolskich (III Targi Produktów Tradycyjnych i Ekologicznych „Regionalia 2014"). Powstały także 2 portale internetowe – Stężycki Portal Turystyczny oraz strona internetowa promująca projekt współpracy USK-PW www.kajakiempowieprzu.pl. Zostało nakręcony film promujący nowoutworzony szlak kajakowy pt. „Poznaj region z zupełnie nowej perspektywy", który został zamieszczony na stronie promującej projekt USK-PW oraz jest wyświetlany na stoiskach promocyjnych podczas imprez plenerowych i targów. **Liczba odbiorców projektów promujących walory turystyczne obszaru LGD wyniosła w sumie imponujący wynik 97 577 osób.** W ramach tego samego przedsięwzięcia przeprowadzono 16 szkoleń i zorganizowano dwie konferencje. **Dzięki szkoleniom 451 osób podniosło swoje kwalifikacje związane z turystyką i produktem regionalnym.** W ramach ostatniego już przedsięwzięcia IV.1 udało się wyremontować 1 obiekt zabytkowy – kapliczkę św. Leonarda w Rykach. Zrekonstruowano 12 strojów ludowych (m.in. strój Ziemi Ułęskiej, strój Ziemi Stężyckiej, strój bazanowski) z obszaru działania LGD oraz 3 historyczne umundurowania – jednostki OSP w Ułężu, OSP w Brzezinach oraz żołnierzy września 1939 Garnizonu Dęblin. Zrealizowane projekty wywarły duży wpływ na zachowanie lokalnego dziedzictwa. Rezultatem podjętych działań był wzrost liczby osób odwiedzających obiekty stanowiące dziedzictwo kulturowe/ historyczne obszaru, która wyniosła 17 699 osób. W ramach realizacji przedsięwzięcia IV.1 **zorganizowano 173 wydarzenia promujące dziedzictwo kulturowe, historyczne obszaru LGD. Uczestniczyło w nich 108 713 osób. Równie dużym zainteresowaniem cieszyły się projekty edukacyjne (warsztaty, szkolenia, konferencje). W 109 przedsięwzięciach uczestniczyło 8408 osób.**

Inne działania zintegrowane z udziałem partnerów z różnych sektorów. Przykładem może być utworzenie szlaku kajakowego na rzece Wieprz w ramach projektu współpracy o akronimie

„Utworzenie Szlaku Kajakowego Pradoliną Wieprza ” w 2013 r. Szlak wodny przechodzi przez Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza” oraz ostoję siedliskową „Dolny Wieprz”, objętą programem ochrony Natura 2000. Stał się on impulsem do rozwoju infrastruktury turystycznej w gminie Ułęż i Ryki, przez które przebiega. Wraz z inwestycją powstały projekty skorelowane, jak np. budowa infrastruktury turystycznej przy rzece Wieprz oraz zakup kajaków przez gminę Ułęż, powstanie wypożyczalni kajaków w Drążgowie i przy Stowarzyszeniu Integracji Społecznej Gminy Ryki. W ramach promocji szlaku kajakowego oraz powstałych w późniejszym okresie obiektów małej architektury przy trasie, zorganizowano łącznie od 2013 roku 11 spływów kajakowych – 3 przez LGD, 8 przez gminę Ułęż. Inne przykłady to promocja walorów przyrodniczych obszaru działania Stowarzyszenia, głównie terenów chronionego krajobrazu objętego programem NATURA 2000 – Doliny Środkowej Wisły (gmina Stężyca) oraz Doliny Wieprza (gmina Ułęż). W działania włączyły się gminy, organizacje pozarządowe, mieszkańcy obszaru. W wyniku podjętej akcji promocyjnej szlak kajakowy, który przebiega przez cenne przyrodniczo tereny nadwieprzańskie został uhonorowany w 2014 r. wyróżnieniem w konkursie na Najciekawszy Produkt Turystyczny Województwa Lubelskiego. Szlak powstał w ramach projektu współpracy, który LGD realizowało z udziałem LGD „Zielony Pierścień”, LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”, LGD „Małe Mazowsze”. Inny projekt współpracy to projekt w którym brało udział 7 LGD z woj. mazowieckiego i lubelskiego. Celem była promocja turystyki przy głównych rzekach przepływających przez teren lokalnych grup działania. Nazwa projektu NURT. Kolejny projekt współpracy z udziałem 3 LGD z terenu woj. lubelskiego o nazwie KRAM dotyczył promowania dziedzictwa kulturowego i polegał na diagnozowaniu potrzeb twórców ludowych i zespołów śpiewaczych oraz wspieranie tych grup poprzez szkolenia. Ostatni czwarty projekt współpracy Stowarzyszenie zrealizowało wspólnie z 3 lokalnymi grupami działania z woj. lubelskiego. Celem była promocja dziedzictwa kulturowego obszaru. W ramach projektu wydano publikację szlakiem kapliczek przydrożnych. **Podsumowując możemy powiedzieć, że LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej ma duże doświadczenie we współpracy z innymi lokalnymi grupami działania na poziomie regionalnym i krajowym. Wykorzystywała różnorodne techniki i metody promocji oraz docierała do różnych grup beneficjentów.**

Doświadczenia w realizacji innych projektów nie finansowanych z PROW 2007-2013.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” posiada doświadczenie w realizacji projektów z Europejskiego Funduszu Społecznego. Oprócz środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 korzystała z EFS w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. **W sumie pozyskano 191 671,59 zł i zrealizowano 4 projekty.** W 2010 r. w porozumieniu z Lubelską Fundacją Rozwoju Obszarów Wiejskich z/s Nowym Pożogu zrealizowano 3 projekty „Perfekcyjna Pani Domu – nowy zawód w gminie Ryki”, „Perfekcyjna Pani Domu – nowy zawód w gminie Stężyca” oraz „Perfekcyjna Pani Domu – nowy zawód w gminie Ułęż”. Wszystkie projekty były realizowane w ramach priorytetu VII: „Promocja Integracji Społecznej”, działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”, PO KL. W 2012 roku Stowarzyszenie podjęło współpracę z Gminą Stężyca oraz Gminnym Ośrodkiem Kultury w Stężycy i zrealizowało projekt pt. „Fabryka Talentów – oddolna inicjatywa Gminy Stężyca na rzecz edukacji” wykonanego w ramach priorytetu IX, działanie 9.5 – „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich” PO KL. **Środki pozyskane w ramach PO KL nie są duże w porównaniu do środków budżetowych z PROW 2007-2013, pozwoliły jednak na zdobycie cennego doświadczenia w realizacji projektów z EFS.**

Podczas badania ewaluacyjnego /Ewaluacja 2015/ zaobserwowano duży wpływ oddziaływania Lokalnej Strategii Rozwoju, wdrażającej założenia Programu LEADER, na społeczność Ziemi Ryckiej. W sposób szczególny uwidacznia się to w realizacji celu ogólnego III –*„Rozwój turystyki w oparciu o wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych obszaru”* poprzez **wzrost liczby korzystających z bazy noclegowej, który osiągnął poziom 744 osób i w sposób znaczny przekroczył szacowane wartości**

docelowe. Dodatkowym elementem pozytywnej zmiany jest budowanie infrastruktury turystycznej, co uwidacznia się poprzez wzrost liczby obiektów noclegowych z 6 w roku 2010 na 18 w 2014 r. oraz składanie komplementarnych projektów przez wnioskodawców zakładających, np. budowę obiektów małej architektury przy szlaku kajakowym czy ścieżkach rowerowych. Wszystkie powyższe działania w powiazaniu z promocją Ziemi Ryckiej przyczyniły się do **wzrostu postrzegania obszaru wdrażania LSR tj. gmin Ryki, Stężyca i Ułęż jako atrakcyjnych turystycznie. Zaobserwowano wzrost poziomu zadowolenia z atrakcyjności gmin LGD z poziomu 46% do 59%**, co znacznie przekroczyło założone wartości dla wskaźnika oddziaływania przypisanego do celu ogólnego IV – *„Zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego obszaru”.* **W latach 2013-2014 do LGD wpłynęły 24 projekty zakładające innowacje technologiczne powiązane z odnawialnymi źródłami energii. W okresie tym zostało złożonych również 16 operacji wykorzystujących zintegrowanie podmiotów, zasobów lub celów.**

Budżet – LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej dostała na realizację LSR, projekty współpracy i funkcjonowanie kwotę **4 368 366 złotych.** Dodatkowo w 2013 roku pozyskała **1 791 000 złotych**, tak, że jej budżet wyniósł łącznie **6 159 366 złotych**. **W okresie realizacji LSR udało się wykorzystać łącznie kwotę 5 687 252,18 zł, co stanowi 92,34% przyznanych środków.** Podsumowując należy stwierdzić, że wdrażanie LSR w ramach PROW 2007-2013 na terenie 6 gmin umożliwiło przeprowadzenie szeregu inicjatyw, które wpłynęły na rozwój obszaru, na aktywizację mieszkańców i poprawę jakości ich życia. Wydatkowanie środków z przyznanego budżetu i stopień realizacji poszczególnych działań wyglądał następująco:

- W ramach działania odnowa i rozwoju wsi (wykonano projektów na kwotę 2 408 210 zł co stanowiło 51,6% budżetu na wdrażanie LSR),
- Z działania tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw (wykonano projektów na kwotę 214 292,84 zł; co stanowiło 4,6 % budżetu na wdrażanie LSR).
- Z działania różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (wykonano projektów na kwotę 466 050 zł co stanowił 10% budżetu na wdrażanie LSR)
- W ramach „małych projektów” (wydatkowano środków na kwotę 1 579 174,64 zł; co stanowiło 33,8 % budżetu na wdrażanie LSR),
- projekty współpracy (wydatkowano kwotę 87 870,90 zł, co stanowiło 1,5% całego budżetu)
- funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja (wydatkowano 931 653,80 zł, co stanowiło 16,4 % całego budżetu).

Na wdrażanie LSR wydatkowano kwotę 4 667 727,48 zł, co stanowiło 90,83% wykonania budżetu.

Podjęcie tak dużej ilości i tak różnorodnych przedsięwzięć pozwoliło zdobyć członkom LGD szerokie doświadczenia i to zarówno w realizacji indywidualnych operacji jak i operacji zintegrowanych z udziałem partnerów z różnych sektorów. Środki jakimi dysponowała LGD były stosunkowo niskie w porównaniu do wielkości i różnorodności podejmowanych inicjatyw. Duża część pracy, zwłaszcza związana z promocją, z organizacją wydarzeń i imprez otwartych była wykonana społecznie przez mieszkańców, organizacje pozarządowe i grupy nieformalne. Podczas całego okresu wdrażania LSR prowadzone było doradztwo dla beneficjentów oraz szkolenia przed każdym naborem.
W trakcie prowadzonych badań i konsultacji z mieszkańcami /*Wzięto też pod uwagę Regionalny Plan Działań na rzecz Zatrudnienia na 2016 rok opracowywany przez Biuro Polityki Rynku Pracy WUO w Lublinie.* / zidentyfikowano grupy defaworyzowane, które wymagają wsparcia. Na obszarze występuje wiele takich grup. Ponieważ zajęcie się wszystkimi grupami ze względu na ograniczone możliwości kadrowe i finansowe nie jest możliwe, LGD wspólnie z mieszkańcami (badania ankietowe, konsultacje, dyskusje w grupach fokusowych) wybrała takie, które w opinii większości powinny być objęte programem w pierwszej kolejności. Podzielono je na dwie kategorie: z uwagi na dostęp do rynku pracy: są to młodzi ludzie, którzy pozostają bez pracy po zakończeniu edukacji, osoby w wieku produkcyjnym 50+ , którzy nie mogą znaleźć zatrudnienia oraz z uwagi na warunki życia i jakość życia na obszarze LGD. Tutaj wybrano grupę – dzieci i młodzież oraz drugą grupę osoby starsze w wieku 60+. Więcej na temat grup defaworyzowanych na obszarze omówiono w rozdziale III. Diagnoza obszaru. LGD zamierza zachęcić te grupy do wspólnych działań. Planuje się pomóc członkom grup defaworyzowanych w wejściu na rynek pracy, dzieciom i młodzieży, osobom starszym proponowane będą zajęcia aktywizujące, inwestycje w infrastrukturze rekreacyjnej, które stworzą lepsze warunki do spędzania wolnego czasu. Planuje się również wsparcie dla organizacji pozarządowych poprzez szkolenia. LGD chce wykorzystać zaplanowane działania by zwiększyć zainteresowanie wdrażaniem LGD i zachęcić inne podmioty i mieszkańców do wspólnego podejmowania inicjatyw dając podstawy do integracji i aktywizacji.

5. Opis struktury Lokalnej Grupy Działania

Strukturę Lokalnej Grupy Działania Lepsza przyszłość Ziemi Ryckiej tworzą:

- Walne Zebranie Członków
- Zarząd
- Komisja Rewizyjna
- Rada
- Biuro LGD

Organy te działają w oparciu o statut i Regulaminy. Ponadto dla sprawnego działania poszczególnych organów i Biura opracowano dodatkowo procedury, które regulują między innymi: zasady aktualizacji LSR, zasady dokonywania ewaluacji i monitoringu, zasady wyboru i oceny operacji w ramach LSR, kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów oraz inne procedury, których zadaniem jest porządkowanie działań i ujednolicenie trybu postepowania podczas wdrażania LSR.
Nie jest możliwe łączenie funkcji w Radzie LGD z funkcją w Zarządzie lub Komisji Rewizyjnej co uregulowane jest w Statucie Stowarzyszenia. Kadencja w Zarządzie, Radzie LGD i w Komisji Rewizyjnej trwa 5 lat.

Walne Zebranie Członków

Obecnie w Stowarzyszeniu jest 112 członków, którzy reprezentują: w 67% sektor społeczny (75 osoby), w 24% sektor gospodarczy (27 osób) i w 9% sektor publiczny (10 osób) . Mieszkańcy obszaru to 51% wszystkich członków. **Tak więc skład Walnego Zebrania Członków jest reprezentatywny dla specyfiki obszaru objętego LSR i przyjętych kierunków działania. Wszyscy członkowie mają równe prawa,** a w tym każdemu członkowi zwyczajnemu Stowarzyszenia przysługuje na Walnym Zebraniu Członków jeden

głos. W podziale na osoby prawne i fizyczne struktura Stowarzyszenia wygląda następująco: osoby prawne to podmioty: jednostki samorządu terytorialnego, parafie, stowarzyszenia, Ochotnicze Straże Pożarne, osoby fizyczne to 57 osób, a osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą to 28 osób.

Walne Zebranie Członków jest najwyższą władzą Stowarzyszenia. Do jego kompetencji należy uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, ustalanie liczby członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej oraz ich wybór i odwoływanie, rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Organów, udzielanie absolutorium Zarządowi, uchwalanie zmian Statutu, uchwalanie i zmiany regulaminów wewnętrznych Stowarzyszenia, w tym też kryteriów wyboru operacji, zatwierdzanie budżetu i ustalanie limitów do zaciągania kredytów i pożyczek przez Zarząd, ustalania wysokości składek członkowskich, zatwierdzanie i aktualizację Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" oraz innych zadań regulujących funkcjonowania Stowarzyszenia. Wszystkie zadania są wyszczególnione w Statucie organizacji.
Charakterystyka członków sektora społecznego – reprezentują go głównie mieszkańcy LSR, stowarzyszenia, kluby sportowe
Charakterystyka członków sektora gospodarczego – są to przedstawiciele mikro i firm zajmujących się produkcją i usługami oraz rolnicy
Charakterystyka członków sektora publicznego - są to przedstawiciele wszystkich sześciu urzędów gmin i Starostwa Powiatowego w Rykach

Od 2008 do 2015 r. odbyło się 25 posiedzeń WZC, średnia frekwencja podczas zebrań wyniosła 36,99%. Uchwały Walnego Zebrania Członków są podejmowane bezwzględną większością głosów przy udziale co najmniej 50% członków. Z analizy zgromadzonych dokumentów i przeprowadzonych analiz ankiet wynika, że Walne Zgromadzenie Członków działa zgodnie ze Statutem, podejmuje uchwały zapewniające sprawne działanie Stowarzyszenia oraz realizację zadań ujętych w Lokalnej Strategii Rozwoju. Członkowie otwarci są na nowe inicjatywy i zainteresowani kontynuowaniem działań, które przyczynią się do zrównoważonego rozwoju obszaru i aktywizacji społecznej mieszkańców./Raport z ewaluacji, 2015/

Sposób rozszerzania lub zamiany składu LGD

Zasady i sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD określa statut Stowarzyszenia. Grupa jest otwarta na nowych partnerów, zarówno osoby fizyczne jak i osoby prawne. Zgodnie ze statutem członkiem stowarzyszenia może zostać pełnoletnia osoba fizyczna lub prawna, która działa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, złoży stosowną rekomendację (szczegóły zawiera Statut) i deklarację członkowską. LGD będzie czyniło starania o pozyskanie nowych podmiotów prawnych i osób fizycznych każdego z trzech sektorów, społecznego, gospodarczego i publicznego. Zwiększenie potencjału członków Stowarzyszenia przyczyni się do lepszego i bardziej skutecznego wpływu na zmiany na obszarze działania LGD. Poprzez podejmowane działania członkowie Stowarzyszenia będą zachęcali do aktywnego udziału w różnych przedsięwzięciach, imprezach promocyjnych, akcjach i innych działaniach, które będą mogły mieć pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy i społeczny obszaru. Szczególna uwaga będzie zwrócona na grupy defaworyzowane. Osoby z tych grup będą włączane do projektów i działań podejmowanych przez Stowarzyszenie oraz zachęcane .

Zarząd
Zarząd składa się z 9 osób w tym Prezesa Zarządu, Wiceprezesa, Sekretarza i Skarbnika. W skład Zarządu wchodzi minimum 1 przedstawiciel z każdej gminy. W Stowarzyszeniu Zarząd pełni funkcje zarządzająco-administracyjną, reprezentuje Stowarzyszenie na zewnątrz i działa w jego imieniu. Do jego kompetencji należy powoływanie i odwoływanie członków Stowarzyszenia, kierowanie bieżąca pracą organizacji, ustalanie Regulaminu Pracy Biura, zwoływanie Walnego Zebrania Członków i realizacja jego uchwał oraz inne zadania organizacyjne i administracyjne, w tym związane z realizacją LSR zawarte w Statucie i w

Regulaminie Pracy Zarządu. W posiedzeniach Zarządu ma prawo uczestniczyć Przewodniczący Komisji Rewizyjnej. Członkowie Zarządu mają wieloletnie doświadczenia w zarządzaniu grantami i rozliczaniu projektów. Brali udział w szeregu inicjatywach na rzecz społeczności lokalnej. Cieszą się dużym zaufaniem pozostałych członków Stowarzyszenia. Spotkania Zarządu organizowane są średnio cztery razy do roku i podejmuje się na nich uchwały w najważniejszych kwestiach dotyczących funkcjonowania LGD i realizacji LSR. **Od 2008 do 2015 r. odbyło się 71 posiedzeń Zarządu, a średnia frekwencja podczas posiedzeń wyniosła 81,38%.**
Jak wynika z analizy ankiet i rozmów z pracownikami Biura LGD, współpraca układała się dobrze. Dokumentacja cały czas prowadzona jest prawidłowo, co potwierdziły tez kontrole organu nadzorującego, a uchwały podejmowane zgodnie ze Statutem i kompetencjami. W związku z tym należy spodziewać się, że doświadczenia nabyte w poprzednim okresie programowania pozwolą na dobrą i skuteczną pracę oraz prawidłową realizację LSR w nowym okresie programowania na lata 2014-2020.

Komisja Rewizyjna

Komisja Rewizyjna jest organem kontrolnym nadzorującym prace całości Stowarzyszenia. Wnioskuje o udzielenie absolutorium dla Zarządu LGD na Walnym Zebraniu Członków**.** Obecnie Komisja liczy 5 osób**.** Działa w oparciu o Statut i Regulamin Pracy Komisji Rewizyjnej. W trakcie realizacji LSR w ramach PROW 2007-2013 Komisja Rewizyjna nie stwierdziła żadnych nieprawidłowości w całym okresie funkcjonowania LGD. Dotychczasowa ocena pracy Komisji była pozytywna. Nabyte doświadczenia pomogą w realizacji LSR w nowym okresie programowania. Do zadań Komisji Rewizyjnej będzie należało bieżące monitorowanie realizacji budżetu związanego z wdrażaniem LSR i funkcjonowaniem Biura. Co roku Komisja Rewizyjna będzie przedkładała Walnemu zgromadzeniu Członków sprawozdanie monitorujące realizację budżetu. Szczegóły zostały przedstawione w *Procedurach monitorowania i ewaluacji LSR.*
Od 2008 do 2015 roku odbyło się 10 posiedzeń Komisji Rewizyjnej, średnia frekwencja podczas posiedzenia wyniosła 75,60%.

Rada LGD

Rada jest organem decyzyjnym do której wyłącznej kompetencji należy wybór operacji do dofinansowania zgodnie z przyjętym Regulaminem Pacy Rady i kryteriami wyboru operacji (art. 34 ust. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r.) Skład osobowy Rady zmieniał się na przestrzeni lat. W 2008 r. organ decyzyjny liczył 8 członków, w 2009 – 11, od II połowy 2010 r. do 2012 – 13. Od 2013 roku Rada Stowarzyszenia liczyła 12 członków. Obecnie w 2015 roku Rada składa się z 24 członków. **Od 2008 r. do 2015 r. odbyło się 36 posiedzeń, średnia frekwencja podczas zebrań uplasowała się na poziomie 59,95%. Mimo zmian w składzie Rady Stowarzyszenia członkowie organu decyzyjnego LGD posiadają kwalifikacje i doświadczenie nie niższe niż w dniu dokonania wyboru LGD do realizacji LSR.** Decyzje i oceny podejmowano dotychczas zgodnie z procedurą i zastosowaniem kryteriów wyboru. W przypadku podejrzenia konfliktu interesów, poszczególni Członkowie nie brali udziału w głosowaniu. Większość członków Rady się nie zmieniła. Ich doświadczenie pomoże w prawidłowym podejmowaniu decyzji w nowym okresie programowania. Opinie członków Rady były wykorzystywane w procesie konsultacji nad tworzeniem kryteriów wyboru operacji i ustalaniem zasad monitoringu i ewaluacji. Zasady pracy Rady określa Statut oraz Regulamin Pracy Rady.

6. Opis składu decyzyjnego

Rada składa się z 24 osób a w tym z Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego oraz Sekretarza i członków. Zgodnie ze Statutem w skład Rady wchodzą przedstawiciele sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, a także mieszkańcy reprezentujący społeczeństwo obywatelskie. Przy czym na poziomie

podejmowania decyzji ani władza publiczna ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu. Obecnie w Radzie jest 10 przedstawicieli sektora społecznego co stanowi 41,66 % składu Rady, 7 osób reprezentujących sektor gospodarczy, co stanowi 29,16 % składu Rady oraz 7 osób reprezentujących sektor publiczny, co stanowi 29,16% składu Rady. Tak więc żadna z grup interesu nie ma przewagi ponad 49% głosów. Ponadto w Radzie jest 1 osoba młoda oraz kobiet. Grupy defaworyzowane w Radzie reprezentuje jedna osoba młoda.
Członek Rady nie może być równocześnie członkiem innego organu Stowarzyszenia. W celu prawidłowej realizacji powierzonych zadań członkowie Rady będą podnosić swoje kwalifikacje w trakcie wdrażania LSR. Przewidziano Plan Szkoleń, a w nim szkolenia w różnych formach dot. procedur oceny i wyboru operacji, stosowania procedury odwoławczej, BHP, zasad zachowania poufności i przechowywania dokumentów itp. szczegółowe zestawienie zawiera Plan Szkoleń.

7. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Rada swoje decyzje podejmuje w oparciu o Regulamin Pracy Rady oraz Procedury wyboru operacji zatwierdzone przez Walne Zebranie Członków.
Decyzje Rady dotyczące oceny i wyboru operacji oraz ustalanie kwot wsparcia zapadają zwykłą większością głosów przy obecności przynajmniej połowy członków uprawnionych do głosowania. Każdy członek Rady ma jeden głos. W przypadku równej liczby głosów decydujący glos ma Przewodniczący Rady. Aby procedura wyboru operacji była ważna powinna być zachowana reprezentacja członków z każdego sektora – publicznego, społecznego i gospodarczego oraz zapewniona bezstronność osób dokonujących wyboru operacji. Dlatego LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej przewidziała prowadzenie rejestru interesów w którym każdy z członków podaje swoje miejsce zamieszkania, miejsce pracy i pracy społecznej, tak by wykluczyć powiązania mogące wpłynąć na wiarygodną decyzję Rady. Ponadto przewidziano, że każdy członek Rady podpisze oświadczenie przed przystąpieniem do głosowania nad wyborem każdej operacji, w którym poświadczy brak związków z osobą ubiegającą się o dofinansowanie operacji (np. podległości służbowej z wnioskodawcą, związków rodzinnych, biznesowych i innych) mogących podważyć zasadę bezstronności. Przewodniczący Rady na podstawie złożonych deklaracji, kontroluje czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie parytetów. **Ponadto kontroluje głosowania i czuwa nad prawidłowym przebiegiem wyboru projektów do realizacji, tak by, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny.** Członkowie Rady mają obowiązek uczestniczenia w posiedzeniach, a każda nieobecność powinna być usprawiedliwiona. Może zdarzyć się, że wnioskodawcy nie zaakceptują decyzji Rady i złożą protest, w takim przypadku stosowana jest procedura odwoławcza.

8. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD, sposób uchwalania i aktualizacji, opis głównych kwestii do których się odnoszą

Lp.	Dokument	Sposób uchwalania i aktualizacji	Zakres zadań
1.	Statut	Zmiany w Statucie, aktualizacja mogą być dokonywane po przyjęciu uchwałą przez Walne Zebranie Członków. Zmiana Statutu może być uchwalona przez Walne Zebranie Członków bezwzględną większością głosów przy obecności co najmniej 50% ogólnej liczby Członków Stowarzyszenia Do ważności uchwały podejmowanej w drugim terminie nie jest wymagana obecność 50% ogólnej liczby członków stowarzyszenia	Zgodnie z Ustawą Prawo o stowarzyszeniach h (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm. statut reguluje – ustalanie nazwy stowarzyszenia, – określenie terenu działania i siedziby stowarzyszenia, – określenie organu nadzoru – cele i sposoby ich realizacji, – zasady prowadzenia działalności gospodarczej, – sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa, – prawa i obowiązki członków, – określenie władz stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje, – sposób reprezentowania stowarzyszenia – zasady zaciągania zobowiązań majątkowych, – warunki ważności uchwał, – zasady tworzenia majątku Stowarzyszenia, – sposób rozwiązania się Stowarzyszenia. Zgodnie z ustawą z 7 marca 2007 o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.Urz. UE L 277 z 21.10.205) **organem nadzoru jest marszałek województwa lubelskiego**
2.	Regulamin pracy Rady	Uchwalanie i zmiana Regulaminu należy do kompetencji Walnego Zebrania Członków i dokonywana jest w drodze uchwały w głosowaniu jawnym zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania.	– szczegółowe kompetencje Rady – szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego, – szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), – szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, – ustalanie limitów i kwot wsparcia dla Beneficjentów, – opiniowanie zmian w umowie wnioskowanych przez Beneficjentów, – podejmowania decyzji w sprawie operacji własnych,

			– zasady rozpatrywania wniosków w procedurze odwoławczej, – zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, – zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.
3.	Regulamin Pracy Biura	Uchwalanie Regulaminu i aktualizacja należy do kompetencji Zarządu i dokonywana jest w drodze uchwały Zasady reguluje Statut Stowarzyszenia	– struktura organizacyjna – podział obowiązków pracowników biura, – zakres praw przysługujących pracownikowi, – zasady świadczenia i pomiar efektywności świadczenia usług doradczych, – prowadzenie animacji i współpracy – gromadzenie i przechowywanie dokumentów, – zasady pracy biura.
4.	Regulamin Pracy Zarządu	Uchwalanie Regulaminu i jego zmiana należy do kompetencji Walnego Zebrania Członków i dokonywana jest w drodze uchwały w głosowaniu jawnym zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania.	– kierowanie działalnością Stowarzyszenia – przyjmowanie i wykluczanie członków Stowarzyszenia – reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i występowanie w jego imieniu – zarządzanie majątkiem i podejmowanie zobowiązań finansowych – kierowanie pracą Biura – realizowanie uchwał WZC – udział w tworzeniu i realizowaniu LSR

Ponadto Stowarzyszenie pracuje na podstawie innych dokumentów jak procedury i regulaminy wewnętrzne, wzory dokumentów, które normują funkcjonowanie LGD i realizację LSR. Są to między innymi:

- **procedura aktualizacji LSR** – zasady wprowadzania zmian do LSR, tryb wnoszenia poprawek i uzupełnień
- **procedura monitoringu i ewaluacji** regulująca zasady prowadzenia monitoringu, zakres badań i elementy podlegające monitoringowi oraz zasady i czas pomiaru do prowadzenia ewaluacji, zakres ewaluacji i zasady wykorzystania wyników do usprawnienia procesu wdrażania LSR
- **procedury wyboru i oceny operacji** określające zasady dokonywania wyboru, zadania członków Rady, zasady glosowania, zasady wyłączania z procedury głosowania, procedura odwoławcza od decyzji Rady, zasady upowszechniania informacji o pracach i wynikach pracy Rady. Szczegółowe zasady postepowania zostały opracowane w „Podręczniku procedur i zasad regulujących przyznawanie pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie dla wdrażania operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" PROW 2014-2020";
- procedury wyboru projektów grantowych – określające zasady dokonywania wyboru projektów w ramach konkursów grantowych ogłaszanych przez LGD. Szczegółowe zasady postępowania określono w „Procedurze przyznawania pomocy w ramach projektu grantowego realizowanego przez Lokalną Grupę Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" w ramach w ramach poddziałania „Wsparcie dla wdrażania operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" .**Opracowano Plan szkoleń** w ramach podnoszenia kwalifikacji i poszerzania kompetencji na potrzeby szkoleniowe członków Rady i pracowników Biura. Wszystkie te

dokumenty szczegółowo określają zasady funkcjonowania poszczególnych organów, listę wymaganych zadań, a także zasady działania Biura LGD.
Regulamin Pracy Biura opisuje podział obowiązków pracowników Biura zapewniając adekwatność wymagań przypisanych poszczególnym stanowiskom do przewidzianych obowiązków. Uwzględnia również zadania dla pracowników w zakresie animacji i współpracy i określa metody ich pomiaru.
Sposób pomiaru jakości doradztwa został również określony i opisany. Została też opracowana ankieta mierząca stopień skuteczności i satysfakcji z udzielonego doradztwa.

Uwzględniono konieczność posiadania przez pracowników Biura odpowiednich kwalifikacji na poszczególnych stanowiskach pracy, ustalono zasady podnoszenia wiedzy i udział w szkoleniach. Zostało to formalnie uregulowane w Regulaminie Pracy Biura i charakterystyce poszczególnych stanowisk pracy.
Skuteczność, poprawność, terminowość, podejmowanych działań przez Organy Stowarzyszenia i pracowników Biura oraz wykonanie zadań zgodnie z przyjętymi celami w LSR będzie stale monitorowana, a także będzie podlegała ewaluacji. Zasady opisano w rozdziale XI Monitoring i ewaluacja, a zadania określono szczegółowo w Procedurach monitoringu i ewaluacji.

II PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Lokalna Grupa Działania Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej uznała, że opracowanie dobrej strategii rozwoju może zakończyć się sukcesem jeśli mieszkańcy w jak najszerszym zakresie zaangażują się w jej tworzenie. W tym celu zaplanowano szereg działań. Pierwszym było powołanie Zespołu Roboczego, któremu powierzono opracowanie planu włączenia społeczności lokalnej w budowanie LSR i zaproponowanie różnych form aktywizacji mieszkańców do udziału w konsultacjach społecznych przy opracowywaniu dokumentu.

W skład Zespołu Roboczego weszli członkowie Zarządu oraz pracownicy Biura LGD. Wybrano te osoby z uwagi na ich wysokie kwalifikacje jak i wcześniejsze doświadczenia w tworzeniu podobnego dokumentu w ramach PROW 2007-2013, a także jego wdrażaniu w poprzedniej perspektywie finansowej. Członkowie Zespołu Roboczego przyczynili się do bardzo dobrej i skutecznej realizacji LSR osiągając zakładane wskaźniki i wykorzystując budżet na poziomie 93 % (Ewaluacja końcowa LSR dla Stowarzyszenia LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej) co pod względem realizacji zakładanych celów i budżetu uplasowała Stowarzyszenie w czołówce lokalnych grup działania na Lubelszczyźnie. Zespół Roboczy przygotował plan działania, który obejmował listę zadań jakie powinny być zrealizowane by w jak najszerszym zakresie zapewnić udział społeczności lokalnej w tworzeniu LSR oraz listę działań informacyjnych i promocyjnych ważnych z punktu widzenia upowszechniania informacji i zwiększenia zainteresowania mieszkańców prowadzonymi pracami i możliwościach programu Leader. Wyznaczono kluczowe etapy przygotowania LSR, które wymagały partycypacyjnego udziału społeczności lokalnej takie jak: diagnoza i analiza SWOT obszaru, cele i wskaźniki, plan działania, ewaluacja i monitoring, plan komunikacji, budżet oraz kryteria wyboru operacji.

Poniżej opisano szczegółowo jak wykorzystano poszczególne metody badawcze i na jakim etapie tworzenia strategii były przydatne. Ponieważ często w trakcie stosowania jednej metody omawiano kilka etapów strategii, poniżej omówiono w jaki sposób angażowano i jakie grupy społeczne do każdej z metod i do jakich wyników dana metoda się przyczyniła, a w tabeli uporządkowano metody przypisując je do kluczowych etapów opracowywania strategii wskazując równocześnie na daty spotkań i liczbę osób uczestniczących w tych spotkaniach.

Ponadto powołano Panel Ekspertów składający się z przedstawicieli sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, którego zadaniem było analizowanie każdego kluczowego etapu i wykorzystanie posiadanej wiedzy oraz doświadczeń w uzupełnianiu bądź weryfikowaniu zbieranych materiałów i informacji. W skład Panelu Ekspertów weszły osoby reprezentujące wszystkie gminy wchodzące w skład LGD, które dobrze znają swoje środowisko i problemy mieszkańców. Zespół ten spotykał się wielokrotnie i uczestniczył w całym procesie konsultacji społecznych, co zapewniało nie tylko oddolny charakter tworzenia LSR, ale również pozwalało na

weryfikowanie i porządkowanie zbieranych postulatów i wniosków od mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD.

Na podstawie swojej wiedzy na temat obszaru i mieszkańców oraz dotychczasowych doświadczeń w realizacji LSR w ramach PROW 2007-2013 Zespół Roboczy wybrał metody i narzędzia, które w ich ocenie były najbardziej skuteczne i zapewniały jak najlepszy i najskuteczniejszy udział społeczności lokalnej oraz podmiotów wszystkich sektorów do partycypacyjnego udziału w tworzeniu LSR. Prace rozpoczęto od szerokiej akcji informacyjnej w internecie i w mediach. Ukazały się informacje o programie i zaproszenia do udziału w spotkaniach informacyjnych i konsultacjach na stronie internetowej LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej *www.lokalnagrupadzialania.pl*, na stronach internetowych gmin oraz artykuły w lokalnych mediach. Otworzony został Punkt Konsultacyjny w Biurze LGD gdzie mieszkańcy mogli bezpośrednio zgłaszać swoje wnioski i problemy, konsultować się i korzystać z usług informacyjnych i doradczych. Założono też skrzynki kontaktowe w Biurze LGD w Rykach oraz we wszystkich gminach, tak by osoby zainteresowane mogły składać ankiety, fiszki projektowe lub inne propozycje w formie pisemnej. Można było również korzystać z doradztwa, uzyskiwać informacje jak zgłaszać swoje wnioski i propozycje poprzez telefon oraz za pośrednictwem poczty elektronicznej. Opracowano ankiety dla wszystkich mieszkańców, które pozwoliły na przeprowadzenie badania diagnozy obszaru, analizy SWOT, wyznaczania celów, określania wskaźników oraz identyfikacji grup defaworyzowanych, które potrzebują szczególnego wsparcia w wejściu na rynek pracy oraz poprawie jakości życia i zapobieganiu ubóstwu. Opracowano też fiszkę projektową – ankietę, która służyła do identyfikowania planowanych operacji. Analiza fiszek projektowych pomagała w opracowaniu analizy SWOT, wypracowaniu celów i wskaźników jak również przygotowaniu budżetu.

Przeprowadzono szerokie konsultacje we wszystkich gminach. Otwarte spotkania z udziałem mieszkańców, organizacji pozarządowych, przedstawicieli grup defaworyzowanych, podmiotów publicznych, gospodarczych odbyły się w: Dęblinie, Rykach, Ułężu, Stężycy, Nowodworze i Kłoczewie. Podczas spotkań omawiano aktualne zasoby gmin i możliwości rozwoju obszaru w oparciu o posiadany potencjał materialny, niematerialny i ludzki. Zwracano uwagę na niewykorzystane zasoby związane z rolnictwem dla rozwoju przedsiębiorczości i przetwórstwa, zasoby przyrodnicze i historyczne dla rozwoju turystyki, a także zasoby ludzkie w tym ważny potencjał, ludzi młodych poszukujących pracy. Wskazywano na słabości i przeszkody, które hamują rozwój terenu działania LGD, a w tym rozdrobnione rolnictwo, małą liczbę przedsiębiorstw i bezrobocie. Dyskutowano też o osobach z grup defaworyzowanych z punktu widzenia rynku pracy. Zidentyfikowano na obszarze oprócz ludzi młodych takich jak: długotrwale bezrobotni, kobiety młode poszukujące pracy po urodzeniu dziecka, osoby w wieku 50+. Zwracano uwagę na bariery i zagrożenie zewnętrzne, a w tym między innymi zamknięty rynek na wschodzie dla polskich produktów rolniczych, suszę i obniżony poziom wód gruntowych co ma duży wpływ na rolnictwo i zasoby przyrodnicze obszaru. Słaby rozwój gospodarczy regionu, co nie ułatwia znalezienia pracy w pobliżu miejsca zamieszkania, odpływ ludzi młodych w poszukiwaniu pracy czy wreszcie wyludnianie się obszaru. Szansę mieszkańcy widzą w możliwościach jakie dają nowe programy dofinansowane z Unii Europejskiej oraz poprawiająca się sytuacja na rynku europejskim. Badaniem mocnych i słabych stron obszaru zajmowano się również podczas imprez masowych takich jak dożynki, festyny, podczas których prowadzono **wywiady indywidualne z mieszkańcami**. Wyniki tych wywiadów pomogły w opracowaniu diagnozy obszaru, opracowaniu analizy SWOT i określaniu wskaźników. W trakcie przeprowadzonych konsultacji w gminach wyłoniły się główne kierunki działań dla LGD i na tej podstawie ustalono cele ogólne i szczegółowe oraz przedsięwzięcia. Wyłoniono też grupy defaworyzowane, które wymagają szczególnego wsparcia z uwagi na dostęp do rynku pracy (ludzie młodzi i osoby w wieku 50+) oraz grupy wymagające wsparcia z uwagi na dostęp do kultury, infrastruktury sportowej, różnych form aktywizacji i innych elementów wpływających na poziom życia w gminach (dzieci i młodzież oraz osoby starsze w wieku 60+). Na wybór grup defaworyzowanych miał też wpływ wynik badania ankietowego, który skierowano do wszystkich mieszkańców obszaru oraz **spotkania fokusowe** z udziałem przedsiębiorców, PUP i WUP, samorządów oraz organizacji pozarządowych. **Dyskusje w formie grup fokusowych LGD zorganizowała po raz pierwszy, tak, że możemy powiedzieć, że zastosowano metodę innowacyjną na tym terenie.** Spotkania były starannie przygotowane, do każdej grupy fokusowej przygotowano osobny scenariusz spotkania, a wnioski wykorzystano do pracy nad LSR. Podczas dyskusji w ramach grup

fokusowych poruszono kilka problemów. Należały do nich – problem bezrobocia i szanse utworzenia nowych miejsc pracy w istniejących mikro i małych przedsiębiorstwach lub w nowych firmach, problem słabej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej obszaru i możliwości realizacji nowych inwestycji, które mogłyby przyczynić się do ożywienia ruchu turystycznego, a także wpłynąć na poprawę jakości życia osób z obszaru, tak by stał się bardziej atrakcyjny dla mieszkańców i turystów. Rozpatrywano też problem grup defaworyzowanych takich jak dzieci i młodzież oraz osoby starsze z uwagi na dostęp do kultury, możliwości spędzania wolnego czasu, aktywnych form wypoczynku. W tym celu zorganizowano dyskusję w grupie fokusowej do której zaproszono przedstawicieli organizacji pozarządowych. Metoda ta pozwoliła na lepsze zdiagnozowanie problemów i ustalenie zakresu operacji możliwych do wykonania w ramach wdrażania LSR zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami grup defaworyzowanych oraz uzupełnienie analizy SWOT.

Badania w formie ankiety kierowanej do wszystkich mieszkańców odbyły się w każdej z gmin. Ankiety rozdawano na spotkaniach, imprezach masowych takich jak dożynki, festyny, na spotkaniach konsultacyjnych, w urzędach gmin. Ankieta była też dostępna do pobrania na stronie internetowej Stowarzyszenia. Zebrane informacje przeanalizowano i wykorzystano w opracowywaniu diagnozy obszaru i analizy SWOT, określaniu celów i kierunków działań, planowaniu wskaźników, a także identyfikacji grup defaworyzowanych.

Ponadto przeprowadzono badanie z wykorzystaniem **fiszki projektowej**. Ten rodzaj ankiety pozwolił na zebranie projektów planowanych operacji, co posłużyło do określania celów i wyznaczania wskaźników. Fiszki składane były w formie papierowej i elektronicznej.

W Punkcie Konsultacyjnym w Biurze LGD, udzielano indywidualnego doradztwa, a w ramach **wywiadów pogłębionych** zbierano informacje o planowanych operacjach. Ponadto w rozmowach indywidualnych dyskutowano o możliwościach wykorzystania lokalnego potencjału i posiadanych zasobach gmin (analiza SWOT), ustalano możliwe do osiągnięcia wskaźniki (w ramach planowanych operacji) i najbardziej skuteczne sposoby komunikacji i wymiany informacji (plan komunikacji). Uzyskane informacje wykorzystano przy opracowaniu analizy SWOT i wyborze wskaźników, a także planowaniu budżetu i budowaniu planu komunikacji.

Wywiady pogłębione wykorzystano też jako formę konsultacji do zdiagnozowania problemów związanych z aktywnością zawodową młodych ludzi wchodzących na rynek pracy, zapotrzebowaniem na pracowników przez lokalnych pracodawców co pomogło też w wyznaczaniu wskaźników. Wywiady pogłębione przeprowadzono również z osobami zajmującymi się dziećmi i młodzieżą, osobami starszymi (GOPS i MOPS oraz organizacje pozarządowe) by zdiagnozować problemy i zidentyfikować grupy wymagające szczególnego wsparcia.

Aby zainteresować mieszkańców ich aktywnym udziałem w tworzeniu dokumentu zaproponowano kilka nowych metod badawczych, innowacyjnych na terenie 6 gmin, do tej pory nie stosowanych na terenie LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej. Jedną z nowych propozycji był **spacer badawczy**. Pomysł na zastosowanie tego badania wynikał z prowadzonych wcześniej konsultacji z mieszkańcami w trakcie których przyjęto, że teren LGD powinien rozwijać się turystycznie i należy kontynuować działania podjęte w poprzednim okresie programowania w ramach realizacji LSR (PROW 2007-2013). Dlatego zaproszono osoby fizyczne, przedstawicieli samorządów, organizacji pozarządowych i podmiotów gospodarczych(podmioty oferujące usługi turystyczne, przedstawiciele Wspólnoty Gruntowej Bobrowniki, Podwierzbie a także przedstawiciele LGD „Zielony Pierścień" i LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem") do wspólnego spaceru którego celem było opracowanie planu zagospodarowania Pradoliny Wieprza na cele turystyczne.

Zaproszono również mieszkańców do udziału w kawiarence obywatelskiej (World Café). Tą metodę zastosowano również po raz pierwszy na terenie działania LGD. Podczas spotkania dyskutowano o nowych projektach, w jakim stopniu mogą zaspokoić potrzeby mieszkańców, w jakim stopniu wpisują się w cele i kierunki działań (wyznaczanie wskaźników). Jaki budżet będzie potrzebny na ich realizację oraz jak działania rozłożyć w czasie by wywiązać się z umowy zawartej przez LGD z Urzędem Marszałkowskim (harmonogram działań). Omawiano elementy wdrażania które powinny być monitorowane i ewaluowane by LSR była realizowana zgodnie z harmonogramem oraz jak powinna wyglądać komunikacja z beneficjentami, jakie metody i formy byłyby najbardziej skuteczne, by można było prowadzić ciągły monitoring oraz by można było informować mieszkańców o efektach pracy i promować dobre udane projekty i przedsięwzięcia.

Oba badania, w trakcie których zaproszono przedstawicieli gmin do wspólnej dyskusji do kawiarenki obywatelskiej oraz na spacer badawczy pradoliną Wieprza cieszył się dużym zainteresowaniem i w ocenie członków LGD warto je kontynuować przy monitorowaniu wdrażania LSR jako metod skutecznych i sprawdzonych, wartych kontynuowania. Zakończeniem konsultacji z mieszkańcami były dwa ostatnie Walne Zebrania Członków na których omówiono wypracowane zasady monitoringu i ewaluacji funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, przedyskutowano wybór wskaźników w powiązaniu z dostępnym budżetem, uwzględniono ostatnie uwagi do harmonogramu działania, planu komunikacji i kryteriów wyboru operacji. W proces tworzenia LSR zaangażowano te grupy, których wiedza i doświadczenie związane były z tematyką strategii. Dlatego w konsultacjach uczestniczyli przedsiębiorcy, urzędnicy z Powiatowego Urzędu Pracy i z Wojewódzkiego Urzędu Pracy, przedstawiciele szkół zawodowych i organizacji pozarządowych, samorządów, bibliotek, domów kultury, grup nieformalnych, sołectw, lokalni liderzy i pasjonaci turystyki, muzeum, kościoła. Do udziału w dyskusji zaproszono przedstawicieli grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy jak i zagrożonych wykluczeniem społecznym lub ubóstwem (ludzie młodzi wchodzący na rynek pracy, młode bezrobotne kobiety, osoby opiekujące się osobami niepełnosprawnymi, osoby zajmujące się dziećmi i młodzieżą organizujące im zajęcia pozaszkolne, osoby starsze, w tym z kół emerytów, kombatantów i inni). Odniesienie do wyników pracy tych osób znajduje się w każdym z kluczowych rozdziałów strategii. W wyniku przeprowadzonych konsultacji, dyskusji z mieszkańcami, wyników badań ankietowych, w LSR skupiono się na wybranych grupach defaworyzowanych, które według osób uczestniczących w badaniu powinni być objęci działaniami w ramach wdrażania LSR. Mieszkańcy są świadomi potrzeb wielu innych grup które możemy uznać za defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy jak np. osoby niepełnosprawne czy osoby długotrwale bezrobotne, oraz z uwagi na wykluczenie społeczne i zagrożenie ubóstwem jak rodziny wielodzietne, niepełne, rodziny patologiczne itp. Niemniej z uwagi na ograniczone środki, a także fakt, że te osoby mogą liczyć na pomoc z opieki społecznej skupiono się na osobach, które mogą pomóc w rozwoju obszaru, a tym samym poprawić sytuację osób z pozostałych grup defaworyzowanych.

Tabela nr 3 : Metody angażowania społeczności lokalnej w proces realizacji strategii z określeniem grup docelowych

Lp.	Etapy realizacji LSR	Zastosowana metoda badawcza
1.	Monitorowanie i ocena realizacji strategii	**Ankieta monitorująca** dla mieszkańców gmin wybieranych do badania losowo – oceniająca działalność i funkcjonowanie LGD, jej działania informacyjne, promocyjne, doradcze, obsługa klientów, beneficjentów, skuteczność i efektywność, stopień zadowolenia z inwestycji infrastrukturalnych w gminach, innych działań aktywizujących i wpływających na poprawę jakości życia **Ankiety po każdym szkoleniu** dla uczestników szkoleń– oceniające jakość szkolenia i jego użyteczność **Ankiety dla beneficjenta**, skierowana do osób, które skorzystały z dofinansowania – oceniające jakość obsługi i doradztwa, a także realizację wskaźników **Ankieta dla osób korzystających z usług doradczych** – skierowana do osób, które z tych usług korzystały – oceniająca jakość świadczonych usług doradczych **Ankieta mierząca stopień skuteczności i satysfakcji** – skierowana do osób, które będą korzystały z działań organizowanych przez LGD **Konsultacje z wykorzystaniem internetu** - wykorzystanie strony internetowej do zbierania uwag, konsultacji
2.	Aktualizacja strategii	**Ankieta monitorująca** dla mieszkańców gmin wybieranych do badania losowo – opinia na temat proponowanych do wprowadzania zmian związanych z nowymi możliwościami , czy nowymi potrzebami
3.	Opracowanie i zmiana kryteriów wyboru	**Panel dyskusyjny** z udziałem Rady, Zarządu, beneficjentów, którzy korzystali ze środków oraz potencjalnych beneficjentów podczas którego poddane będą konsultacji kryteria wyboru operacji. Opracowanie i zmiana kryteriów będzie miała miejsce w wypadku zgłoszenia takiego wniosku wraz z uzasadnieniem przez Radę lub beneficjenta lub przyszłego beneficjenta

Z uwagi na ograniczoną objętość LSR, główne wnioski wypracowane w trakcie konsultacji z mieszkańcami przedstawiono poniżej, a do pozostałych wniosków jest odniesienie w poszczególnych rozdziałach strategii:

1. Odnoszące się do bezrobotnej młodzieży i osób w wieku 50+

- dużo osób młodych i w wieku 50+ pozostaje na terenie działania LGD bez pracy
- nie ma wielu miejsc pracy, w których ludzi ci mogliby znaleźć zatrudnienie,
- brak większych firm, które mogłyby dać zatrudnienie mieszkańcom obszaru,
- przedsiębiorcy potrzebują wsparcia w postaci informacji i doradztwa by mogli skorzystać ze wsparcia i utworzyć jak najwięcej miejsc pracy należy wesprzeć przedsiębiorców w rozwijaniu działalności gospodarczej
- osobom pozostającym bez pracy z grup defaworyzowanych brakuje wiedzy na temat powadzenia działalności gospodarczej dlatego trzeba wesprzeć ich poprzez szkolenia i doradztwo by mogli zakładać nowe firmy
- nie w pełni wykorzystany potencjał zasobów lokalnych w rozwijaniu przedsiębiorczości, a w tym szkół kształcących w konkretnych zawodach i pozwalających uzyskać kwalifikacje zwiększające możliwości podjęcia pracy

Wnioski te zostały wykorzystane w procesie formułowania celów, wskaźników jak i ustalania kryteriów wyboru operacji.

2. Odnoszące się do innych grup defaworyzowanych (dzieci i młodzież, ludzie starsi 60+)

- nie ma zbyt wielu ofert dla dzieci i młodzieży na spędzanie wolnego czasu,
- warto wykorzystać wolontariuszy do pracy z dziećmi, młodzieżą i ludźmi starszymi,
- za mało jest miejsc rekreacji i wypoczynku na terenie LGD,
- za mało jest inicjatyw organizacji pozarządowych, które aktywizowałaby starszych mieszkańców do udziału w życiu publicznym,
- dzieci, młodzież i osoby starsze są zainteresowane projektami, które zapewnią im aktywny wypoczynek, udział w ciekawych zajęciach, wyjazdach poznawczych i zajęciach integracyjnych
- należy dążyć do zachowania dziedzictwa lokalnego w tym zasobów przyrodniczych, historycznych i kulturowych obszaru i wykorzystać potencjał dzieci i młodzieży oraz doświadczenia osób 60+
- warto do działań aktywizujących skierowanych do dzieci, młodzieży i osób starszych 60+ włączać inne osoby zagrożone wykluczeniem społecznym i ubóstwem.

Wnioski te zostały wykorzystane w procesie tworzenia analizy SWOT, formułowania celów, wyznaczania wskaźników oraz ustalania kryteriów wyboru operacji.

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji zostały przedstawione w poszczególnych kluczowych rozdziałach LSR. Sporządzono je w oparciu o wszystkie metody ilościowe i jakościowe wykorzystane w badaniach. Zastosowano różne metody i narzędzia, w tym również metody innowacyjne, nie stosowane dotychczas w badaniach przez LGD – metodę fokusową. Metoda ta sprawdziła się w praktyce i będzie stosowana w przyszłości. Również po raz pierwszy przeprowadzono badania podczas spaceru badawczego. Wnioski wykorzystano przy opracowaniu diagnozy obszaru, w analizie SWOT, określaniu celów i wskaźników. Przy analizie wniosków wzięto również pod uwagę Raport z ewaluacji ex post. Analiza wyników była prowadzona przez pracowników Biura i konsultowana z Zarządem.

Analiza pozwoliła na wybranie głównych problemów obszaru i wykreślenie zagadnień, którymi LGD nie będzie się zajmowała. LGD nie będzie zajmowała się problemami informatyzacji, komunikacją, problemem dróg i braku dużych zakładów pracy. LGD nie będzie również dofinansowywała inwestycji związanych ze sportem , ponieważ nie ma możliwości prawnych na realizacje tego typu inwestycji. Ma możliwość natomiast dofinansowania infrastruktury na cele rekreacyjne, co zostało uwzględnione w LSR. **Uwzględniono wszystkie działania wykorzystujące zasoby lokalne i aktywizujące mieszkańców, w tym odnoszące się do problemów ochrony środowiska i zmian klimatycznych, innowacji na obszarach wiejskich, a przede wszystkim planujące utworzenie nowych miejsc pracy.**

Tabela nr 4: Kluczowe etapy działań związanych z udziałem społeczności lokalnej w tworzeniu LSR

Kluczowe etapy tworzenia strategii	Zastosowane partycypacyjne metody zaangażowania mieszkańców obszaru w proces tworzenia LSR					
	Metoda I	Metoda II	Metoda III	Metoda IV	Metoda V	Metoda VI
Diagnoza obszaru	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)	Otwarte konsultacje społeczne	Badania ankietowe	Wywiady indywidualne z mieszkańcami podczas dożynek i festynów	Grupy fokusowe z udziałem przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i przedstawicieli samorządów	
Uczestnicy	18 osób	156 osób	256	158 osób	73 osoby	
Daty spotkań	04.05.2015r.	14.05.15r. 29.07.15r. 02.09.15r. 03.09.15r. 04.09.15r. 08.09.15r 09.09.15r. 16.11.2015 23.11.2015	wrzesień – listopad 2015	23.08.15r. 30.08.15r. 06.09.15r. 20.09.15r. 05.09.15r.	12.10.15r.Ryki 21.10.15r.Ryki	
Analiza SWOT	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)	Otwarte konsultacje społeczne	Badania ankietowe	Wywiady indywidualne z mieszkańcami podczas dożynek i festynów	Grupy fokusowe z udziałem przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i przedstawicieli samorządów	Wywiady pogłębione związane z aktywnością zawodową młodych ludzi i Wywiady pogłębione związane z identyfikacją grup defaworyzowanych
Uczestnicy	18 osób	156 osób	256	158 osób	73 osoby	390
Daty spotkań	04.05.2015r.	14.05.15r. 29.07.15r. 02.09.15r. 03.09.15r. 04.09.15r. 08.09.15r. 09.09.15r. 16.11.2015 23.11.2015	wrzesień – listopad 2015	23.08.15r. 30.08.15r. 06.09.15r. 20.09.15r. 05.09.15r.	12.10.15r.Ryki 21.10.15r.Ryki	wrzesień – listopad 2015
Określanie celów	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie,	Otwarte konsultacje społeczne	Grupy fokusowe z udziałem przedsiębiorców,	Badania ankietowe	Spacer badawczy z udziałem mieszkańców zainteresowanych	Wywiady pogłębione związane z aktywnością

	członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)		organizacji pozarządowych i przedstawicieli samorządów		rozwojem turystycznym obszaru 9.11.2015	zawodową młodych ludzi Wywiady pogłębione związane z identyfikacją grup defaworyzowanych
Uczestnicy	18 osób	156 osób	73 osoby	256	18 osób	390
Daty spotkań	04.05.2015r.	14.05.15r. 28.07.15r. 02.09.15r. 03.09.15r. 04.09.15r. 08.09.15r. 09.09.15r. 16.11.2015 23.11.2015	12.10.15r.Ryki 21.10.15r.Ryki	wrzesień – listopad 2015	09.11.15r.	wrzesień – listopad 2015
Wyznaczanie wskaźników	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)	Grupy fokusowe z udziałem przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i przedstawicieli samorządów	Badania ankietowe w formie fiszek	Wywiady indywidualne w Biurze LGD oraz podczas dożynek i imprez plenerowych	Konsultacje poprzez internet oraz skrzynki kontaktowe w miastach i gminach oraz w Biurze LGD	Kawiarenka obywatelska
Uczestnicy	18 osób	73	106	158	36	11 osób
Daty spotkań	04.05.15r. 23.11.2015 14.12.2015	12.10.2015	wrzesień – listopad 2015	23.08.15r. 30.08.15r. 06.09.15r. 20.09.15r. 05.09.15r.	wrzesień – listopad 2015	12.11.15r.
Ewaluacja i monitoring	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)	Kawiarenka obywatelska	Wywiady indywidualne w gminach i w Biurze LGD z potencjalnymi beneficjentami	Walne Zebranie Członków otwarte dla mieszkańców	Grupa dyskusyjna	Grupa fokusowa
Uczestnicy	18 osób	11 osób	36	108 osób	17	14
Daty spotkań	04.05.2015r. 14.12.2015	12.11.15r.	wrzesień –grudzień 2015	05.11.15r. Ryki 21.12.2015	23.11.2015	21.10.215

Ustalanie harmonogramu działań	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)	Kawiarenka obywatelska	Wywiady indywidualne w Biurze LGD	Walne Zebranie Członków otwarte dla mieszkańców	Grupa dyskusyjna	Spotkanie fokusowe
Uczestnicy	18	11	36	108	17	14
Daty spotkań	14.12.2015	12.11.2015	wrzesień –grudzień 2015	5.11.215 21.12.2015	23.11.2015	21.10.2015
Tworzenie planu komunikacji	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)	Kawiarenka obywatelska	Badanie ankietowe	Walne Zebranie Członków otwarte dla mieszkańców	Grupa dyskusyjna	Spotkanie fokusowe
Uczestnicy	18 osób	11 osób	79	108 osób	17	14
Daty spotkań	04.05.2015r. 14.12.2015	12.11.15r. Ryki	listopad –grudzień 2015	05.11.15r.Ryki 21.12.2015	23.11.2015	21.10.2015
Budżet	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej) 21.10.2015	Grupa fokusowa z mieszkańcami 21.10.2015	Kawiarenka obywatelska	Walne Zebranie Członków otwarte dla mieszkańców	Spacer badawczy	Grupa dyskusyjna
Uczestnicy	18 osób	30 osób	11	108 osób	18	17
Daty spotkań	04.05.2015r. 14.12.2015	21.10.2015	12.11.15r.Ryki	05.11.15r.Ryki 21.12.2015	9.11.2015	23.11.2015
Kryteria wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru	Panel ekspertów (wójtowie, burmistrzowie, członkowie Rady i Komisji Rewizyjnej)	Grupa fokusowa z mieszkańcami	Wywiady indywidualne z dotychczasowymi beneficjentami PROW 2007-2013	Walne Zebranie Członków	Grupa dyskusyjna	
Uczestnicy	18 osób	66 osób	9	108osób	17	
Daty spotkań	04.05.2015r. 14.12.2015 r.	29.07.2015 21.10.2015	Listopad 2015	05.11.15r.Ryki 21.12.2015	23.11.2015	

III. DIAGNOZA OBSZARU

1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów odnoszących się do tych grup

Diagnozę obszaru LGD rozpoczęto od określenia grup mieszkańców szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, które są w trudnej sytuacji w dostępie do rynku pracy, rekreacji, wypoczynku i kultury. Wyłonienia niniejszych grup określanych mianem defaworyzowanych, dokonano w oparciu o analizę danych demograficznych oraz informacje i materiały pozyskane w wyniku zastosowania następujących metod badawczych: konsultacje w gminach, badania ankietowe (PAPI), spotkania fokusowe (FGI) oraz konsultacje indywidualne w biurach LGD.

Cechą charakterystyczną obszaru działania Lokalnej Grupy Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" w latach 2010-2013 jest długotrwałe zjawisko negatywnej migracji. Szczególnie dotyczy to ludzi młodych migrujących za pracą w inne obszary Polski lub zagranicę. Przy czym nie da się precyzyjnie oszacować realnej skali występowania tego zjawiska, bo wyjazdy nie są powiązane z wymeldowaniem ze stałego miejsca zamieszkania. Pracownicy niektórych gmin szacują, że wśród osób młodych procent osób tylko zameldowanych w danej miejscowości, a de facto zamieszkujących w innych miejscach może sięgać ponad 10% całej populacji.

Tabela 5: Saldo migracji w ruchu wewnętrznym w latach 2010-2013

Jednostka terytorialna	Rok			
	2010	2011	2012	2013
Dęblin	-211	-132	-171	-168
Kłoczew	-29	-68	-7	-47
Nowodwór	-25	-36	-35	-8
Ryki - miasto	-101	-53	-36	-53
Ryki - obszar wiejski	18	-21	-2	4
Stężyca	-28	-28	-26	10
Ułęż	-39	-10	-34	-17
Powiat rycki	-415	-348	-311	-279
Woj. lubelskie	-4905	-5136	-5172	-5627

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jednym z istotnych konsekwencji takiego stanu rzeczy jest stały trend spadku przyrostu naturalnego nie tylko na terenie LGD, ale w całym województwie lubelskim.

Tabela 6: Tabela przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2010 – 2013 na obszarze LGD

Gmina	Ogółem			
	2010	2011	2012	2013
Powiat rycki	-0,1	-1,9	-1,3	-1,3
Woj. lubelskie	-0,2	-0,7	-0,6	-1,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dalsze długotrwałe utrzymywanie się tego trendu prowadzi do stałego osłabiania potencjały rozwojowego obszaru LGD. W efekcie prowadzi to błędnego koła: przyspieszania tempa migracji z powodu szans stabilizacji (brak w miarę stabilnych miejsc pracy) wśród ludzi młodych. Oczywiście LGD poprzez realizację LSR nie może zmienić ogólnej sytuacji społeczno-ekonomicznej prowadzącej do migracji, ale może przynajmniej podjąć próbę załagodzenia tego problemu przy wykorzystaniu ograniczonych (w stosunku do skali wyzwania) środków będących w budżecie przeznaczonym na realizację Strategii.

Drugą grupą, która na podstawie analiz i wyników konsultacji społecznych jest w szczególnie trudnej sytuacji są mieszkańcy obszarów wiejskich w wieku powyżej 50 lat, szczególnie długotrwale bezrobotni.

Diagnoza sytuacji na obszarze LGD poszerzona o konsultacje społeczne oraz badania ankietowe pozwoliły wyłonić następujące główne grupy docelowe (defaworyzowane), do których kierowane będą podejmowane w ramach LSR działania strategiczne:

- Młodzież wiejska w tym:
  - w wieku szkolnym (do 19 roku życia);
  - wchodząca na rynek pracy i nieaktywna zawodowo (poniżej 30 roku życia);
- Osoby w wieku powyżej 50 roku, szczególnie długotrwale bezrobotne;

Wybór powyższy wynikający z diagnozy jest zgodny z opiniami mieszkańców LGD biorących udział w procesie konsultacji społecznej (patrz Wykres.4.)

Proponowane w LSR podejście opierać się działaniu w dwóch etapach.

- W przypadku osób mających potencjał do bezpośredniego wejścia na rynek pracy podjęcie działań w jak najszybszym stopniu przyspieszających ich powrót/wejście dla osób bez doświadczeń zawodowych na rynek pracy,
- W przypadku osób, które z różnych względów nie mogą bezpośrednio wejść na rynek pracy (np. zbyt młody wiek, rezygnacja i niewiara w sukces wśród osób powyżej 50 roku życia na skutek wielokrotnych nieudanych prób uzyskania zatrudnienia) przyjęcie podejścia najpierw aktywizującego, a dopiero późniejsza pomoc w wejściu/powrocie na rynek pracy. Szczególnie istotna będzie to współpraca LGD z programami (np. szkoleniami) organizowanymi przez PUP w Rykach, filie PUP w Dębicy lub tez inne podmioty realizujące odpowiednie projekty na terenie LGD.

Czynnikiem kluczowym wspierania grup zdefaworyzowanych będzie opieranie się na już istniejącej infrastrukturze społecznej na terenie LGD. Pozwoli to na zbliżenia wsparcia jak najbliżej mieszkańców obszaru LGD poprzez wykorzystywanie obiektów, typu świetlice czy domy kultury.

Inne zidentyfikowane grupy docelowe , którymi będzie się zajmować LGD :

- **Podmioty gospodarcze, osoby zainteresowane zakładaniem działalności gospodarcze –** jako podmioty, które mogą przyczynić się do utworzenia nowych miejsc pracy i przywrócić grupy defaworyzowane na rynek pracy
- **Organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, samorządy i osoby fizyczne** zainteresowane rozwojem społecznym obszaru - jako podmioty działające w sferze kultury, zachowania tradycji, integrujące środowiska lokalne. Prowadzące działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i zagwarantowania spójności społecznej obszaru.
- **Podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe zajmujące się turystyką**, właściciele gospodarstw agroturystycznych i posiadających bazę noclegową, samorządy, instytucje kultury zainteresowane rozwojem turystycznym obszaru – jako podmioty, które mogą przyczynić się do rozwoju turystycznego obszaru oraz realizować zintegrowane operacje związane z turystyką
- **Samorządy gminne** – jako podmioty odpowiedzialne m.in. za rozwój infrastruktury i oferty czasu wolnego oraz ich beneficjenci, a także jako podmioty odpowiedzialne za politykę kulturalną, społeczną.
- **LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej**– jako podmiot działający na rzecz integracji środowiska, wspierający i aktywizujący mieszkańców w kierunku rozwoju przedsiębiorczości, a także zachowania dziedzictwa kulturowego. Zachęcający do działań innowacyjnych oraz na rzecz ochrony środowiska i zmian klimatu.

2. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości, branż z potencjałem rozwojowym

Mocną stroną LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej jest dogodne położenia geograficzne oraz dobre skomunikowanie z miastami takimi jak Warszawa, Lublin, Radom. Są to miasta o wysokiej sile nabywczej, popycie na produkty rolnicze i produkty związane z rekreacją, turystyką i wypoczynkiem. Są to czynniki, które mogą mieć pozytywny wpływ na rozwój przedsiębiorczości na obszarze. Charakteryzując obszar należy stwierdzić, że strukturze podmiotów gospodarczych działających na terenie LGD, podobnie jak w innych regionach Polski dominuje sektor prywatny.

Tabela 7. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON według sektorów własnościowych na terenie Powiatu Ryckiego w latach 2009-2014

Lata	Powiat Rycki			Obszar miejski			Tereny wiejskie		
	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny
2009	**3709**	**263**	**3446**	**2369**	**174**	**2195**	**1340**	**89**	**1251**
2010	**3840**	**243**	**3597**	**2412**	**147**	**2265**	**1428**	**96**	**1332**
2011	**3742**	**243**	**3499**	**2292**	**147**	**2145**	**1450**	**96**	**1354**
2012	**3794**	**253**	**3541**	**2343**	**154**	**2189**	**1451**	**99**	**1352**
2013	**3797**	**245**	**3552**	**2338**	**148**	**2190**	**1459**	**97**	**1362**
2014	**3827**	**242**	**3584**	**2311**	**147**	**2163**	**1516**	**95**	**1421**

Źródło: na podstawie danych GUS.

Z punktu widzenia strategii LGD kluczowe znaczenie ma struktura wielkości zatrudnienia podmiotów działających na jej terenie jako istotny wskaźnik przy określaniu logiki interwencji w zakresie rozwoju przedsiębiorczości.

Tabela 8. Podmioty gospodarki narodowej (bez osób prowadzących wyłącznie gospodarstwo rolne) wg. przewidywanej liczby pracujących w powiecie ryskim/obszarze LGD na dzień 30.11.2015

Przewidywana liczba osób zatrudnionych	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej	Liczba podmiotów razem
Liczba podmiotów	**3693**	**126**	**34**	**2**	**1**	**3856**

Źródło: na podstawie danych GUS, 2015.

Zdecydowania dominacja podmiotów zatrudniających pomiędzy 0-9 pracowników jest podobna do sytuacji na innych obszarach wiejskich w Polsce. **Czynnikiem krytycznym dla realizacji LSR w powiecie ryckim pod kątem tworzenie miejsc pracy będzie określenie zdolności do generowania miejsc pracy poprzez firmy należące do poszczególnych kategorii wg. liczby zatrudnionych.**

Innym istotnym elementem jest zróżnicowanie rozwoju przedsiębiorczości pomiędzy gminami członkowskimi LGD.

Tabela 9. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2009-2014 na obszarze LGD, w podziale na gminy

Jednostka terytorialna	ROK					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
lubelskie	724	753	746	767	787	799
Powiat rycki	636	648	636	651	654	663
Dęblin	702	712	681	701	706	703
Kłoczew	414	417	422	436	445	485
Nowodwór	340	369	386	371	382	376
Ryki	774	780	776	792	791	803

Stężyca	464	487	467	481	480	501
Ułęż	575	613	595	609	611	601

Źródło: na podstawie danych GUS

Na terenie działania LGD liczba podmiotów gospodarczych w gminach Dęblin, Nowodwór, Ułęż w kolejnych lata zaczęła nieznacznie spadać, a w pozostałych gminach systematycznie rośnie. Średnia liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LGD jest niższa (654) od średniej w woj. lubelskim (787) wg danych z 2013 roku. Natomiast liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców również wypada niekorzystnie w porównaniu z całym województwem lubelskim. Na terenie działania LGD 104,2 podmiotów przypada na 1000 mieszkańców a w woj. lubelskim 125,52 na 1000 osób. W związku ze słabym wskaźnikiem dot. przedsiębiorczości LGD Ryki będzie starała się wesprzeć przedsiębiorców i przyszłych przedsiębiorców poprzez szkolenia i doradztwo, by zachęcić mieszkańców do tworzenia nowych miejsc pracy. Aktywność w pozostałych gminach obrazuje wykres poniżej.

Wykres nr 1. Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach obszaru LGD w 2013 roku

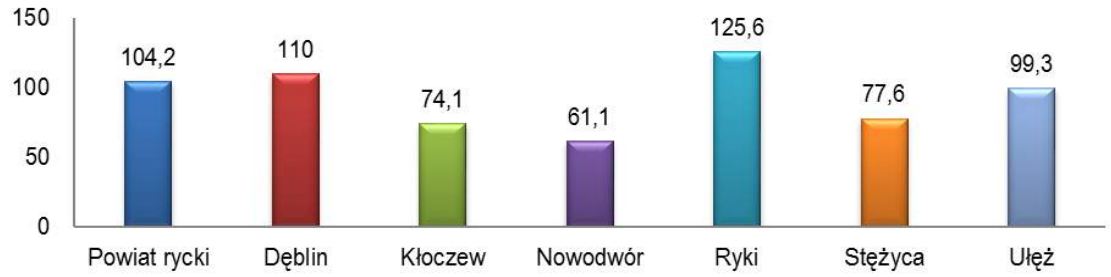

Źródło: Na podstawie danych GUS, 2013

Wewnętrzne zróżnicowanie stanowi odbicie czynnika demograficznego (liczby ludności gmin członkowskich) obszaru LGD bez naruszania spójności terytorialnej.

3. Bogactwa naturalne

Z punktu widzenia **identyfikacji potencjału przedsięwzięć innowacyjnych** warto wskazać na istniejący potencjał bogactw naturalnych możliwych do wykorzystania pod kątem rozwoju gospodarczego. Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD dysponują potencjałem w zakresie rozwoju pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych. W szczególności energii słonecznej. Potencjał promieniowania energii słonecznej dla Powiatu Ryckiego, a tym samym dla całego obszaru LGD, jest duży i wynosi 599,186 TWh. Do pokrycia całościowego zapotrzebowania obszaru LGD w energię elektryczną potrzeba 35 ha powierzchni paneli PV, co stanowi 0,056% areału Powiatu Ryckiego. Można będzie wytworzyć wtedy 57 750 MWh energii elektrycznej w ciągu roku. Zgodnie z analizami przeprowadzonymi w ramach projektu realizowanego przez Fundację Rozwoju Lubelszczyzny „Energetyczni kreatorzy zmian" do opracowania „Analiza potencjału odnawialnych źródeł energii w powiecie ryckim i możliwości jego wykorzystania wraz z rekomendowanymi projektami", obszar LGD może być samowystarczalny pod względem energetycznym. Ponadto na terenie działania Stowarzyszenia, w obrębie tzw. „Rowu Lubelskiego" stwierdzono występowanie wód geotermalnych na głębokości od 1000 do 3000 m ppt. Na terenie gmin Kłoczew, Ryki, i Stężyca.

Analiza struktury zakresów działania najważniejszych podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie LGD nie pozwala na jednoznaczne wskazanie dominujących branż, poza relatywnie dużą liczb firm związanych z przetwórstwem rolno-spożywczym i budownictwem. Przy czym warto zwrócić uwagę na fakt, że budownictwo z racji specyfiki działania (prowadzenie prac budowlanych poza obszarem LGD) może mieć ograniczony potencjał tworzenia nowych miejsc pracy.

Wykres 2. Udział podmiotów gospodarki narodowej w ogóle podmiotów na obszarze LGD wg sekcji PKD w 2013 roku

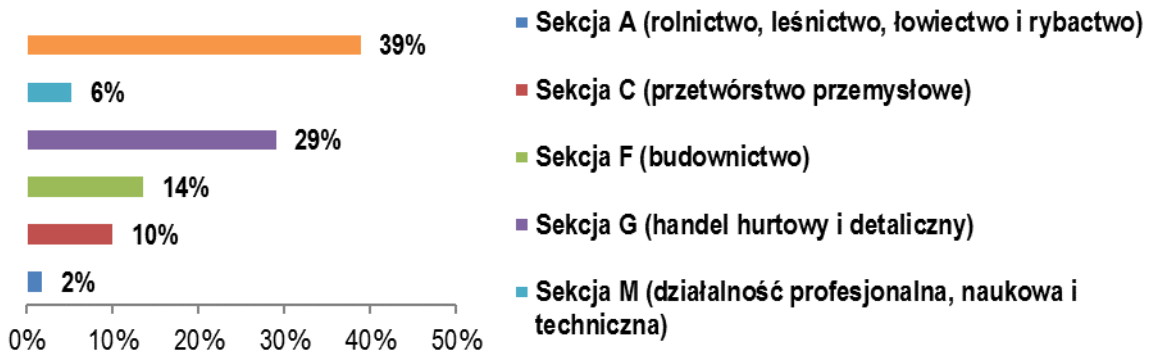

Źródło: na podstawie danych GUS

Z kolei przegląd listy najważniejszych podmiotów gospodarczych w gminach członkowskich LGD wskazuje na istnienie relatywnie silnego szeroko pojętego sektora produkcji. Jest to **element mający duże znaczenie w przedsięwzięciach w ramach LSR nakierowanych na wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w kierunku wzrostu zatrudnienia.**

Cechą spójną obszaru objętego LSR w zakresie potencjału gospodarczego jest położenie gmin LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" na obszarach słabo uprzemysłowionych. Gospodarka obszaru LGD jest uzależniona od rozwoju sektora przetwórstwa rolno-spożywczego, wspierania rozwoju lokalnych firm produkcyjnych oraz istniejącego potencjału alternatywnych źródeł energii. Zagrożeniem dla rozwoju gospodarczego w przetwórstwie rolno – spożywczym może być zamknięcie rynku dla produktów rolniczych na wschodzie i spadające ceny produktów rolniczych (zwolnienia w firmach przetwórczych w powiecie spowodowały wzrost bezrobocia). Szansą może być natomiast wzrost zainteresowania żywnością ekologiczną i „prosto z gospodarstwa" wśród mieszkańców miast (Raport Mini. Rolnictwa i Rozwoju Wsi).

Ta specyficzna cecha obszaru LGD stanowi duże wyzwanie z punktu widzenia celów wyznaczonych w niniejszym LSR. Stanowią one kompromis pomiędzy dwoma czynnikami:

- wspieranie przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy w „:tradycyjnych" sektorach dominujących na obszarze gmin członkowskich LGD (przetwórstwo produktów rolniczych, budownictwo, małe i średnie zakłady przemysłowe) mających potencjał generowania miejsc pracy bez konieczności podejmowania przedsięwzięć innowacyjnych,
- z kolei działania innowacyjne związane np. z alternatywnymi źródłami energii mogą być kosztowne, a tworzyć przy tym relatywnie niewiele miejsc pracy.

Stąd przyjęto w LSR otwarte podejście obejmujące oba ta założenia jako najbardziej adekwatne do specyfiki przedsiębiorczości na obszarze LGD. Na takie podejście wskazują doświadczenia „starych" państw członkowskich UE mających doświadczenie we wdrażaniu programu LEADER jeszcze w latach 90 XX wieku. Przedstawiciele Lokalnych Grup Działania ze Szkocji i Irlandii na podstawie swoich doświadczeń zwracali uwagę,

że w sytuacji braku silnych dominujących branż na obszarze działania danej LGD lepiej przyjąć ogólne cele strategiczne, które w czasie jej wdrażania można dostosować do zmieniającej się sytuacji rynkowej.
Adekwatność tego wyboru potwierdzają wyniki konsultacji z mieszkańcami obszaru LGD.

Wykres nr 3. Zestawienie preferencji badanych mieszkańców LGD w odpowiedzi na pytanie: Przedsiębiorstwa z jakiej dziedziny wg. Ciebie mogą stać motorem rozwoju gospodarczego w gminie/mieście?

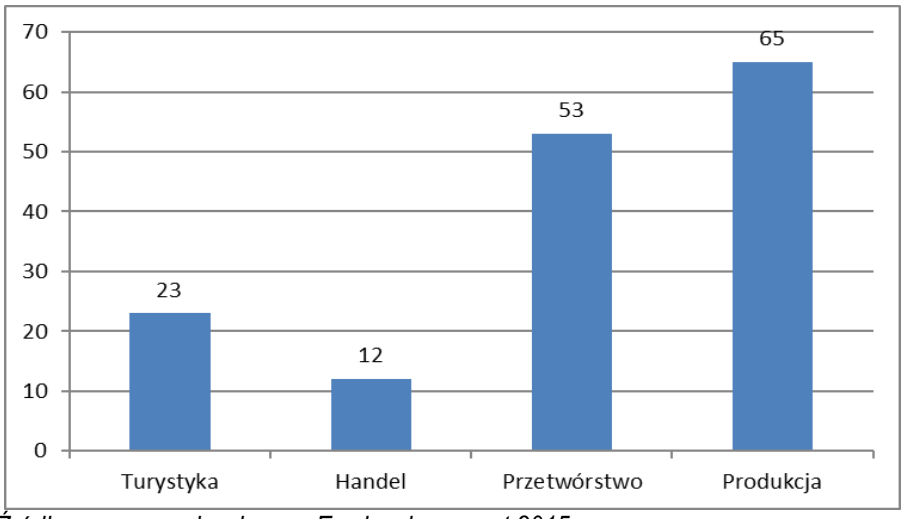

Źródło: opracowanie wlasne, Ewaluacja ex post 2015

Z wypowiedzi respondentów wynikało jednoznacznie, że głównym czynnikiem decydującym o ich wyborze była potrzeba tworzenia miejsc pracy w gminach wchodzących w skład LGD.
W kontekście potencjału gospodarczego gmin członkowskich LGD wyznaczających możliwość prowadzenie prorozwojowej polityki lokalnej warto zwrócić uwagę na wartość budżetów na gmin na 1 mieszkańca.

Tabela 10. Dochód budżetów gmin członkowskich LGD na 1 mieszkańca

Jednostka terytorialna	Rok			
	2010	2011	2012	2013
	zł	zł	zł	zł
Dęblin	2390,31	2401,72	2527,57	2821,37
Kłoczew	2730,74	3024,53	3478,09	3030,06
Nowodwór	2754,75	2940,72	3565,05	3361,1
Ryki - miasto	2282,78	2260,64	2333,69	2453,54
Ryki - obszar wiejski				
Stężyca	2390,41	3404,6	3115,58	4111,64
Ułęż	3174,99	3460,46	3277,7	3036,47
Powiat rycki	2466,94	2622,09	2750,55	2885,07
Woj. lubelskie	2883,63	3105,41	3293,58	3402,56

Źródło; na podstawie danych GUS

Należy odnotować, że średni dochód gmin na obszarze LGD jest niższy niż w województwie lubelskim.

4. Opis rynku pracy

Przegląd stopy bezrobocia w powiecie ryckim, którego obszar obejmuje LGD wykazuje długoletni **trend wyższej stopy bezrobocia na tym terenie w stosunku do danych z województwa lubelskiego**. Warto przy tym zwrócić uwagę na trend zwiększania się tej różnicy w okresie od grudnia 2013 roku.

Tabela 11. Stan bezrobocia dla Powiatu Ryckiego, województwa i kraju w latach 2010-2015.

Rok	Miesiąc	Powiat Rycki	Województwo Lubelskie	Kraj
2010	**Grudzień**	**12,3**	**13,0**	12,3
2011	**Grudzień**	**12,4**	**13,3**	12,5
2012	**Grudzień**	**13,9**	**14,1**	13,4
2013	**Grudzień**	**15,5**	**14,4**	13,4
2014	**Grudzień**	**14,2**	**12,7**	11,5
2015	Maj	14,8	12,0	10,8

Źródło: na podstawie danych PUP Ryki, 2015

Wyższa stopa bezrobocia ma swoje odzwierciedlenie w wyższym odsetku osób bezrobotnych w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD w **relacji do średnich wojewódzkiej i krajowej w okresie 2010-2013.**

Tabela nr 12. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach obszaru LGD

GMINA	Rok			
	2010	**2011**	**2012**	**2013**
Dęblin	6%	5,5%	7,2%	8,3%
Kłoczew	7,5%	7,4%	8,2%	9,4%
Nowodwór	7,3%	8,7%	9,6%	10,1%
Ryki	8,1%	8,4%	9,7%	10,3%
Stężyca	6,6%	7%	8,3%	9%
Ułęż	8,6%	10,4%	10,9%	11,8%
Powiat rycki	7,2%	7,4%	8,7%	9,5%
Woj. lubelskie	8,7%	8,9%	9,6%	9,9%

Źródło: na podstawie danych GUS

Dane w rozbiciu liczby bezrobotnych na poszczególne gminy członkowskie LGD przedstawione w tabeli poniżej odzwierciedlają proporcje w liczbie mieszkańców poszczególnych gmin.

Tabela 13. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na koniec II kwartału 2015 r. z podziałem na gminy obszaru LGD

Gmina	Ogółem	W tym kobiet
Dęblin	**812**	**402**
Kłoczew	**335**	**143**
Nowodwór	**219**	**92**
Ryki	**1227**	**583**
Stężyca	**275**	**127**
Ułęż	**213**	**104**
Łącznie	***3 081***	***1 451***

Źródło: na podstawie danych PUP Ryki 2015. Stan na 30.06.2015 r.

Według danych na dzień 30.06.2015 br. bez pracy na obszarze działania LGD pozostaje 3 081 osób, w tym 1451 kobiet (47,1% osób zarejestrowanych w PUP Ryki). Największy odsetek stanowią osoby pozostające długotrwale bez zatrudnienia – 60,47% oraz osoby bez kwalifikacji zawodowych – 26,84%. Wskaźnik osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy dla osób do 25 roku życia i osób powyżej 50 lat jest niemalże wyrównany i wynosi kolejno 20,32% i 20,35% wszystkich bezrobotnych z Powiatu Ryckiego. Gminą z największym poziomem

bezrobocia jest gmina miejsko-wiejska Ryki, z której 1 227 osób jest zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy.

Tabela 14. Liczba i struktura zarejestrowanych bezrobotnych na dzień 30.06.2015 r.

Wyszczególnienie	Ogółem w Powiecie Ryckim	PUP Ryki	Filia Dęblin
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	**3081**	**2269**	**812**
Z prawem do zasiłku	**388**	**284**	**104**
Długotrwale bezrobotni	**1863**	**1393**	**470**
Osoby do 25 roku życia	**626**	**502**	**124**
Osoby powyżej 50 roku życia	**627**	**433**	**194**
Osoby bez kwalifikacji zawodowych	**827**	**628**	**199**
Niepełnosprawni	**93**	**62**	**31**

Źródło: na podstawie danych z PUP Ryki

Z punktu widzenia logiki interwencji określonej w niniejszej strategii na szczególną uwagę zasługują dwie kategorie bezrobotnych, które z racji swojego statusu na rynku pracy podlegają procesowi defaworyzacji.

Bezrobotni do 25 roku życia

Sytuacja młodzieży dopiero wchodzącej na rynek pracy po okresie nauki lub też mającej niewielki staż pracy jest szczególnie trudna. Według danych PUP Ryki na koniec czerwca 2015 roku osoby bez doświadczenia zawodowego stanowiły 30.7% (947 osób) wszystkich bezrobotnych, w tym osoby w wieku do 25 roku stanowiły 20.3% (626 osób). Ponadto osoby zamieszkałe na wsi stanowiły 55.6% (1713 osób) bezrobotnych (przy czym osoby w wieku do 25 roku stanowią tylko część tej grupy bezrobotnych). Wiek i wynikający z tego brak doświadczenia zawodowego połączony z zamieszkaniem na obszarach wiejskich stanowią zatem istotny czynnik zwiększający zagrożenie defaworyzacją. Obserwuje się też powolny odpływ młodych ludzi, którzy zdobyli wykształcenie i kwalifikacje poza obszar LGD w poszukiwaniu pracy. Osoby te często nie wracają już do swoich gmin. Może mieć to wpływ na dalszy rozwój obszaru.

Bezrobotni powyżej 50 roku życia

Drugą grupą w szczególnie trudnej sytuacji są osoby bezrobotne powyżej 50 roku. Grupa ta stanowiła 20.4% (627 osób) odsetka wszystkich bezrobotnych na obszarze LGD. Grupa ta wymaga szczególnych działań i zastosowania specjalnych instrumentów rynku pracy, ponieważ to właśnie wśród tych osób wyjątkowo intensywnie kumulują się negatywne zjawiska (alkoholizm, ubóstwo). Podobnie jak w przypadku kategorii młodych ludzi do 25 roku, zamieszkanie na obszarach wiejskich stanowi czynnik sprzyjający defaworyzacji. Ponadto w przeciwieństwie do ludzi młodych jest to kategoria bezrobotnych, której mobilność jest bardzo ograniczona właśnie z powodu wieku. Pracodawcy, i w Polsce i zagranicą preferują zatrudnianie młodszych pracowników. Sytuacja tak może rodzić poczucie bezsilności i frustracji, które mogą negatywnie oddziaływać na samego bezrobotnego, jak i jego rodzinę.

Wyniki konsultacji społecznych potwierdzają wybór właśnie tych dwóch głównych odbiorców działań w ramach LSR na lata 2014-2020:

- bezrobocie – 111 wskazań,
- emigracji młodych ludzi wynikającej właśnie z braku możliwości znalezienia pracy w miejscu zamieszkania – 92 wskazania.
- ponadto dwa inne negatywne zjawiska powiązane z bezrobociem są również wskazywane przez respondentów – ubóstwo 36 wskazań oraz patologie (alkoholizm, narkomania) 25 wskazań.

5. Działalność sektora społecznego

Organizacje pozarządowe dysponują wielkim potencjałem aktywności w działaniach na rzecz społeczeństwa. Instytucje sektora pozarządowego są ważną grupą biorącą czynny udział w zwalczania wykluczenia

społecznego, wspierania rozwoju lokalnego czy też lokalnej przedsiębiorczości. Istotną funkcją pełnioną przez organizacje jest dostarczanie usług społecznych. Jednak ich rola nie ogranicza się tylko do aktywnego obejmowania działaniami różnych grup społecznych, ale przede wszystkim wiąże się z wnoszeniem do realizacji usług społecznych specyficznej wartości dodanej, jaką są kompetencje: indywidualizacja działań wobec klientów, dopasowanie narzędzi do konkretnych grup i ich potrzeb, wysoka jakość usług, monitorowanie sytuacji beneficjentów w dłuższym horyzoncie czasowym, usamodzielnianie beneficjentów - tak, by sami sobie zaczynali dawać radę z problemami społecznymi oraz wyzwaniami rynku pracy.
Na terenie LGD działa wiele organizacji, które zajmują się wspieraniem życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego mieszkańców.

Najbardziej aktywne organizacje pozarządowe wg podziału na gminy wchodzące w skład obszaru LGD:

1. W gminie Ryki: Stowarzyszenie Regionalne „ Małe Mazowsze" z siedzibą w Rykach, Stowarzyszenie Prawicowy Ruch Samorządowy, Stowarzyszenie Integracji Społecznej Gminy Ryki , Fundacja Obywatelskiego Rozwoju-Ryki , Stowarzyszenie Inicjatyw dla Rososzy, Towarzystwo Przyjaciół Ryk , Klub Sportowy Amator Leopoldów- Rososz

2. W gminie Ułęż: Stowarzyszenie Koło Sobieszyniaków w Sobieszynie, Ochotnicza Straż Pożarna w Ułężu, Stowarzyszenie Kontynuacji Zapisu Hr. Kajetana Kickiego, Sobieszyńskie Stowarzyszenie Krzewienia Idei Kajetana Hr. Kickiego, Sobieszyńskie Towarzystwo Regionalne, Ochotnicza Straż Pożarna w Lendzie Ruskim, Uczniowski Klub Sportowy „Junior przy Zespole Szkół Ogólnokształcących w Sobieszynie.

3. W gminie Stężyca: Towarzystwo Przyjaciół Stężycy, Ludowy Klub Sportowy „Mazowsze" Stężyca, Stowarzyszenie Pomocy Chorym na Białaczkę i Choroby Nowotworowe, Stowarzyszenie Kobiet „Liderki Wiejskie" , Ochotnicza Straż Pożarna w Brzeźcach, Uczniowski Klub Sportowy Rokitnia, Gimnazjalny Uczniowski Klub Sportowy przy Gimnazjum w Stężycy

4. W gminie Kłoczew: Stowarzyszenie na Rzecz Tradycji i Rozwoju Gminy Kłoczew, Stowarzyszenie Inicjatyw Wiejskich „Wspierajmy się w Czernicu", Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Kawęczyn, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Bramka, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Gęsia Wólka, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Gózd, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Wylezin.

5. W gminie Nowodwór: Towarzystwo Przyjaciół Nowodworu, Ochotnicza Straż Pożarna w Nowodworze, Ochotnicza Straż Pożarna w Grabowie Ryckim, "Klub sportowy ORLĘTA Nowodwór, 3 Pułk Strzelców konnych w Borkach, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Jakubówki, Stowarzyszenie Wspierające Rozwój Wsi Niedźwiedź.

6. W mieście Dęblin: Towarzystwo Przyjaciół Dęblina, Miejski Oddział towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego w Dęblinie, Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „IGNIS", Dęblińskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych „DISON" , Nadwiślańskie Stowarzyszenie Historii Militarnej, Stowarzyszenie Dęblińska Inicjatywa Społeczna Moje Miasto, Rodzinny Klub Abstynenta „KROKUS

Zestawienie opracowano na podstawie danych przekazanych przez gminy.

Ponadto na terenie działania LGD jest wiele aktywnych zespołów artystycznych takich jak:
Zespół Pieśni i Tańca „ Brzozowiacy" przy Zespole Szkół im. Kajetana hr. Kickiego w Sobieszynie, Dziecięcy Zespół Tańca Ludowego „ Ryki", Zespół Tańca Ludowego „Dębliniacy", Mała Rewia Taneczna, Zespół Tańca Ludowego przy Zespole Szkół Ogólnokształcących im. Jana III Sobieskiego w Sobieszynie, Dziecięco-Młodzieżowy Zespół „Radość" w Stężycy, Schola dziecięco młodzieżowa „Niebieskie owieczki" w Rykach, Zespół Tańca Ludowego Ryki, Kapela Rodzinna „ Pośpiechy", Kapela „Rykowiacy" działająca przy ZSO nr 1 w Rykach, Chóry Seniora: „Relax" z Ryk i „ Zorza" ze Stężycy, „Jesienna Róża" z Dęblina, Zespoły Obrzędowe działające przy Kołach Gospodyń Wiejskich, Zespół Ludowy Gimnazjum im. Stefana Batorego w Stężycy, Grupy Rekonstrukcji Historycznych, Kłoczewiacy z Kłoczewa, Czerniczanki z Kapelą z Czernica i „Babeczki" z Zawitały.

Aktywność podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego jest istotną cechą społeczeństwa demokratycznego, elementem spajającym i aktywizującym społeczność lokalną. W celu osiągnięcia wzajemnych korzyści niezbędna jest również długoterminowa współpraca sektora samorządowego i pozarządowego. Jednym z miejsc integracji społecznej, które zostało zrealizowane przez organizację pozarządową posiadającą status organizacji pożytku publicznego jest obiekt **Wyspa Wisła**. Na powierzchni ok. 30 ha gruntów, stanowiących własność Wspólnoty Gruntowej, wspólnie z Towarzystwem Przyjaciół Stężycy został wybudowany nowoczesny obiekt rekreacyjno-sportowy, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Na terenie obiektu jest sztuczny zalew, plaża i stanowiska dla wędkarzy, ścieżka rowerowa, tereny do zajęć i gier sportowych, restauracja i amfiteatr.

6. Wskazanie problemów społecznych

O trwałości problemów społecznych na terenie LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" świadczy relatywnie stała liczba osób korzystających z pomocy społecznej.

Tabela 15: Udział osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2010-2013

Jednostka terytorialna	Rok			
	2010	**2011**	**2012**	**2013**
Dęblin	983	882	1006	1015
Kłoczew	934	824	814	825
Nowodwór	884	904	904	899
Ryki - miasto	1748	1718	1740	1728
Ryki - obszar wiejski				
Stężyca	511	497	480	462
Ułęż	484	423	418	430
Powiat rycki	5544	5248	5362	5359
Woj. lubelskie	219726	207782	207614	211310

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej z obszaru LGD

Bardzo wymowną informacją wskazującą na skalę problemów społecznych jest relacja 5359 mieszkańców korzystających z pomocy społecznej w proporcji do 58 080 wszystkich mieszkańców obszaru LGD w roku 2013. Podstawowym problemem społecznym jest ubóstwo w bezpośrednim powiązaniu z bezrobociem jako jego główną przyczyną..

Wykres nr 4. Udział powodów udzielenia pomocy społecznej w ogóle powodów na obszarze LGD w 2014 roku

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej z obszaru LGD*

Biorąc pod uwagę ograniczone możliwości efektywnej interwencji programu LEADER wobec skali problemów w LSR wybrano osoby bezrobotne, w tym osoby defaworyzowane młodzież i osoby w wieku 50+ jako główne grupy

objęte działaniem LGD. Jest to zgodne z preferencjami mieszkańców wyrażonymi w procesie konsultacji społecznych (patrz wykres nr 4).

Wykres nr 5.: Preferencje mieszkańców biorących udział w konsultacjach społecznych na pytanie: Jakie problemy społeczne wg. Ciebie należy rozwiązać w pierwszej kolejności.

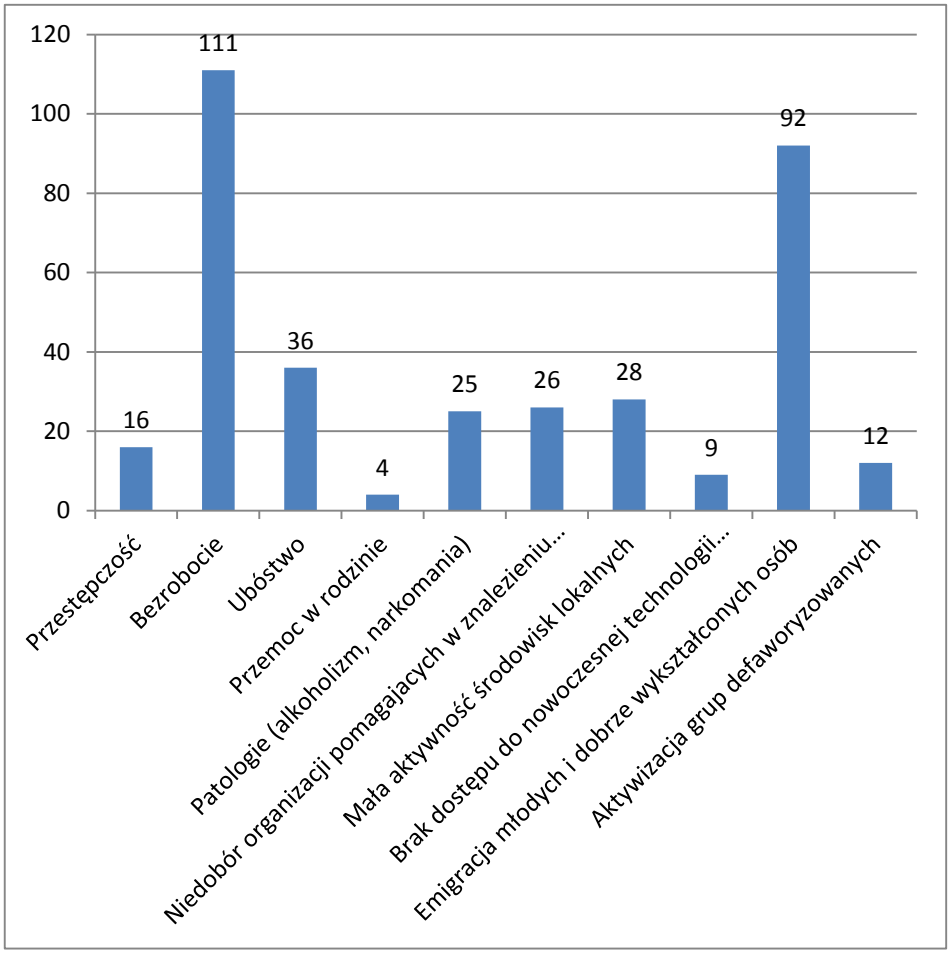

Ponadto mieszkańcy w trakcie konsultacji mieszkańcy wskazywali dwie drogi interwencji:

- Pobudzanie aktywności społecznej poprzez działalność świetlic oraz infrastruktury służącej do rekreacji i turystyki jako istotnych elementów tworzenia sieci instytucji/miejsc sprzyjającej wzrostowi ogólnej aktywności społeczności lokalnych jako pierwszego kroku wciągania osób zagrożonych izolacją społeczną wynikającą z defaworyzacji w obieg życia społecznego,

- Pobudzanie aktywności ekonomicznej poprzez wspomaganie rozwoju gospodarczego (w tym rozwój przedsiębiorczości), wspieranie inicjatyw na rzecz rozwoju agroturystyki, turystyki i gastronomii, promocja zatrudnienia i aktywizacja osób bezrobotnych poprzez, między innymi, inkubatory przedsiębiorczości,

Już obecnie istnieją na terenie LGD instytucje i organizacje „wyspecjalizowane" w pobudzaniu aktywności społeczności lokalnych. Przy czym część z nich była już wspierana przez LGD w poprzednim okresie programowania (2007-2013). Aktywność społeczna w poszczególnych gminach LGD opiera się na działalności na ich terenie stosunkowo dużej liczby organizacji kombatanckich, wysokiej aktywność mieszkańców skupionych w Kołach Gospodyń Wiejskich, Klubu Aktywnych Kobiet (36 kół), kół łowieckich i wędkarskich oraz Ochotniczych Strażach Pożarnych. Obserwuje się wzrastające zainteresowanie aktywnością społeczną i gospodarczą mieszkańców poprzez podmioty działające na rzecz promocji i rozwoju poszczególnych gmin oraz

wykorzystywania wewnętrznego potencjału kulturowego, przyrodniczego, turystycznego. Mówiąc o aktywności społecznej należy również wspomnieć o wydarzeniach i inicjatywach, które są organizowane przez pracowników samorządu, nauczycieli, a które ukierunkowane są na pobudzenie aktywności i rozwój społeczności lokalnych. Należy tutaj wspomnieć przede wszystkim o różnych imprezach integracyjnych i okolicznościowych dla lokalnej społeczności. Gminy skupiają się głównie na imprezach cyklicznych, natomiast uboga jest oferta na zagospodarowanie czasu wolnego dla ludzi starczych, dzieci, które po szkole nie mają często co robić. W Gminie Ryki czołową instytucją zajmującą się aktywizacją lokalnej społeczności jest Miejsko-Gminne Centrum Kultury, działają także świetlice wiejskie utworzone przy Stowarzyszeniach i jednostkach OSP. Na terenie Gminy Stężyca aktywizacją mieszkańców obszaru zajmuje się Gminny Ośrodek Kultury w Stężycy, funkcjonują także świetlice wiejskie w miejscowości Prażmów, Paprotnia, Pawłowice, Brzeziny. W Gminie Ułęż działa Zespół Administracyjny Placówek Oświatowych i Kulturalnych w Ułężu, w skład którego wchodzi Gminny Ośrodek Kultury. Działają tu także świetlice wiejskie utworzone przy jednostkach OSP oraz wspierane przez lokalny samorząd. Na terenie Miasta Dęblin czołową instytucją zajmująca się aktywizacja społeczności jest Miejski Dom Kultury działający od 1976 r. W gminach Kłoczew i Nowodwór działają Gminne Ośrodki Kultury, a także świetlice wiejskie przy obiektach OSP lub Stowarzyszeniach. Uwagę zwraca niewystarczająca liczba obiektów rekreacji takich jak place zabaw, miejsca wypoczynku, siłownie zewnętrzne. Mało jest też świetlic w stosunku do liczby aktywnych grup, które nie zawsze mają się gdzie spotykać.

Również pobudzanie aktywności gospodarczej było już częściowo przedmiotem wsparcia ze strony LGD :"Lepsza Przyszłość Ziemie Ryckiej w poprzednim okresie programowania (2007-2013).. Będzie ono kontynuowane również w nowym okresie programowania poprzez wspieranie np. inkubatorów przedsiębiorczości dla firm z terenów LGD , system zachęcania do zakładania działalności gospodarczej lub też tworzenia miejsc pracy w firmach już istniejących.

7. Wewnętrza spójność obszaru LSR

Obszar działania LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" charakteryzuje się następującymi cechami zapewniającymi wewnętrzną spójność:

- Spójność administracyjną – objęcie działaniem LGD terenu całego powiatu ryckiego. Przy czym należy podkreślić, że terytorium działania LGD stanowi bezpośrednie nawiązanie do tradycji sięgającej XIV-XVIII wieków, Ziemi Stężyckiej.

- Spójność wynikającą z położenia geograficznego na połączeniu ważnych ponadregionalnych drogowych (dodatkowy korytarz transportowy TEN-T Gdańsk – Warszawa – Lublin – Kowel/Lwów – Odessa/Bukareszt) i kolejowych (linia kolejowa Nr 7 o znaczeniu międzynarodowym relacji Warszawa – Dorohusk – granica państwa położona w dodatkowym korytarzu transportowym TINA i w sieci TEN – T z Dęblinem jako ponadregionalnym ważnym węzłem komunikacyjnym).
- Spójność charakterystyki działalności gospodarczej – dominacja małych firm zatrudniających do 9 osób, z silną pozycją sektora przetwórstwa rolno-spożywczego, wyspowym występowaniem firm zajmujących się produkcją oraz potencjałem innowacyjności w zakresie alternatywnych źródeł energii.
- Produkcja rolnicza rozwijająca się na całym obszarze,
- Spójność potencjalnego rozwoju turystyki i rekreacji opartych na zasobach wodnych rzek przepływających przez obszar LGD i zbiorników wodnych znajdujących na terenie LGD oraz zasobach dziedzictwa kulturowego i zabytków.
- Mieszkańców łączy też wspólna kultura i tradycja, którą kultywują koła gospodyń wiejskich, zespoły śpiewacze i taneczne. Na obszarze mieszka i tworzy wielu artystów ludowych, rzeźbiarzy, hafciarek.
- Obszar łączą też szlaki turystyczne, rowerowe, wodne i piesze

8. Opis dziedzictwa kulturowego i zabytków

Ziemie gmin członkowskich LGD – Dęblina, Kłoczewa, Nowodworu, Ryk, Stężycy i Ułęża na przestrzeni od XIV do XVIII w. były spojone administracyjne zgodnie z ówczesnym podziałem terytorialnym Państwa Polskiego. Wchodziły bowiem w skład Ziemi Stężyckiej,. Od III rozbioru Polski Ziemia Stężycka należała do Austrii do tzw. Galicji Nowej lub Galicji Zachodniej. Następnie tereny te znalazły się w obrębie Księstwa Warszawskiego, a od 1815 r. Królestwa Polskiego.

Na terenie Gminy Ryki zarejestrowano 21 obiektów zabytkowych (z tego 8 w mieście Ryki) wpisanych do rejestru zabytków „A" Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie dnia 11 listopada 1998 r. oraz 79 obiektów (47 obiektów na terenie miasta) o wysokich wartościach historycznych i kulturowych, nie wpisanych do rejestru zabytków, a także 19 obiektów nie należących do żadnej z wyżej wymienionych kategorii, a stanowiących świadectwo historii, tradycji i pamięci.
Wizytówką Ryk jest Zespół Sakralny Kościoła p.w. Najświętszego Zbawiciela. Kościół zbudowany w latach 1908 – 1914 w stylu neogotyckim. Ołtarz główny zdobi cenny obraz Chrystusa na krzyżu pędzla Leona Wyczółkowskiego z 1915 r. Inne obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego stanowiące atrakcję turystyczną obszaru to Zespół Dworski z I poł XIX w., cmentarz w Rykach, krzyż upamiętniający „Cud nad Wisłą" oraz pomnik Stanisława Poniatowskiego.
Na terenie Gminy Stężyca wydzielono obszary i obiekty zabytkowe, które podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej. Zostały one wpisane do rejestru zabytków województwa i stanowią atrakcję turystyczną gminy. Są to: Kościół filialny p.w. Przemienienia Pańskiego, 1790-1827 w Stężycy, Zespół kościelny w Stężycy (Kościół parafialny p.w. św. Marcina, I poł. XV w., dzwonnica, 2 poł. XIX w., ogrodzenie z bramą, XIX w., drzewostan, XIX w., plebania, 1 poł. XX w., cmentarz przykościelny), kościół parafialny p.w. św. Sebastiana, 2 poł. XVIII w. oraz Nadwiślanka – fort 1 (element twierdzy Dęblin), 2 poł. XIX w.
Ponadto na terenie gminy są inne obiekty zabytkowe objęte strefą pośredniej ochrony konserwatorskiej figurującej w ewidencji dóbr kultury województwa lubelskiego w Brzezinach, Paprotni, Pawłowicach, Piotrowicach Kletni i w Prażmowie. :
Niemal wszystkie obiekty zabytkowe wymagają kompleksowej restauracji i przystosowania ich do pełnienia funkcji muzealno – kulturalnej.
Na terenie Gminy Ułęż istnieje 8 obiektów (obszarów) zabytkowych objętych ścisłą ochrona konserwatorską, wpisanych do rejestru zabytków. Są to: Zespół pałacowo – parkowy w Ułężu – w jego skład wchodzą: pałac (I poł. XIX w.), park z zabytkowym drzewostanem, kapliczka Matki Boskiej, siedziba Urzędu Gminy Ułęż, Zespół pałacowo – parkowy w Sobieszynie – w jego skład wchodzą pałac (XIX w.), 2 oficyny, kuźnia park z zabytkowym drzewostanem. Własność Powiatu Ryckiego, Zespół dworsko – pałacowy w Podlodowie – dwór, dawna stajnia, park z zabytkowym drzewostanem. Własność prywatna, Zespół dworsko – parkowy w Sarnach – dwór (XIX w.), park. Własność prywatna, Zespól Szkół im. Kajetana hr. Kickiego w Sobieszynie Brzozowej – budynek szkoły, budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, park i aleja dojazdowa (II poł. XIX w.). Własność Powiatu Ryckiego, Zespół kościelny w Sobieszynie – kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża (II poł. XIX w.), plebania i otaczający park oraz Zespół kościelny w Żabiance – drewniany kościół parafialny p.w. N. M. P. (XVIII w.), dzwonnica, cmentarz.
Ponadto na terenie gminy znajduje się kilkanaście obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, spośród których najciekawszymi są: wzgórze „ Pięciu figur" w Ułężu z kaplicą grobową Janickich oraz układ urbanistyczny Drążgowa (najstarsza jednostka osadnicza na terenie gminy) – dawnego miasta z uformowanym rynkiem. W ewidencji dóbr kultury województwa lubelskiego figurują liczne kapliczki przydrożne.
Najciekawsze zabytki Miasta Dęblin to: Twierdza Dęblin wraz ze znajdującym się na jej terenie muzeum, forty towarzyszące twierdzy, reduty i pozostałe zabudowania, pałac Mniszchów/Jabłonowskich, pozostałości cmentarza prawosławnego przy ul. Mickiewicza, zabudowania dworcowe Kolei Nadwiślańskiej z przełomu XIX i XX w., kościół parafialny pw. Chrystusa Miłosiernego – dawną cerkiew unicką z II połowy XVIII w., Międzynarodowy Cmentarz Wojenny na Balonnej z lat 1915-1939 oraz studnie z kołowrotem z XIX w. na ul. Okólnej.

Najciekawszymi zabytkami w Gminie Kłoczew są: zespół kościelny z przełomu XVI i XVII wieku w Kłoczewie, zabytkowy dworek z XIX wieku w Jagodnem, obiekt pałacowo – parkowy w Starym Zadybiu (obecna szkoła podstawowa), gorzelnia w Starym Zadybiu oraz kaplica mariawicka w Goździe.
W ewidencji Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków, można odnaleźć następujące obiekty znajdujące się **w gminie Nowodwór:** młyn z ok. 1930 roku w miejscowości Grabowce Dolne, Leśniczówka z ok. 1920 roku w miejscowości Lendo Wielkie, pozostałości zespołu dworsko parkowego z XIX wieku, obora z 1890 roku w Nowodworze, układ urbanistyczny dawnego miasta z XVI wieku, drzewostan w zespole kościelnym pw. Św. Wojciecha – XX w., cmentarz parafialny z pocz. XX wieku, młyn elektryczny dawniej wodny z końca XIX wieku, krzyż drewniany z figurką Matki Boskiej z ok. 1900 roku oraz kapliczka z figurką NMP z 1935 roku.

9. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie

Obszary atrakcyjnie turystycznie na obszarze LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" związane są z zabytkami opisanymi w sekcji III..7. ale również z walorami przyrodniczymi, występującymi lasami, obszarami chronionymi, ciekawymi krajobrazami i czystym środowiskiem.
Te obszary mogą być szczególnie atrakcyjnie w kontekście rosnącego zainteresowania turystyką kwalifikowaną związaną z różnymi zainteresowaniami odwiedzających zorientowaną na specyficzne zainteresowania np. historia fortyfikacji.
Również z perspektywy turystyki kwalifikowanej warto podkreślić potencjał w zakresie turystyki i rekreacji oparty na zasobach wodnych (rzeki Wisła i Wieprz oraz liczne stawy i inne zbiorniki wodne).
Przez obszar LGD przebiegają:

1. Szlaki wodne:

• szlak kajakowy Pradolina Wieprza (długość 123 km) utworzony w ramach projektu współpracy o akronimie USK-PW, nagrodzony wyróżnieniem w konkursie na Najlepszy Produkt turystyczny Województwa Lubelskiego 2014
• szlak kajakowy Wisłą z Kazimierza Dolnego do Dęblina. Długość spływu około 32 km.

2. Szlaki piesze:

• szlak czerwony - prowadzi w kierunku północnym z Dęblina do Wilgi przez Podzamcze koło Maciejowic. Długość szlaku 60 km. Odcinek Dęblin - Maciejowice 32 km. Początek szlaku przy moście na rzece Wiśle.
• szlak niebieski "Nadwiślański" - biegnie w kierunku południowym z Dęblina do Annopola przez Gołąb, Puławy, Kazimierz Dolny, Piotrowin, Józefów. Długość szlaku 109 km. Odcinek Dęblin - Puławy 20 km. Początek szlaku przy dworcu PKP Dęblin.
• szlak zielony "Generała Franciszka Kleeberga" - prowadzi na wschód od Dęblina do Kocka przez Bobrowniki, Ułęż, Sobieszyn, Wolę Gułowską, Charlejów. Długość szlaku 72,7 km. Odcinek Dęblin - Sobieszyn 24 km. Początek szlaku na środku mostu na rzece Wiśle, koniec na cmentarzu wojennym w Kocku.
• szlak zielony "Pułkownika Dionizego Czachowskiego" - wiedzie na zachód od środka mostu na rzece Wiśle do Zwolenia przez Zajezierze, Sieciechów, Garbatkę w woj. mazowieckim. Jest on przedłużeniem szlaku zielonego "Generała Franciszka Kleeberga". Długość szlaku 58,2 km. Odcinek Dęblin – Garbatka – 22 km.
• szlak żółty spacerowy - prowadzi wokół Dęblina, ma długość 10,8km.

3. Ścieżki rowerowe:

- Pętla „Czerwona" – Ryki –Sędowice- Sarny (24 km)
- Pętla „Zielona" – Ryki – Leopoldów – Ryki (26 km)
- Stężyca – ścieżka rowerowa koroną wału przeciwpowodziowego: Stężyca – Młynki – Dęblin
- Stężyca – ścieżka rowerowa biegnąca polnymi drogami, częściowo drogami asfaltowymi: Stężyca – Jezioro Palenickie – Brzeźce- Prażmów –Brzeźce- Kletnia- Rokitnia - Stężyca
- Bursztynowy Szlak Greenways – przyroda, tradycja i ludzie – międzynarodowa trasa rowerowa (polsko-słowacko-węgierska). Przebieg oznakowany trasy w woj. lubelskim od miejscowości Brześce (gmina Stężyca) do Dęblina. Dalsza część szlaku nie jest oznakowana.

- Szlak Ziemi Łukowskiej – trasa rowerowa przebiegająca przez miejscowości w gminach Kłoczew i Nowodwór.

4. Szlaki historyczne:

- Szlak Renesansu Lubelskiego – trasa o znaczeniu wojewódzkim, ukazuje unikatowe dziedzictwo architektury regionu lubelskiego. Na szlaku znajduje się ponad 40 zabytkowych obiektów, głównie sakralnych. Z zabytków znajdujących się na obszarze działania LGD, do pereł architektury lubelskiego renesansu zaliczano Kościół pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny w Bobrownikach, który powstał na przełomie XV-XVI w. Szlak przebiega przez: Lublin- Dys- Krasienin- Markuszów- Kurów-Końskowolę- Janowiec- Kazimierz Dolny – Wilków –Bełżyce Czerniejów -Gardzienice – Łęczną – Bobrowniki - Gołąb – Kock – Kodeń – Krupe –Moliborzyce – Radzyń Podlaski – Czemirerniki – Rybitwy – Szczebrzeszyn – Turobin – Wilkołaz II – Wojsławice – Zamość – Uchanie.

W chwili obecnej na terenie gminy znajduje się 13,5 km ścieżek rowerowych z kostki brukowej bezfrezowej. Na terenie obiektu **Wyspa Wisła** wybudowano około 4,5 km takich ścieżek rowerowych, po których można jeździć także na rolkach. Niezwykłe uroki krajobrazu nadwiślańskiego można podziwiać z wybudowanej ścieżki rowerowej koroną wału rzeki Wisła na odcinku Stężyca – Dęblin, a także na odcinku Stężyca - Piotrowice. Malownicze tereny leśne i łąki na obszarze objętym LSR posiadają znakomite warunki do uprawiania wszelkich form sportowego wypoczynku. Doskonale sprawdzają się również przy uprawianiu nordic walkingu.

Na terenie Lokalnej Grupy Działania zlokalizowanych jest 29 obiektów noclegowych (1 w Gminie Nowodwór, 3 w Gminie Kłoczew, 9 w Gminie Ryki, 5 w Gminie Stężyca, 4 w Gminie Ułęż oraz 3 w Gminie Dęblin), **w tym 14 gospodarstw agroturystycznych**. Do najważniejszych z nich należą: Hotel Ikar w Dęblinie, Hotel Olivia w Rykach, Gościniec Pod Lasem w Grabowcach Dolnych, AgroEkoRanczo w Sobieszynie, Villa Orchidea w Stężycy. Jest to baza niewystarczająca dla turystów, którzy chcieliby odwiedzić powiat rycki i korzystać ze szlaków czy zwiedzać. Mimo opisanych powyżej licznych zasobów przyrodniczych, historycznych i zabytków potencjał do rozwoju turystyki nie jest w pełni wykorzystany. Brakuje zorganizowanych miejsc wypoczynku i rekreacji, oferta turystyczna jest skromna, brakuje map, folderów, informacji. Słaba jest promocja obszaru. Ponadto, mimo że mieszkańcy i samorządy widzą potencjał dla rozwoju turystycznego obszaru i podejmują jednostkowe działania nie opracowano dotąd kompleksowego programu zagospodarowania turystycznego obszaru. Dlatego działania w zakresie rozwoju turystycznego będą koncentrowały się na przygotowaniu do opracowania strategii długofalowej, w tym inwentaryzacji posiadanych zasobów, a także dalszych pracach związanych ze szlakami turystycznymi, bazą turystyczną i promocją. Szansą na rozwój turystyczny obszaru może być moda na aktywne spędzanie czasu wolnego, wzrost liczby osób z miasta przyjeżdżających na wypoczynek weekendowy na wieś.

10. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" brak jest produktów zarejestrowanych jako „produkt lokalny". Niemniej mieszkańcy cenią sobie kuchnię regionalną, chleby pieczone na zakwasie, wędliny, ciasta, potrawy z ryb, nalewki. Rozpowszechnianie produktów regionalnych wśród turystów mogłoby znacznie podnieść atrakcyjność obszaru. Istnieje natomiast duży potencjał w zakresie sztuki ludowej, głównie w zakresie rzeźbiarstwa, haftowania, koronkarstwa oraz wikliniarstwa.

Tabela 16. Twórcy ludowi działający na terenie gmin członkowskich LGD.

Twórczość	Miasto Dęblin	Gmina Kłoczew	Gmina Nowodwór	Gmina Ryki	Gmina Stężyca	Gmina Ułęż
Rzeźba	b.d.	b.d.	b.d.	Witold Cejko – rzeźby w korze, zam. Ryki, Jadwiga Kuchnio – rzeźba w korze, zam. Dąbia Stara,	Marianna Komorniczak – rzeźba w drewnie, zam. Piotrowice, Jerzy Potocki zam. Stężyca	Michał Mikos - rzeźby w drewnie, zam. Korzeniów, Jan Szczęsny zam.

				Tadeusz Kamelab		Sobieszyn
Hafty i koronki	Stanisława Kępka, Janina Mikusek, Ewa Mańka, Monika Mańka, Wiktoria Marut, Halina Smaga, Stanisława Smolińska, Danuta Witek, Justyna Wnuk, Hanna Wojtyś, Raisa Zwierzchowska	Maria Szpadzik – haft krzyżykowy, koronkarstwo	b.d.	Wiesława Gazda, Stanisława Stoń, Halina Piwońska, Henryka Żaczek, Janina Warowna, Barbara Jaworska, Kazimiera Rogala, Stanisława Jawoszek, Zofia Flak, Zofia Kania	Alodia Witkowska, Marta Komosa, Maria Maraszek, Joanna Nowak, Elżbieta Ośko	b.d.
Wikliniarstwo	Grzegorz Gordat - zarejestrowany w STL, Barbara Jasińska, Monika Kowalczyk, Edyta Stefaniak	b.d.	b.d.	b.d.	Stanisław Wąsiewski, zam. Brzeźce, Ireneusz Mikusek, zam. Stężyca	Tadeusz Janiszek, zam. Korzeniów

Źródło: informacje pozyskane z gmin członkowskich LGD

IV. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT obszaru została przygotowana w oparciu o konsultacje z mieszkańcami podczas spotkań w gminach, analizy ankiet wypełnianych i przekazywanych do Biura LGD, dyskusji w grupach fokusowych, a także prowadzonych wywiadów pogłębionych z osobami przychodzącymi do Biura LGD.

MOCNE STRONY	Odniesienie do diagnozy /procesu partycypacyjnego	SŁABE STRONY	Odniesienie do diagnozy / procesu partycypacyjnego
Wśród podmiotów gospodarczych dominuje sektor prywatny	*Diagnoza – str. 26 Charakterystyka gospodarki*	Mieszkańcy mało aktywni w podejmowaniu działalności gospodarczej, utrzymujące się bezrobocie	*Diagnoza – str.27 Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*
Dogodne położenie geograficzne - bliskość Lublina, Radomia i Warszawy to sąsiedztwo aglomeracji o wysokiej sile nabywczej, popycie na produkty rolnicze i produkty związane z rekreacją, turystyką i wypoczynkiem	*Diagnoza –str. 25 Charakterystyka gospodarki Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*	Utrzymujący się ujemy przyrost naturalny	*Diagnoza – str.24 Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*
Obszar o bogatych walorach przyrodniczych i krajobrazowych,	*Diagnoza –str. 37 Charakterystyka*	Mało ofert pracy dla ludzi wchodzących na rynek pracy	*Diagnoza – str. 29-31 zgłoszono*

atrakcyjny do wypoczynku i rekreacji	*obszarów atrakcyjnych turystycznie , zgłoszono podczas otwartych spotkań konsultacyjnych*	Brak kapitału do tworzenia nowych firm i rozwijania istniejących przedsiębiorstw	*podczas dyskusji w grupach fokusowych z przedsiębiorcami*
Znaczące zasoby wodne, rzeka Wisła, Wieprz i liczne stawy	*Diagnoza –str. 37 Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie , zgłoszono podczas otwartych spotkań konsultacyjnych*	Niewykorzystane zasoby przyrodnicze i kulturowe do rozwoju turystki na obszarze	*Diagnoza – str. 38 Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*
Dużo aktywnych grup artystycznych, śpiewaczych, tanecznych	*Diagnoza –str. 32 Działalność sektora społecznego zgłoszono podczas konsultacji w gminach i w ankietach*	Słaba infrastruktura turystyczna i rekreacyjna, brak kompleksowych planów zagospodarowania turystycznego obszaru	*Diagnoza – str. 38 Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*
Obszar o bogatym dziedzictwie kulturowym i historycznym, posiadający wiele zabytków	*Diagnoza – str. 36-38 zgłoszono podczas konsultacji w gminach*	Słaba baza noclegowa, niewystarczająca w stosunku do potrzeb	*Diagnoza –str. 38 Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*
Szlaki turystyczne: wodne, piesze, rowerowe, historyczne	*Diagnoza – str. 37-38 Zgłoszono podczas konsultacji w gminach*	Słaba oferta na zagospodarowanie czasu wolnego	*Diagnoza –str. 35 Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*
Kompleks sportowo rekreacyjny Wyspa Wisła z nowoczesnym zagospodarowaniem terenu i infrastrukturą	*Diagnoza – str. 38 Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie*	Słaba infrastruktura społeczna, niewystarczająca do potrzeb liczba świetlic, placów zabaw, terenów rekreacyjnych	*Diagnoza –str. 35 Zgłoszono podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych*
SZANSE	**Odniesienie do diagnozy /procesu partycypacyjnego**	**ZAGROŻENIA**	**Odniesienie do diagnozy / procesu partycypacyjnego**
Wzrost zainteresowania osiedlaniem się poza miastem - migracja osób z miasta na wieś	*Przedstawione szanse wynikają z analizy trendów przedstawionych w diagnozie społeczno-gospodarczej obszaru LGD oraz zostały zgłoszone podczas spotkań informacyjno - konsultacyjnych*	Skomplikowana sytuacja polityczna i gospodarcza w Europie, zamknięty dla Polski rynek produktów rolniczych w Rosji	*Przedstawione szanse wynikają z analizy trendów przedstawionych w diagnozie społeczno-gospodarczej obszaru LGD oraz zostały zgłoszone podczas spotkań informacyjno - konsultacyjnych*
Wzrost zainteresowania żywnością ekologiczną i przetworzoną prosto z gospodarstwa		Obniżanie się rentowności produkcji rolniczej	
Możliwość korzystania z		Rosnąca liczba osób	

Funduszy Unijnych		korzystających z opieki społecznej, ubożenie społeczeństwa i zagrożenie marginalizacją	*Diagnoza – str. 33 Zgłoszono podczas spotkań w gminach*
Dalszy rozwój gospodarczy kraju i wzrost dochodów społeczeństwa		Migracja młodych ludzi w poszukiwaniu zatrudnienia do miast	*Diagnoza – str. 24 i 31 Zgłoszono podczas spotkań w gminach*
Rozwijająca się turystyka w kraju			
Rosnące zainteresowanie aktywnym wypoczynkiem			

V. CELE I WSKAŹNIKI

Przystępując do określania celów, przedsięwzięć i wyznaczania wskaźników w pierwszej kolejności zebrano materiały i dostępne informacje o problemach mieszkańców. Następnie przeprowadzono analizę zebranego materiału podczas konsultacji i badań, uwzględniono informacje zawarte w diagnozie obszaru i analizie SWOT.
Wnioski z przeprowadzonej analizy SWOT posłużyły do zidentyfikowania problemów i wyzwań, które pozwoliły na pogrupowanie ich tematycznie i opracowanie na tej podstawie celów szczegółowych. Określono dwie grupy problemów.
I grupa problemów i wyzwań odnosi się do rynku pracy i rozwoju gospodarczego obszaru. Mieszkańcy zwracają uwagę na posiadany potencjał, zasoby lokalne do rozwoju turystycznego obszaru, produkcję rolniczą, bliskość rynku zbytu w Lublinie, Warszawie i Radomiu, ale równocześnie dostrzegają swoje słabości. Zidentyfikowano w związku z tym następujące problemy/wyzwania:
- Mało aktywni mieszkańcy w podejmowaniu działalności gospodarczej
- Utrzymujące się bezrobocie szczególnie wśród ludzi młodych do 25 roku życia i osób 50+
- Mało firm wdrażających nowe technologie i innowacje uwzględniające ochronę środowiska i zmian klimatu

II grupa problemów i wyzwań związana jest z poziomem życia mieszkańców obszaru, ich dostępem do infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, ofertą na spędzanie czasu wolnego. Szczególnie dotyczy to grup w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, dzieci i młodzieży oraz osób starszych w wieku 60+. Zidentyfikowano następujące problemy:
- dużo osób korzystających w pomocy społecznej co związane jest z bezrobociem i ubóstwem
- słaby dostęp do infrastruktury społecznej, mało świetlic i miejsc do spotkań. Są gminy w których nie ma domów kultury, część obiektów wymaga remontów i jest słabo wyposażona,
- mało jest miejsc do spędzania atrakcyjnie czasu wolnego. Brakuje miejsc do rekreacji, placów zabaw dla dzieci, siłowni zewnętrznych, boisk,
- niewykorzystany potencjał przyrodniczy i kulturowy do stworzenia atrakcyjnej oferty na spędzania czasu wolnego,
- niewykorzystany jest również potencjał przyrodniczy i kulturowy do rozwoju turystycznego obszaru,
- nieuporządkowane zasoby produktów lokalnych
- słaba infrastruktura turystyczna, brak przystani kajakowych, miejsc przystankowych
- słaba znajomość ochrony środowiska i zmian klimatu.

Dlatego dla zniwelowania problemów kierunkiem działania przyjętym dla LGD będzie **tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości,** szczególnie wśród zidentyfikowanych grup defaworyzowanych, dostarczanie narzędzi w postaci wiedzy i praktycznych umiejętności, pokazywania dobrych praktyk, zachęcania i aktywizowania oraz świadczenia usług doradczych. Tworzenie warunków dla przedsiębiorców, którzy mogą stworzyć miejsca pracy poprzez ułatwianie zdobycia im funduszy na rozwinięcie działalności gospodarczej,

wspieranie poprzez działania doradcze, informacyjne i promocyjne. Promowanie rozwiązań innowacyjnych oraz chroniących środowisko naturalne i zapobiegających zmianom klimatu. Kolejnym kierunkiem będzie odpowiedź na wyzwania związane w **poprawą jakości życia i tworzeniem oferty na atrakcyjne spędzanie wolnego czasu oraz włączaniem grup defaworyzowanych** i zachęcaniem do większej aktywności poprzez inwestycje w infrastrukturze kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej. Włączenie organizacji pozarządowych do podejmowania działań na rzecz integracji mieszkańców i realizacji wspólnych projektów. Wspieranie lokalnych liderów i tworzenie płaszczyzny dialogu pomiędzy podmiotami trzech sektorów. Ważnym dla rozwoju obszaru jest zidentyfikowany problem słabej oferty turystycznej, nie w pełni wykorzystującej posiadanych zasobów dziedzictwa lokalnego. Stąd kolejnym wyzwaniem będzie **rozwój turystyki w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe obszaru**, tradycje regionalne Ziemi Stężyckiej, rzeki, potencjał twórców ludowych i artystów. Tworzenie atrakcyjnej oferty będzie sprzyjało napływowi turystów i pobudzało gospodarczo obszar LGD.
Wszystkie wyzwania i przyjęte kierunki rozwoju obszaru powinny wpłynąć na zmianę nastawienia mieszkańców do identyfikowania się z obszarem, samodzielnego rozwiązywania problemów, kształtowania przedsiębiorczych postaw, otwartych na zmiany, dostrzegających swoje słabości i podejmujących konkretne działania w celu poprawy poziomu życia swojego i swojej rodziny. Realizacja przyjętych kierunków działań powinna zapobiegać ubóstwu i pobudzać przedsiębiorczość. LGD będzie stymulowało te zmiany wykorzystując swoje możliwości i możliwości programu.

Planowane projekty współpracy

I. Szlak kajakowy po rzece Wieprz

Krajowy projekt współpracy realizowany przez 7 lokalnych grup działania.

1. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”
2. Lokalną Grupą Działania „Zielony Pierścień”
3. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze”
4. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Krasnystaw PLUS”
5. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Dolina Giełczwi”
6. Lokalną Grupą Działania „Polesie”
7. Stowarzyszeniem LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej”

Cele projektu: promocja turystyki kajakowej na rzece Wieprz od źródeł do ujścia.
Projekt realizuje cel szczegółowy nr 4 LSR

Planowane zadania:

a) opracowanie i wydanie przewodnika turystycznego w języku polskim dla kajakarzy – 2 500 szt.
b) opracowanie i wydanie przewodnika turystycznego w języku angielskim dla kajakarzy – 500 szt.
c) utworzenie miejsca postojowego dla kajakarzy w miejscowości Dęblin,
d) aktualizacja i poszerzenie informacji na stronie www.kajakiempowieprzu.pl wraz z utworzeniem zakładki anglojęzycznej.

Planowany wkład LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej do projektu: 35 000 złotych

II. Inkubator przedsiębiorczości
Projekt międzynarodowy z udziałem 5 partnerów

LAG DRAVA – partner ze Słowenii
LGD Leśny Krąg – partner polski
LGD Jagiellońska Przystań- partner polski

LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem" - partner polski
LGD „ Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej- partner polski

Cele projektu:

- identyfikacja produktów lokalnych pod kątem wykorzystania ich do rozwoju przedsiębiorczości i turystyki w regionie
- opracowanie strategii wykorzystania wybranych produktów lokalnych
- wymiana dobrych praktyk

Planowane zadania:

a) przygotowanie 2 wizyt roboczych w kraju partnera i przegląd posiadanych zasobów (inwentaryzacja na potrzeby projektu)
b) opracowanie strategii wykorzystania wybranych produktów lokalnych
c) wymiana dobrych praktyk podczas wizyt studyjnych,
d) stworzenie platformy wsparcia dla przedsiębiorców w oparciu o zidentyfikowane i wybrane zasoby,
e) organizacja konferencji podsumowującej i promującej wybrane produkty

Projekt realizuje cel szczegółowy nr 4 LSR i ma charakter innowacyjny dla obszaru LGD.
Planowany wkład LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej do projektu: 80 000 złotych

III. Promocja kulinarnego szlaku turystycznego
Krajowy projekt współpracy realizowany z udziałem 4 partnerów
LGD Leśny Krąg, LGD Jagiellońska Przystań, LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej, LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem"

Cel projektu:
Współpraca 4 Lokalnych Grup Działania dotycząca wymiany doświadczeń kulinarnych tradycji, metod pracy i programów usług oferowanych przez firmy turystyczne oraz zasad współpracy pomiędzy firmami, organizacjami pozarządowymi i samorządami z zakresu promocji turystycznej regionu.
Cel projektu jest zgodny celem szczegółowym nr 4 LSR.
Planowane zadania:

a) wymiana doświadczeń w zakresie znakowania i promowania szlaków turystycznych,
b) wymiana dobrych praktyk – wizyta w inkubatorze kuchennym,
c) wyznaczenie szlaku turystycznego,
d) portal internetowy promujący szlak,
e) wyznaczenie wspólnego szlaku kulinarnego,
f) wydanie publikacji promocyjnej

Projekt ma charakter innowacyjny. Będzie to pierwszy szlak kulinarny na obszarze.
Planowany wkład LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej do projektu: 25 000 złotych

Łączne planowane wydatki na projekty współpracy do roku 2018 – 140 000 złotych. LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej będzie chciała realizować projekty współpracy po 2018 roku i wykorzystać budżet na poziomie 5%.

Tabela 17: Cele i wskaźniki – określone dla LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej

1.0	CEL OGÓLNY I	Rozwój gospodarczy obszaru z wykorzystaniem lokalnego potencjału					
1.	Cele szczegółowe	Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w kierunku wzrostu zatrudnienia					
2.		Tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju działalności gospodarczej					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	*Jednostka miary*	stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	*Źródło danych/sposób pomiaru*	
Wo1.0	Wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej przypadająca na 1000 mieszkańców		szt.	106,9	108	Dane statystyczne GUS	
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	*Jednostka miary*	stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	*Źródło danych/sposób pomiaru*	
Wr.1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy w istniejących firmach		szt.	0	20	wg ankiety monitorującej beneficjenta	
Wr.1.2	Liczba miejsc pracy w nowo utworzonych firmach		szt.	0	5	wg ankiety monitorującej beneficjenta	
Wr. 2.1	Liczba osób, która skorzystała z inkubatora wsparcia		osoby	0	60	Listy obecności, liczba wejść na stronę www	

Przedsięwzięcie		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość początkowa 2016 rok	wartość Końcowa 2023 rok	źródło danych/sposób pomiaru
1.1	Rozwój istniejących firm w tym wdrażających nowe technologie i innowacje oraz uwzględniających ochronę środowiska i zmiany klimatu	Osoby bezrobotne, w tym osoby defaworyzowane młodzież i osoby w wieku 50+	konkurs	Wp. 1.1 Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	20	wg ankiety monitorującej beneficjenta

1.2	Założona i zarejestrowana nowa firma	Osoby bezrobotne, w tym osoby defaworyzowane młodzież i osoby w wieku 50+	konkurs	Wp. 1.2 Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	5	wg ankiety monitorującej beneficjenta
2.1	Inkubator wsparcia przedsiębiorców lokalnych	Firmy z terenu LGD	Operacja własna	Wp. 2.1 Liczba działań w ramach tej operacji	szt	0	5	

2.0	CEL OGÓLNY I I	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców
3.	Cele szczegółowe	Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez integrację i aktywizację społeczności lokalnej
4.		Zachowanie dziedzictwa lokalnego i promocja obszaru w oparciu o uwarunkowania przyrodnicze, historyczne i dziedzictwo kulturowe

	Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	*Jednostka miary*	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	*Źródło danych/sposób pomiaru*
Wo. 2.0	Wzrost odsetka osób deklarujących poprawę warunków i jakości życia na terenie LGD	osoby	30%	Wzrost o 10% w stosunku do 2016 roku	Dane własne LGD (ankiety monitorujące)
Wo 3.0	Wzrost odsetka osób deklarujących poczucie więzi z obszarem zamieszkania	osoby	30%	Wzrost o 10% w stosunku do 2016 roku	Dane własne LGD (ankiety monitorujące)
Wo 4.0	Wskaźnik ruchu turystycznego (ilość udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców)	osoby	116,28	130	Dane statystyczne GUS
	Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	*Jednostka miary*	stan początkowy 2016 rok	plan 2023 rok	*Źródło danych/sposób pomiaru*
Wr .3.1	Liczba osób korzystająca z nowej, ulepszonej infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej	osoby	0	1400	dane z gminnych i powiatowych instytucji kultury, ankiety monitorujące LGD

Wr 3.2	Liczba osób korzystająca z nowej, zmodernizowanej infrastruktury turystycznej	osoby	0	600	dane z gminnych i powiatowych instytucji kultury, turystyki, ankiety monitorujące LGD
Wr. 3.3	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promujących walory obszaru, w tym osoby z grup defaworyzowanych	osoby	0	8000	Dane z Biura, ankiety, listy obecności
Wr. 3.4	Liczba przeszkolonych pracowników Biura i członków Organów	osoby	0	120	Dane z Biura, test, listy obecności
Wr. 4.1	Liczba osób uczestnicząca w imprezach, wystawach i spotkaniach integrujących	osoby	0	2000	dane z gminnych i powiatowych instytucji kultury, ankiety monitorujące LGD
Wr. 4.2	Liczba osób uczestnicząca w imprezach i spotkaniach związanych z turystyką i promocją turystyczną obszaru	osoby	0	5.000	dane z gminnych i powiatowych instytucji kultury, turystyki, ankiety monitorujące LGD, Dane z wypożyczalni kajaków
Wr. 4.3	Liczba osób, która podniosła swoją wiedzę o walorach przyrodniczych i turystycznych obszaru	osoby	0	2000	Nakład publikacji, dane z Biura LGD
Wr.4.4	Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: -przyrodnicze -kulturowe -historyczne -turystyczne -produkty lokalne	szt.	0	2	Dane z Biura, ankiety, listy obecności
Wr. 4.5	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: -przedsiębiorcy -grupy defaworyzowane (określone w LSR) -młodzież -turyści - inne	szt.	0	1	Dane z Biura, ankiety, listy obecności

Przedsięwzięcie		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość początkowa 2016 rok	wartość Końcowa 2023 rok	źródło danych/sposób pomiaru
3.1	Budowa, modernizacja obiektów z przeznaczeniem na cele rekreacyjne i kulturalne Otwarte strefy rekreacji /place zabaw i siłownie zewnętrzne/	Mieszkańcy obszaru, w tym grupy defaworyzowane	konkurs	Wp. 3.1 Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej	szt.	0	18	Dane z ankiet beneficjenta

3.2	Budowa, modernizacja obiektów na cele turystyczne	Mieszkańcy obszaru i turyści oraz grupy defaworyzowane	konkurs	Wp. 3.2 Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	szt.	0	6	Dane z ankiet beneficjenta
3.3	Wydarzenia promujące walory obszaru w tym angażujące grupy defaworyzowane	Liderzy lokalni, członkowie ngo i grup nieformalnych	aktywizacja	Wp. 3.3 Liczba wydarzeń promujących walory obszaru	szt.	0	40	Dane z Biura LGD, listy obecności
3.4	Wsparcie kapitału społecznego	Pracownicy Biura I członkowie Organów	aktywizacja	Wp. 3.4 Szkolenia dla pracowników biura i członków organów dot. obsługi beneficjentów	szt.	0	5	Dane z Biura LGD, listy obecności
4.1	Imprezy, wystawy i spotkania integracyjne w tym dotyczące ochrony środowiska i zmian klimatu	Mieszkańcy obszaru, w tym grupy defaworyzowane	projekt grantowy, konkurs	Wp. 4.1 Liczba imprez, wystaw i spotkań integracyjnych	szt.	0	15	Dane z ankiet beneficjenta
4.2	Imprezy i spotkania związane z turystyką i promocją turystyczną obszaru	Mieszkańcy obszaru i turyści oraz grupy defaworyzowane	projekt grantowy, konkurs	Wp. 4.2 Liczba imprez i spotkań związanych z turystyką i promocją turystyczną obszaru	szt.	0	13	Dane z ankiet beneficjenta

4.3	Wydawnictwa promujące walory przyrodnicze i turystyczne obszaru	Mieszkańcy i turyści odwiedzający obszar LGD	konkurs	Wp 4.3 Liczba publikacji	egz.	0	10	Dane z biura LGD
4.4	Promocja dziedzictwa przyrodniczego obszaru	Mieszkańcy obszaru i turyści oraz grupy defaworyzowane	Projekt współpracy	Wp. 4.4 Liczba przygotowanych projektów współpracy	szt.	0	2	Dane z Biura LGD, ankiety monitorujące oraz liczba wejść na stronę www
4.5	Zachowanie dziedzictwa lokalnego obszaru –promocja produktów lokalnych Lubelszczyzny	Mieszkańcy obszaru i turyści oraz grupy defaworyzowane	Projekt współpracy	Wp. 4.5 Liczba LGD uczestniczących w projekcie współpracy	szt.	0	4	Dane z Biura LGD, ankiety

Tabela 18: Adekwatność celów i przedsięwzięć do diagnozy i wniosków z konsultacji ze społecznością lokalną

CEL OGÓLNY I	**Przedsięwzięcie 1.1. -** Rozwój działalności gospodarczej na obszarze - przedsięwzięcie to jest odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy i wnioskami z analizy konsultacji społecznych związane z wysokim bezrobociem, małą liczbą miejsc pracy i stosunkowo niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości. Rozwijanie podmiotów gospodarczych jest jedną z form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia poziomu aktywności zawodowej społeczeństwa, a także stymulowania rozwoju gospodarczego i społecznego obszaru. Premiowane będą przedsięwzięcia wdrażające nowe technologie i innowacje, uwzględniające ochronę środowiska i zmiany klimatu. Premiowane są też operacje generujące nowe miejsca pracy. *Sposób realizacji – konkurs.* **Przedsięwzięcie 1.2** - Zakładanie nowej działalności gospodarczej na obszarze - Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy i wnioski z konsultacji społecznych związane z wysokim bezrobociem, małą liczbą miejsc pracy i stosunkowo niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości. Powstawanie nowych podmiotów gospodarczych jest jedną z form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia poziomu aktywności zawodowej społeczeństwa, a także stymulowania rozwoju gospodarczego i społecznego obszaru. Premiowane będą przedsięwzięcia zakładające tworzenie nowych miejsc pracy, oraz takie, które dają zatrudnienie osobom z grup defaworyzowanych. *Sposób realizacji – konkurs.* **Przedsięwzięcie 2.1** –Inkubator wsparcia przedsiębiorców lokalnych– przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy ora wypracowane wnioski z konsultacji społecznych związane z wysokim bezrobociem, małą liczbą miejsc pracy i stosunkowo niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości. Celem przedsięwzięcia jest wsparcie podmiotów gospodarczych poprzez stworzenie platformy internetowej dla biznesu oraz szkoleń pod kątem rozwoju przedsiębiorczości na obszarze. Rezultatem ma być stymulowanie rozwoju gospodarczego i przygotowanie osób do świadczenia usług turystom *Sposób realizacji – operacja własna*

CEL OGÓLNY II	**Przedsięwzięcie 3.1** - Budowa, modernizacja obiektów z przeznaczeniem na cele rekreacyjne i kulturalne – przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy i konsultacje z mieszkańcami, analizę fiszek projektowych i związane jest z ubogą i niedostateczną infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną obszaru. Wspierane będą inwestycje z przeznaczeniem na cele niekomercyjne. Preferowane będą operacje, które będą miały wpływ na poprawę środowiska naturalnego lub klimatu obszaru, wpłyną na poprawę atrakcyjności turystycznej obszaru, będą innowacyjne i skierowane będą do grup defaworyzowanych – *sposób realizacji - konkurs* **Przedsięwzięcie 3.2** – Budowa i modernizacja obiektów na cele turystyczne - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy i wyniki konsultacji z mieszkańcami, analizę fiszek projektowych i związane jest z ubogą i niedostateczną ofertą turystyczną i rekreacyjną obszaru . Preferowane będą operacje, które wpłyną na poprawę atrakcyjności turystycznej obszaru, będą innowacyjne i będą uwzględniały ochronę środowiska- *sposób realizacji - konkurs* **Przedsięwzięcie 3.3 –** wydarzenia promujące walory obszaru**. -** przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane potrzeby obszaru i na wnioski z konsultacji. Ma wykorzystać potencjał nowych organizacji pozarządowych by wspomóc trzeci sektor i wzmocnić organizacje, a także zachęcić je do poszukiwania różnych źródeł finansowania swoich działalności oraz włączenie grup defaworyzowanych - planuje się działanie w formie imprez promujących walory obszaru– sposób realizacji – *działanie w ramach aktywizacji.* **Przedsięwzięcie 3.4 -** Wzmocnienie kapitału społecznego – przedsięwzięcie jest odpowiedzią na potrzeby szkoleniowe pracowników Biura i Rady, którzy dla sprawnej i właściwej obsługi projektu. Będą uczestniczyli w cyklu szkoleń przygotowujących ich do wyboru projektów do realizacji, obsługi Biura zgodnie z procedurami i właściwej obsługi beneficjentów – *zadanie wykonane będzie w ramach aktywizacji* **Przedsięwzięcie 4.1**- Imprezy, wystawy i spotkania integracyjne w tym dotyczące ochrony środowiska i zmian klimatu - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy obszaru, jest też odpowiedzią na wnioski z konsultacji z mieszkańcami i ma na celu zaktywizować obszary o małym zaangażowaniu mieszkańców w życie społeczne gminy. Preferowane będą operacje, które łączyć będą działania różnych sektorów, będą innowacyjne, będą kierowane do grup defaworyzowanych – sposób realizacji – *projekt grantowy – konkurs* **Przedsięwzięcie 4.2** – imprezy i spotkania związane z turystyką i promocją turystyczną obszaru – przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy obszaru, jest też odpowiedzią na wnioski z przeprowadzonych konsultacji. Ma zachęcić mieszkańców do tworzenia innowacyjnych projektów, które przyciągną turystów na obszar LGD. Preferowane będą operacje wykorzystujące zasoby dziedzictwa kulturowego obszaru, będą dobrze promowały jego zasoby, będą uwzględniały ochronę środowiska i zmiany klimatu. – *sposób realizacji –projekt grantowy- konkurs* **Przedsięwzięcie 4.3 -** Wydawnictwa promujące walory przyrodnicze i turystyczne obszaru - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy i konsultacje z mieszkańcami, analizę fiszek projektowych i związane jest z ubogą i niedostateczną ofertą turystyczną. Preferowane będzie opracowanie takiej publikacji która wpłynie na poprawę atrakcyjności turystycznej obszaru, będzie innowacyjna i skierowana będzie do grup defaworyzowanych – *sposób realizacji - konkurs* **Przedsięwzięcie 4.4 –** promocja dziedzictwa przyrodniczego obszaru – przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane potrzeby obszaru i na wnioski z konsultacji. Ma za zadanie wykorzystać doświadczenia partnerów biorących udział w projekcie do poszerzenia oferty turystycznej obszaru. – *sposób realizacji - projekt współpracy* **Przedsięwzięcie 4.5 -** Zachowanie dziedzictwa lokalnego obszaru –promocja produktów lokalnych Lubelszczyzny - przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane potrzeby obszaru i na wnioski z konsultacji. Ma za zadanie wykorzystać doświadczenia partnerów biorących udział w projekcie do poszerzenia oferty turystycznej obszaru – *sposób realizacji - projekt współpracy*

Tabela 19: Tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT, celów i wskaźników

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cel szczegółowy	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Mało aktywni mieszkańcy w podejmowaniu działalności gospodarczej **Utrzymujące się bezrobocie szczególnie wśród ludzi młodych do 30 roku życia i osób 50+** **Mało firm wdrażających nowe technologie i innowacje uwzględniające ochronę środowiska i zmian klimatu**	Rozwój gospodarczy obszaru z wykorzystaniem lokalnego potencjału	Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w kierunku wzrostu zatrudnienia	Przedsięwzięcie 1.1	Wp. 1.1	Wr. 1.1.	Wo. 1.0	Niepewna sytuacja gospodarczo polityczna w Europie Rosnące zapotrzebowanie na produkty lokalne wytwarzane w gospodarstwach, Brak rynków zbytu na produkty rolnicze przetwarzane na ternie działania LGD i pogłębiające się bezrobocie Wysokie podatki hamujące rozwój działalności gospodarczej Mało ofert pracy
Dużo osób korzystających w pomocy społecznej związane z bezrobociem i ubóstwem			Przedsięwzięcie 1.2	Wp.1.2	Wr. 1.2	Wo. 1.0	Dużo młodych ludzi zainteresowanych zakładaniem własnych działalności gospodarczych
		T Tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju działalności gospodarczej	Przedsięwzięcie 2.1	Wp. 2.1	Wr. 2.1	Wo 1.0	Wzrost konkurencyjności innych regionów i odpływ ludzi w poszukiwaniu zatrudnienia poza obszarem

Niewystarczająca do potrzeb infrastruktura rekreacyjna i kulturalna **Słaba infrastruktura turystyczna**	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców	Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez integrację i aktywizację społeczności lokalnej	Przedsięwzięcie 3.1	Wp. 3.1	Wr. 3.1	Wo.2.0 Wo. 3.0	Rosnące zainteresowanie aktywnym wypoczynkiem, udziałem w rajdach, spływach kajakowych, questach
			Przedsięwzięcie 3.2	Wp. 3.2	Wp. 3.2		
Niewystarczająca promocja turystyczna i walorów obszaru			Przedsięwzięcie 3.3	Wp. 3.3	Wr. 3.3	Wo. 3.0	Rosnące zainteresowanie atrakcjami turystycznymi obszaru
Utrzymanie wysokiego poziomu świadczonych usług dla beneficjentów			Przedsięwzięcie 3.4	Wp. 3.4	Wr.3.4	Wo. 2.0	Zainteresowanie doradztwem i wsparciem w opracowaniu wniosków przez przedsiębiorców i innych beneficjentów
Niewystarczająca wiedza o zasobach lokalnych przyrodniczych i kulturowych **Nieuporządkowane zasoby produktów lokalnych** **Niska świadomość ochrony środowiska i zmian klimatu** **Duża liczba mało aktywnych mieszkańców, nie umiejących wykorzystać zasobów lokalnych dla podniesienia poziomu życia** **Mało przykładów dobrych praktyk, które można by wykorzystać na terenie LGD do rozwoju przedsiębiorczości**		Zachowanie dziedzictwa lokalnego i promocja obszaru w oparciu o uwarunkowania przyrodnicze, historyczne i dziedzictwo kulturowe	Przedsięwzięcie 4.1	Wp. 4.1	Wr. 4.1	Wo. 2.0 Wo. 3.0 Wo2.0 Wo. 2.0 Wo 2.0	Dobra dostępność komunikacyjna obszaru Bogate zasoby lokalne, przyrodnicze i historyczne dogodne do rozwoju turystyki Możliwość wykorzystania środków pomocowych do rozwijania przedsiębiorczości i podnoszenia standardów życia na obszarach wiejskich Dużo nowo powstałych organizacji pozarządowych, dobry potencjał do budowania nowej marki regionu Niski przyrost naturalny na obszarze i starzejące się społeczeństwo
			Przedsięwzięcie 4.2	Wp. 4.2	Wr. 4.2		
			Przedsięwzięcie 4.3	Wp. 4.3	Wr. 4.3		
			Przedsięwzięcie 4.4	Wp. 4.4	Wr. 4.4		
			Przedsięwzięcie 4.5	Wp. 4.5	Wr. 4.5		

VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Lokalna Grupa Działania Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej będzie realizować cele zawarte w LSR przez następujące typy operacji:

- operacje indywidualne realizowane w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przesyłanych do jednostki wdrażającej (Samorząd Województwa) w celu ich weryfikacji;
- projekty grantowe,
- projekty własne;
- projekty współpracy.

Wytyczne dotyczące sposobu wybory i oceny operacji, a także kryteria wyboru opisane zostały dla pierwszego i drugiego typu operacji w dokumencie wewnętrznym „ Podręcznik procedur i zasad regulujących przyznanie pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego PROW 2014-2020 w ramach LSR Lepsza Przyszłość ziemi Ryckiej". Natomiast projekty współpracy przewidziane do realizacji w strategii będą w całości obsługiwane przez instytucję wdrażającą. Procedury opracowano dla usystematyzowania procesu przeprowadzania naborów. W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych dbano przede wszystkim o zgodność zapisów z przepisami obowiązującymi dla RLKS, a także dopasowanie ich do specyfiki obszaru objętego LSR. Przyjęte rozwiązania zostały skonstruowane w taki sposób, żeby umożliwiały sprawny i przejrzysty wybór operacji w oparciu o ustalone kryteria wyboru. W celu realizacji złożeń LSR opracowano szczegółową procedurę obsługi naborów wniosków o przyznanie pomocy.

Procedura uwzględnia: terminy i zasady naboru wniosków, zasady ustalania i zmiany kryteriów, ocenę wniosków, wybór operacji, ustalenie kwot wsparcia, wnoszenia i rozpatrywania protestu. Ponadto ustala zasady przekazywania dokumentów do Urzędu Marszałkowskiego dotyczących przeprowadzonego naboru wniosków, wydawania opinii w zakresie zmiany umowy przez Wnioskodawcę oraz zasady postepowania w przypadku operacji własnych.

W dokumencie opisane są szczegółowo wszystkie etapy procesu od ogłoszenia konkursu poprzez przygotowanie wniosku o przyznanie pomocy, przyjęcie go przez LGD, ocenę (zgodności z celami LSR, formalno-merytoryczną oraz według kryteriów wyboru operacji), aż do podpisania umowy o przyznanie pomocy, kontroli, monitoringu i rozliczenia operacji. Ponadto w dokumencie szczegółowo opisano:

a) sposób organizacji naborów wniosków: wskazano i opisano sposób podawania do publicznej wiadomości ogłoszenia o naborze, a także informacje dotyczące terminu i zakresu operacji, kryteriów wyboru operacji, minimalnej liczby punktów, będącej warunkiem wyboru operacji;
b) zasady oraz sposób składania wniosków;
c) zasady oraz sposób rejestrowania wniosków;
d) zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, w tym:
   - zasady oraz sposób wyłączenia członków organu decyzyjnego z oceny i wyboru operacji;
   - sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu;

Procedury mają za zadanie ujednolicenie postepowania w ramach wyboru operacji do dofinansowania, zapewnienie przejrzystości i poprawności, a także usprawnienie pracy Rady.

Procedury również uwzględniają: zasady i tryb postępowania w przypadku zastosowania **procedury odwoławczej** (termin, warunki i sposób wniesienia protestu) zgodnie z ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowych w perspektywie finansowej 2014-2020;

W celu dobrej komunikacji i przejrzystości podejmowanych decyzji przez Radę ustalono zasady podawania do publicznej informacji protokołów, z każdego etapu procesu wyboru operacji (zawierają tym samym także informacje o wyłączeniach członków organu decyzyjnego z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy).
Przewidziano też sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów.
Do każdej szczegółowej procedury opracowano też wzory dokumentów, które stanowią załącznik do „Procedury".

Kryteria wyboru operacji
W celu zapewnienie obiektywnej oceny i wyboru wniosków opracowano kryteria wyboru operacji.
Kryteria mają charakter oceny wagowo-punktowej i zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium.
Ich zadaniem jest w pierwszej kolejności zweryfikowanie, czy wniosek został ważnie złożony i czy zakres tematyczny operacji zgodny jest z zakresem interwencji przewidzianych w LSR oraz przepisów obowiązujących dla RLKS.
Po ocenie formalnej jest druga ocena merytoryczna wniosku. Ocena merytoryczna polega na sprawdzeniu wniosku pod kątem zgodności proponowanego projektu z zapisami zawartymi w Lokalnej Strategii Rozwoju, w tym przede wszystkim z diagnozą obszaru zawartą w Strategii, a także przewidzianymi w dokumencie wskaźnikami produktów i rezultatów.
Ponadto w związku z określeniem **grup defaworyzowanych** punktowane będą dodatkowo operacje przyczyniające się do rozwiązania problemu tych grup.

Inne kryteria dodatkowo punktują doświadczenie wnioskodawcy w realizacji projektów o podobnym charakterze, **korzystanie z usług doradztwa** świadczonego przez LGD w Biurze, uwzględnienie **pozytywnego wpływu operacji na środowisko czy zapobiegających zmianom klimatycznym.** Przez operacje mające pozytywny wpływ na stan środowiska naturalnego rozumie się operacje zmniejszające emisję hałasu, zanieczyszczeń lub promieniowania poprzez modernizację dotychczasowego źródła emisji lub zastąpienie go innym urządzeniem, maszyną, środkiem transportu lub rozwiązaniem technicznym. Ponieważ LGD przyjęła w kierunkach swoich działań podniesienie atrakcyjności obszaru dla turystów i mieszkańców, preferowane będą operacje, które będą miały **pozytywny wpływ na atrakcyjność obszaru**. Mogą to być inwestycje w infrastrukturze społecznej lub rekreacyjnej, doposażenie obiektów, działania promocyjne i aktywizujące mieszkańców. Dodatkowo punktowane będą też **operacje innowacyjne**. **Przez innowacje rozumiemy zastosowanie lub wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, procesów (technologii), metod organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie lokalnych zasobów unikalnych i charakterystycznym na obszarze LSR (przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych). Innowacyjne może być ich nietypowe, niestandardowe wykorzystanie czy promocja.**

Preferencyjnie traktowane będą operacje **o dłuższym okresie oddziaływania** oraz takie, które przewidują **wkład własny wnioskodawcy** na poziomie przekraczającym intensywność pomocy określoną w Programie. Celem jest promowanie projektów angażujących środki inne niż środki Programu. W ramach kryterium oceniana będzie wielkość zaangażowanych środków własnych wnioskodawcy w ramach wymaganego wkładu własnego w realizację projektu. Premiowane będą projekty, w których wnioskodawcy deklarują wkład własny na poziomie wyższym niż minimalny określony w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r.
Zwracana będzie też uwaga na realizację wskaźników i **powiązanie operacji z innymi projektami**. Komplementarność rozumiana będzie jako: powiązanie projektu z innymi przedsięwzięciami, zarówno tymi zrealizowanymi, jak też z tymi, które są w trakcie realizacji, lub które dopiero zostały zaakceptowane do realizacji (bez względu na źródło finansowania czy też podmiot realizujący), w szczególności w następującym zakresie: czy przy realizacji projektu będą wykorzystywane efekty realizacji innego projektu, czy nastąpi wzmocnienie trwałości efektów jednego przedsięwzięcia realizacją innego, czy projekty są adresowane do tej samej grupy docelowej,

tego samego terytorium, czy rozwiązują ten sam problem; czy realizacja jednego projektu jest uzależniona od przeprowadzenia innego przedsięwzięcia; czy projekt jest elementem szerszej strategii realizowanej przez szereg projektów komplementarnych; czy projekt stanowi ostatni etap szerszego przedsięwzięcia lub kontynuację wcześniej realizowanych przedsięwzięć. W przypadku projektów związanych z rozwojem przedsiębiorczości obligatoryjnym wymogiem jest utworzenie **miejsca pracy**. Dodatkowo punktowane będą operacje zakładające utworzenie większej liczby miejsc pracy w ramach zgłaszanej operacji. Ostatnie kryterium preferuje realizację **operacji w miejscowości poniżej 5 tys. mieszkańców**. Celem jest pobudzenie aktywności i przedsiębiorczości na terenach o mniejszym zaludnieniu.

Osobną procedurę opracowano dla **projektów grantowych**. Ponieważ to LGD będzie odpowiadało za przeprowadzenie całej procedury, wybór, podpisanie umowy i rozliczenie projektu zasady opisano dosyć szczegółowo w Procedurze przyznawania pomocy w ramach projektu grantowego. Wszystkie kryteria wraz z uzasadnieniem i wzorami dokumentów również zamieszczono w Procedurze będącym załącznikiem do wniosku.

Sposób ustanawiania i zmiana kryteriów określone zostały w Procedurze. Przewidziano, możliwość zgłaszania zmiany kryteriów. Warunkiem jest złożenie go formalnie na piśmie w Biurze LGD wraz z uzasadnieniem. Wniosek powinien zawierać: wskazanie celu, w ramach którego zmienia się lokalne kryteria wyboru nazwę aktualizowanego, likwidowanego kryterium lub nowego kryterium, maksymalną liczbę punktów przyznawanych za to kryterium, możliwości wyboru odpowiedzi wraz z odpowiadającą im punktacją. Wniosek opiniuje Rada i po uzyskaniu pozytywnej opinii jest poddany konsultacjom społecznym. Proponowana zmian nie może wpływać negatywne na wdrażania LSR. Musi być zgodna z diagnozą i analizą SWOT obszaru oraz celami i wskaźnikami. Jeśli nie wpłyną żadne uwagi i zastrzeżenia wniosek o zmianę lub wprowadzenie nowego kryterium rozpatrywany jest przez WZC, a decyzja o jego przyjęciu lub odrzuceniu podejmowana jest w formie uchwały.

W Procedurze uwzględniono tez rozpatrywanie **projektów własnych**, które podlegają takiej samej „ścieżce oceny" jak pozostałe projekty zgłaszane przez wnioskodawców. W przypadku przyjęcia operacji do realizacji na stronie www LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej ukazuje się ogłoszenie o możliwości złożenia oferty na wykonanie zadania. Wykonawcą projektu własnego może być LGD w przypadku gdy żaden podmiot nie odpowie na ogłoszenie i nie podejmie się realizacji tej operacji lub nie spełnia wymogów określonych w zapytaniu ofertowym. Szczegółowe zasady postepowania w przypadku operacji własnych zostały opisane w Podręczniku procedur i zasad regulujących przyznawanie pomocy finansowej.
Określenie intensywności pomocy na każdego beneficjenta przedstawiono w tabeli poniżej. Uwzględnia ona zasady ustalania wysokości wsparcia na realizację operacji w ramach LSR oraz określa intensywność pomocy w zależności od kategorii beneficjenta lub rodzaju operacji.

VII. PLAN DZIAŁANIA

Przygotowując Pan działania konsultowano z mieszkańcami terminy realizacji poszczególnych operacji i niezbędne limity wykonania wskaźników i budżetu, szczególnie z I okresie realizacji LSR tj. do końca 2018 roku. Konsultacje odbyły się podczas rozmów z osobami zgłaszającymi projekty, z pracownikami Biura i członkami Organów. Plan działania poddano również dyskusji podczas Walnego zebrania Członków. Podzielono przeprowadzenie planowanych operacji na 3 etapy:
Etap I – w latach 2016-2018
Etap II – w latach 2019-2020
Etap III – w latach 2021-2023
Podział ten wynika z wymogów unijnych nowej perspektywy finansowej na lata 2014-2020, w tym z wytyczeniem celów pośrednich na lata 2018 i celów końcowych na rok 2023 oraz z powiązania wyników osiągania wskaźników

produktu z finansowymi karami i nagrodami, o których mowa w projekcie umowy ramowej. Wykorzystanie środków i realizację wskaźników dostosowano do wymogów zawartych w umowie ramowej.
Szczegółowa informacja o Planie Działania znajduje się w tabeli będącym załącznikiem nr 3 do LSR.
Etapy wdrożenia LSR będą podobne co do sposobu, sekwencji i intensywności działań, wzajemnie ze sobą powiązanych. Każdy z tych etapów będzie rozpoczynał się realizacją działań szkoleniowych i doradczych umożliwiających przyszłym wnioskodawcom zdobycie wiedzy niezbędnej do przygotowania dobrych wniosków. Przewiduje się zwiększoną intensywność pomocy w I etapie wdrożenia LSR. W kolejnych etapach wydatkowanie środków LGD następować będzie sukcesywnie. Planuje się osiągnięcie poziomu, co najmniej 50% każdego ze wskaźników produktu, który został przewidziany do realizacji w latach 2016 – 2018. LGD planuje również wykorzystanie, co najmniej 40% środków finansowych na realizację LSR, w tym 20% środków finansowych na realizację LSR na operacje dedykowane w LSR grupom defaworyzowanym i 40% środków finansowych na realizację LSR na utworzenie miejsc pracy.

VIII. BUDŻET LSR

Maksymalne kwoty środków działania LEADER przewidziane na poddziałanie 19.2 PROW w odniesieniu do LSR wyniosą 7 000 000 zł. Zgodnie z wymogami PROW 2014-2020, 55% budżetu LSR przeznaczonego na realizację poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" w ramach PROW przeznaczone jest na przedsięwzięcia związane z tworzeniem lub utrzymaniem miejsc pracy. Maksymalna kwota środków działania LEADER przewidziana na poddziałanie 19.3 PROW, która została **uwzględniona w LSR na etapie wyboru LSR stanowi równowartość 2% kwoty przewidzianej na poddziałanie 19.3, czyli 140 000 zł, jednak gdy będzie taka możliwość LGD będzie wnioskowało o podniesienie progu do 5 %.**
Pracując nad budżetem LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej prowadziła konsultacje z mieszkańcami podczas spotkań w poszczególnych gminach, a także podczas dyskusji w grupach fokusowych. Podział środków w budżecie był też tematem dyskusji na Walnym Zebraniu Członków. Wynikiem tych rozmów było określenie limitów na poszczególne kategorie operacji. Ustalono, że na operacje związane z rozwinięciem prowadzonej działalności gospodarczej będzie można uzyskać maksymalne dofinansowanie w wysokości 200 tys. złotych. Natomiast premię na utworzenie miejsca pracy w nowej firmie – w wysokości 100 tys. złotych. Ustalając limity kierowano się również informacjami z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, z których wynikało, że w poprzednim okresie programowania beneficjenci z terenu LGD wnioskowali kwoty na rozwinięcie działalności gospodarczej nie większe niż 140 tys. złotych. Limit na operację własną ustalono na poziomie 50 tys. złotych.. Podjęto również decyzję, że będą dwa projekty grantowe. **LGD w kryteriach wyboru operacji wyznaczyła zasady premiowania projektów, w których wkład wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w poszczególnych programach.** LGD przywiduje w ramach projektów własnych LGD większy udział środków własnych o 1 % niż wynika to z przepisów dotyczących poszczególnych programów
Środki wydatkowane na realizację strategii pochodzić będą głownie z 3 źródeł, w tym:

- Budżet EFRROW,
- Budżet państwa,
- Wkład własny.

Poniżej w formie tabeli przedstawiono powiązania budżetu z poszczególnymi celami, które mają przyczynić się do zrealizowania LSR zgodnie z przyjętymi założeniami i oczekiwaniami mieszkańców

Tabela 20: Powiązania budżetu na wdrażania LSR z poszczególnymi celami LSR

CEL OGÓLNY NR 1		
CEL SZCZEGŁOWY	**BUDŻET NA REALIZACJĘ CELU PLN**	**POWIĄZANIE BUDŻETU Z CELAMI**
Cel szczegółowy 1 Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w kierunku wzrostu zatrudnienia	3 500 000,00	Szansą na rozwój obszaru są nowe miejsca pracy, które mogą być motorem do kolejnych zmian i pobudzenia przedsiębiorczości na terenie LGD. Celem jaki przyjęło Stowarzyszenie jest wspieranie powstawania nowych firm jak i pomoc przedsiębiorcom, którzy utworzą nowe miejsca pracy. Ponieważ rozwój przedsiębiorczości jest głównym priorytetem przyjętym w strategii LGD, na ten cel **przeznaczono ponad połowę budżetu (55%).**
Cel szczegółowy 2 Tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju działalności gospodarczej	40 000,00	Cel ten będzie zrealizowany poprzez utworzenie Inkubatora wsparcia przedsiębiorców lokalnych. Celem przedsięwzięcia jest wsparcie podmiotów gospodarczych poprzez stworzenie platformy internetowej dla biznesu oraz szkoleń pod kątem rozwoju turystyki na obszarze. Przewidziano wsparcie dla projektu własnego środki własne Na realizację tego celu Stowarzyszenie przeznaczyło **1,0% budżetu**
CEL OGÓLNY NR 2		
Cel szczegółowy 3 Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez integrację i aktywizację społeczności lokalnej	2 650 000,00	Poprawa jakości życia mieszkańców stanowi ważny cel dla rozwoju obszaru. Stworzenie warunków do godnego życia, niwelowanie różnic pomiędzy wsią i miastem w dostępie do miejsc wypoczynku i rekreacji ma zachęcić ludzi młodych do osadnictwa i zahamować wyludnianie się obszaru. Ponadto inwestycje w infrastrukturze rekreacyjnej mogą przyciągnąć turystów, co zwiększy atrakcyjność terenu. Dlatego na osiągnięcie tego celu LGD przeznaczyło **34% budżetu.**
Cel szczegółowy 4 Zachowanie dziedzictwa lokalnego i promocja obszaru w oparciu o uwarunkowania przyrodnicze, historyczne i dziedzictwo kulturowe	810 000,00	Podstawą rozwoju obszaru jest aktywne społeczeństwo, które same podejmuje działania na rzecz poprawy jakości życia w swoich gminach. Aby zachęcić mieszkańców do większej aktywności i wykorzystania istniejącego potencjału jakim jest dziedzictwo lokalne i liczne zasoby obszaru podejmowane będą różnorodne działania edukacyjne, informacyjne i promocyjne. Mało aktywne organizacje pozarządowe nie wspierają mieszkańców na wystarczającym poziomie. Dlatego też edukowanie lokalnych liderów i zachęcanie ich do większego zaangażowania może znacząco poprawić i wzmocnić kapitał społeczny obszaru LGD. Na realizację tego celu przeznaczono **10,0% środków z budżetu** na wdrażanie LSR
Razem	7 000 000,00	

IX. PLAN KOMUNIKACJI

Główne cele i przesłanki powstania Planu Komunikacji

Mając na uwadze doświadczenie LGD z wdrażania LSR w latach 2007-2013 (15), oparte o udaną współpracę z lokalną społecznością, władzami oraz sektorem prywatnym LGD przeprowadziła konsultacje społeczne i badania rozpoznawalności LGD w celu udoskonalenia działań komunikacyjnych w przyszłym okresie programowania. Dokonano oceny dotychczasowych metod komunikacji oraz preferencji mieszkańców w zakresie oczekiwanych sposobów komunikacji z otoczeniem. W związku z podjętymi wnioskami z powyżej opisanych działań LGD podkreśla, iż:

Celem ogólnym Planu Komunikacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 jest wsparcie efektywnego wdrażania LSR do roku 2020(23).
Cel ogólny zostanie zrealizowany poprzez realizację następujących celów szczegółowych:
1. Informowanie o realizacji LSR poprzez wspieranie pomysłów projektowych wnioskodawców oraz upowszechnianie dobrych praktyk.
2. Angażowanie grup defaworyzowanych określonych w LSR do korzystania ze wsparcia w ramach LSR.
3. Budowanie przyjaznego wizerunku LGD jako instytucji wspierającej rozwój lokalny.

Działania komunikacyjne, środki przekazu oraz grupy docelowe, wskaźniki i efekty działań komunikacyjnych
Zgodnie z założeniami w Planie Komunikacji zaprezentowanym w załączniku do LSR przedstawione zostały: działania komunikacyjne, środki przekazu skierowane do poszczególnych, **w tym zidentyfikowanych grup docelowych, w tym określonych w LSR jako defaworyzowane.** W Planie określone zostały również zakładane efekty realizacji wraz z budżetem.

Analiza efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu
Analiza efektywności działań komunikacyjnych oraz zastosowanych środków przekazu odbywać się będzie poprzez okresowe (nie rzadziej niż raz w roku) monitorowanie osiągnięcia wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz ewaluację efektów realizacji. Monitoring oparty będzie o zbierane na bieżąco statystyki wejść na stronę; listy obecności; liczby złożonych projektów, ilości udzielonego doradztwa itd., stosownie do charakteru danego wskaźnika. Ewaluacja dotyczyć będzie oceny trafności dobranych działań komunikacyjnych i środków przekazu w stosunku do grup docelowych oraz założonych efektów (rezultatów) Planu Komunikacji. Ewaluacja będzie miała charakter śródokresowy i końcowy.

Korygowanie i aktualizacja Planu Komunikacji w oparciu o wnioski Otoczenia LGD
W biurze LGD będą zbierane wnioski i opinie dotyczących realizacji LSR oraz działań komunikacyjnych. Jednocześnie Raport z monitoringu oraz z ewaluacji poddawany będzie publicznemu oglądowi – poprzez opublikowanie go na stronie LGD. Wnioski i opinie spływające z otoczenia zewnętrznego LGD, dotyczące korygowania Planu będą analizowane przez Zarząd i w przypadku zasadności i racjonalności proponowanych ulepszeń, popartych wynikami ewaluacji i monitoringu, niezwłocznie będą wprowadzane do Planu Komunikacji. Szczegółowe zadania przyjęte w planie komunikacji opisano w tabeli, która stanowi Załącznik nr 5 do strategii.
Budżet przewidziany na realizację planu komunikacji to 100 000 zł na lata 2016 – 2023.

X. ZINTEGROWANIE

Tabela 21: Kluczowe kwestie odnośnie opisu zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi

Cele szczegółowe Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej i powiązanie ich z innymi dokumentami planistycznymi /strategiami celem wykazania ich spójności			
Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w kierunku wzrostu zatrudnienia	**Tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju działalności gospodarczej**	**Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez integrację i aktywizację społeczności lokalnej**	**Zachowanie dziedzictwa lokalnego i promocja obszaru w oparciu o uwarunkowania przyrodnicze, historyczne i dziedzictwo kulturowe**
Zgodność z celami: Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020			
2.A.3 Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw 2.A.10 Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian	2.A.3 Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw	2.A.7 Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego 2.A.13 Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna	2.A.7 Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego 2.A.13 Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna
Zgodność z celami: Strategia rozwoju turystyki rowerowej w województwie lubelskim na zasadach klasteringu w latach 2016 – 2022			
		11. Założenia strategiczne na lata 2016 – 2022 Cel ogólny: Organizacja turystyki rowerowej w formule klasteringu, której realizacja zakłada wielostronne korzyści – zarówno dla samych turystów rowerowych jak i dla podmiotów tworzących dla nich kompleksowy system usług.	**11. Założenia strategiczne na lata 2016 – 2022** Cel ogólny: Organizacja turystyki rowerowej w formule klasteringu, której realizacja zakłada wielostronne korzyści – zarówno dla samych turystów rowerowych jak i dla podmiotów tworzących dla nich kompleksowy system usług.
Zgodność z celami: Projekt Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 (z perspektywą do 2030 r.):			
cel szczegółowy 2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc	**cel szczegółowy 3.5.** Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw.	**cel szczegółowy 4.5.** Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i	**cel szczegółowy 4.3**. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi współpracy wewnątrz

pracy na obszarach wiejskich; **- cel szczegółowy 3.5.** Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw.		rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.	regionalnej; **- cel szczegółowy 4.5.** Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.

Cele LSR wpisują się w cele strategiczne poszczególnych gmin, które skupiają się na wzmocnieniu rozwoju gospodarczego obszaru, na wspieraniu edukacji i podnoszenie wiedzy mieszkańców w celu ułatwienia wejścia na rynek pracy, na działaniach inwestycyjnych w infrastrukturze rekreacyjnej i kulturalnej w celu poprawy standardów i jakości życia, stymulowanie rozwoju społecznego mieszkańców, wykorzystanie zasobów lokalnych obszaru do rozwoju przedsiębiorczości i lepszych warunków życia.

Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów i zasobów w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

W zakresie integrowania sektorów i partnerów – w ramach realizacji celu szczegółowego nr 2 przewidziane są operacje podnoszące poziom wiedzy na temat przedsiębiorczości i wspieranie biznesu lokalnego poprzez działania promocyjne z udziałem podmiotów gospodarczych i organizacji pozarządowych, mieszkańców
W zakresie integrowania podmiotów gospodarczych, społecznych i publicznych – w ramach realizacji celu szczegółowego nr 4 przewidziane są operacje mające na celu upowszechnianie informacji o ochronie środowiska i zapobieganiu zmianom klimatycznym do których zaangażowani będą przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i grupy nieformalne, dzieci i młodzież oraz samorządy. Planowane są również operacja promujące walory turystyczne obszaru i dziedzictwo lokalne w które zaangażowane będą samorządy, organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcy działający w sferze usług turystycznych.
W zakresie integrowania sektorów publicznych i społecznych, mieszkańców – w ramach realizacji celu nr 3 zostaną wykonane inwestycje w infrastrukturze rekreacyjnej i kulturalnej w które zaangażowane będą samorządy, równocześnie organizacje pozarządowe, grupy nieformalne i mieszkańcy przygotują imprezy i wydarzenia wykorzystując wyremontowane, odnowione obiekty lub nowe

XI. MONITORING I EWALUACJA

Jednym z ważnych elementów oceny wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Stowarzyszenia LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej jest monitorowanie realizacji zadań przyjętych w strategii i operacji będących przedmiotem wsparcia oraz prowadzenie szczegółowych działań ewaluacyjnych związanych z tą strategią. Przy opracowaniu tego rozdziału wzięto pod uwagę zapisy Rozporządzenia 1303/2013 Art. 34.KE i uwzględniono wskazówki Ministra Infrastruktury i Rozwoju zawarte w „Wytycznych w zakresie ewaluacji polityki spójności na lata 2014-2020".
Aby móc śledzić postępy wdrażania strategii i jej wykonanie zgodnie z przyjętym harmonogramem, planem działania i budżetem, badaniem objęte będą zarówno działania i funkcjonowanie samego Stowarzyszenia, jak również wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach PROW 2014-2020. Prowadzony będzie bieżący monitoring oraz ewaluacja.

1. Opis rozwiązań w zakresie monitorowania LSR wskazujący potencjał Lokalnej Grupy Działania do Realizacji LSR. Zadania związane z bieżącym monitorowaniem powierzono pracownikom Biura LGD oraz Komisji Rewizyjnej.

A. Monitoring funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania będzie polegał na:

- ocenie ilości i jakości prowadzonych szkoleń na podstawie ankiety po każdym szkoleniu,
- ocenie aktywności Organów Stowarzyszenia prowadzony na podstawie list obecności i protokołów spotkań,
- ocenie aktywności pracowników prowadzony na postawie list obecności i udziału w spotkaniach (w tym imprezach, targach, szkoleniach itp.),
- ocenie aktywności pracy Biura na podstawie liczby wpisów na stronę www, liczby artykułów ukazujących się w mediach, audycji radiowych i telewizyjnych i innych działaniach informacyjnych i promocyjnych podejmowanych przez Biuro,
- ocenie jakości i sprawności (terminowości) pracy biura badany na podstawie analizy prowadzonej korespondencji i gromadzonej dokumentacji,
- ocenie ilości świadczonego doradztwa (na podstawie liczby osób, którym w formie pisemnej lub ustnej udzielono pomocy doradczej) badanego na podstawie wpisów (rozmowy telefoniczne), liczby wysłanych odpowiedzi na pytania w formie elektronicznej i pisemnej oraz ewidencji doradztwa prowadzonego przez Biuro,
- ocenie jakości świadczonego doradztwa (badanie poziomu zadowolenia z udzielonego doradztwa na podstawie ankiety),
- ocenie prowadzenia animacji i współpracy (badanie poziomu satysfakcji z prowadzonych działań animacyjnych na podstawie ankiety)
- ocenie jakości współpracy z beneficjentem mierzone na podstawie ankiety wypełnianej przez beneficjentów realizujących operacje,
- ocenie przebiegu konkursów mierzone analizą dokumentów pod kątem trafności, skuteczności, terminowości

B. Monitoring wdrażania LSR będzie polegał na:

- ocenie realizacji przyjętych celów i przedsięwzięć prowadzony na podstawie liczby i rodzaju wybranych przez Radę operacji (protokoły z posiedzeń Rady) oraz na podstawie analizy ankiet skierowanych do mieszkańców i beneficjentów
- ocenie stopnia realizacji budżetu prowadzony na podstawie liczby i wartości podpisanych umów z beneficjentami (informacje z Biura LGD i Urzędu Marszałkowskiego) oraz sprawozdań składanych przez Biuro do Komisji Rewizyjnej,
- ocenie stopnia realizacji wskaźników badane na podstawie analizy ankiet składanych przez beneficjentów,

Za bieżące monitorowanie funkcjonowania LGD, jakości prowadzonych działań i wdrażania LSR zgodnie z przyjętymi celami i przedsięwzięciami, a także harmonogramem i posiadanym budżetem będzie odpowiadała Komisja Rewizyjna. Pełną dokumentację będzie prowadziło Biuro LGD, którego zadaniem będzie również zbieranie i analizowanie danych i przedkładanie ich Komisji Rewizyjnej. Komisja Rewizyjna będzie sprawdzała otrzymane informacje, dokumenty i przygotowywała raporty półroczne i roczne. Raporty będę prezentowane na Walnych Zebraniach Członków. Zakres raportów oraz zasady gromadzenia danych koniecznych również do przeprowadzenia ewaluacji i przetwarzania informacji omówiono szczegółowo w załączniku: Procedury ewaluacji i monitoringu.

Pracownicy Biura posiadają doświadczenie i odpowiednie kwalifikacje do prowadzenia wszelkich działań wiązanych z monitoringiem. Ich praca została dobrze oceniona w Raporcie ewaluacyjnym ex post opracowanym po zakończeniu realizacji LSR w ramach PROW 2007-2014. W skład Komisji Rewizyjnej wchodzą osoby, które również mają doświadczenie z poprzedniego okresu programowania. Zakres badań a także doświadczony zespół

pozwoli na właściwe monitorowanie wdrażania LSR przez LGD. Raporty uwzględniały będą informacje dotyczące działań zapobiegających wszelkim formom dyskryminacji, a także równość szans kobiet i mężczyzn.

2. Opis szczegółowych rozwiązań dotyczących ewaluacji.

Wpływ wdrażania LSR będzie ewaluowany w odniesieniu do zakładanych celów LSR i PROW na lata 20014-2020 na rzecz inteligentnego, zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu, w tym wsparciu rozwoju rynku pracy.

Zakres ewaluacji będzie obejmował:
a) wykorzystanie raportu ex post opracowanego po zakończeniu realizacji LSR w ramach PROW za lata 2007-2013 i wykorzystanie zawartych w nim rekomendacji oraz doświadczeń z realizacji celów i przedsięwzięć w poprzednim okresie programowania do wdrażania LSR w ramach PROW na lata 2014-2020.
b) ewaluację mid – term która zostanie przeprowadzona w połowie wdrażania LSR to jest w 2019 roku w celu poprawy jakości funkcjonowania LGD i wdrażania LSR oraz ich efektywności, skuteczności i wpływu na rozwój obszaru.
c) ewaluację ex post po zakończeniu wdrażania LSR, której celem będzie ocena całego procesu i osiągniętych efektów. Będzie określała skuteczność LGD, a w tym wykonania budżetu i realizacji wskaźników zgodnie z zawartą umową z Zarządem Województwa.
Dla zapewnienia bezstronności i obiektywności oceny organów oraz osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie LGD i wdrażanie LSR ewaluacja mid – term i ewaluacja ex post zostaną powierzone firmie/ekspertowi zewnętrznemu. Pracownicy Biura będą odpowiedzialni za dostarczenie niezbędnych dokumentów i informacji potrzebnych do opracowania obu raportów z przeprowadzonych badań, a Zarząd będzie odpowiedzialny za wybór eksperta i ocenę otrzymanych opracowań.

Zarząd ustali główne wymagania dotyczące planowanych badań a w tym: identyfikację potrzeb informacyjnych, określi tematy badania ewaluacyjnego, ustali problemy badawcze, uzgodni z firmą/ekspertem metodologię badawczą, terminarz działań, a także określi odbiorców i ustali jak będą wykorzystane wyniki badań oraz sposób ich rozpowszechniania. Szczegółowy zakres obowiązków związanych z procesem ewaluacji i zakresem merytorycznym raportów opisano w załączniku nr 2. Procedury ewaluacji i monitoringu

Co będzie badane w procesie ewaluacji:

A. Funkcjonowanie LGD, ocena sprawności i efektywności działania LGD, a w tym:
   1. Funkcjonowanie Organów: Walne Zebranie Członków, Zarząd , Komisja Rewizyjna, Rada
   2. Funkcjonowanie Biura LGD, jakość i efektywność udzielanego doradztwa, działalność informacyjna i promocyjna oraz działania na rzecz nabywania umiejętności i aktywizacji

B. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej, a w tym:
   1. Ocena diagnozy i analizy SWOT obszaru oraz realizacja celów, przedsięwzięć i wskaźników
   2. Realizacja projektów współpracy
   3. Analiza przebiegu konkursów i ocena procedury wyboru operacji
   4. Realizacja budżetu

C. Studia przypadku, a w tym: przykłady operacji innowacyjnych, przykłady operacji skierowanych do grup defaworyzowanych oraz przykłady operacji szczególnie zasługujących na upowszechnienie

Wyniki ewaluacji zostaną wykorzystane do:
- podsumowania i oceny efektów realizacji LSR,
- poprawy jakości działań bieżących i planowanej interwencji,
- podniesienia poziomu uspołecznienia działań i zwiększenia poparcia społecznego
- zaprezentowania efektów działań Stowarzyszenia i realizacji LSR.

Zakres monitorowania oraz zasady i zakres ewaluacji zostały skonsultowane z mieszkańcami obszaru LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej podczas: dyskusji z udziałem Organów Stowarzyszenia i pracowników Biura, konsultacji w formie grup fokusowych z udziałem przedsiębiorców oraz z udziałem organizacji pozarządowych, zastosowano również po raz pierwszy nową innowacyjną na tym terenie metodę kawiarenki obywatelskiej. Zaproszono do kawiarni aktywnych mieszkańców gmin do wspólnej dyskusji o działaniach planowanych w ramach wdrażania LSR. Dyskutowano też nad zakresem monitorowania LSR i funkcjonowania LGD oraz jak szczegółowy powinien być raport ewaluacyjny by można było ocenić, jaki wpływ miała realizacja projektu na obszar LGD. Wyniki tych konsultacji uwzględniono przygotowując listę elementów podlegających ocenie funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR. Lista ta stała się podstawą do dyskusji podczas przedostatniego Walnego Zebrania Członków przed ostatecznym zatwierdzeniem i przyjęciem Strategii. Wzięto też pod uwagę dotychczasowe doświadczenia przy opracowywaniu raportu ex post z realizacji LSR i funkcjonowania LGD w ramach programu PROW 2007-2013.

XII. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

W związku z przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.) i rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. Nr 213, poz. 1397, ze zm.)), LGD przeanalizowało zapisy tych aktów prawnych pod kątem konieczności przeprowadzenia takiej oceny, w odniesieniu do tej kategorii dokumentu planistycznego jaką jest LSR , zawartości dokumentu i zewnętrznych uwarunkowań jego realizacji. Analizę przeprowadzono po to, żeby określić czy LSR kwalifikuje się do oceny i czy istnieje ryzyko wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z realizacją działań planowanych w LSR,

Dokument obejmował przeprowadzoną analizę pod kątem art. 49 ustawy z dn.2.10.2008 roku a w tym:

1. Omówienie głównych celów i przedsięwzięć LSR oraz zgodności celów z kierunkami rozwoju przyjętymi w Strategii Rozwoju województwa Mazowieckiego do 20130 roku.
2. Charakter działań przewidzianych w dokumentach:
   - stopień, w jakim dokument ustala ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć, w odniesieniu do usytuowania, rodzaju i skali tych przedsięwzięć;
   - powiązania z działaniami przewidzianymi w innych dokumentach;
   - przydatność w uwzględnieniu aspektów środowiskowych, w szczególności w celu wspierania zrównoważonego rozwoju, oraz we wdrażaniu prawa wspólnotowego w dziedzinie ochrony środowiska;
   - powiązania z problemami dotyczącymi ochrony środowiska.
3. Rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko:
   - prawdopodobieństwo wystąpienia, czas trwania, zasięg, częstotliwość i odwracalność oddziaływań;
   - prawdopodobieństwo wystąpienia oddziaływań skumulowanych lub transgranicznych;
   - prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska,
4. Cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w tym:
   - obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu;
   - formy ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz obszary podlegające ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym;

Po dokonanej analizie stwierdzono, że LSR nie będzie negatywnie oddziaływać na środowisko i należy uzyskać oficjalną decyzję w tej sprawie.

Ponieważ decyzję o przeprowadzeniu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dokonuje Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Lublinie LGD zwróciło się z zapytaniem (pismo z dn. 29.10.2015) czy z uwagi na przedstawioną analizę LSR kwalifikuje się do oceny.

Lokalna Strategia Rozwoju stanowi instrument finansowy realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku poprzez między innymi wykorzystanie środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020. W skład zaplanowanych działań wchodzą zarówno działania inwestycyjne jak i nie inwestycyjne. Informacje o zaplanowanych działaniach inwestycyjnych charakteryzują się wysokim stopniem uogólnienia. Szczegółowy zakres inwestycji znany będzie dopiero na etapie składania wniosków o dofinansowanie. W przypadku inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko wnioskodawca/inwestor będzie zobligowany do uzyskania stosownej decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Biorąc pod uwagę fakt, że zakres planowanych działań nie będzie wykraczać poza ramy Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku i Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2014-2020, czyli dokumentów które zostały już poddane strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie stwierdził, że nie jest konieczne przeprowadzenie odrębnej procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej. (Pismo z dn.21.12.2015)

Literatura

1. Strategia Rozwoju Kraju 2020;
2. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020;
3. Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności;
4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020;
5. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020;
6. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020.
7. Wytyczne w zakresie ewaluacji polityki spójności na lata 2014-2020, Minister Infrastruktury i Rozwoju, 2015
8. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
9. Prognoza oddziaływania na środowisko Projektu Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
10. Regionalny Program Operacyjny woj. lubelskiego 2014-2020
11. Strategia rozwoju turystyki rowerowej w województwie lubelskim na zasadach klasteringu w latach 2016 – 2022
12. Model partycypacyjnego opracowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji lokalnych strategii rozwoju obszarów wiejskich na terenie województwa lubelskiego, *Anna Kłos i Katarzyna Sieńko, Lublin 2015*
13. Materiały szkoleniowe z zakresu tworzenia lokalnych strategii rozwoju, przygotowania strategii komunikacyjnej lokalnej grupy działania i angażowania społeczności lokalnych w przygotowanie i realizację LSR, *praca zbiorowa, CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie, Kraków 2014*
14. Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty lokalne i regionalne rozwoju terytorialnego, *Hadyński Jakub, UAM Wydawnictwo Naukowe, 2011;*
15. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich, Raport 2014, *prof. PAN Monika Stanny, IRWIR 2014*

16. Wiejskie obszary depopulacyjne. Delimitacja i charakterystyka. Próba wieloczynnikowej delimitacji obszarów depresji demograficznej oraz charakterystyka struktury gospodarczej i społecznej tych obszarów, *prof. Dr hab. Andrzej Rozner, 2013*
17. Mieszkańcy wsi wobec nowego modelu rozwojowego, *raport IRWIR PAN, prof. Dr hab. Maria Halamska*
18. Między interwencją a interakcją *Lokalne grupy działania w społecznościach wiejskich, Izabella Bukraba-Rylska, Ryszard Kamiński, Piotr Krośniak, Maria Wieruszewska ,Wydawnictwo Scholar, 2011;*
19. Puls rozwoju czyli pozytywnie ułożona lokalna strategia rozwoju, Bogdan Kamiński, 2015
20. „Przez współpracę do sukcesu. Partnerstwo lokalne na rynku pracy" – *Min. Pracy i Polityki Społecznej, 2007*
21. Ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju dla Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej", *Ryki 2015*

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK NR 1

PROCEDURA AKTUALIZACJI LSR

Cel procedury – tworzy się zasady wprowadzania zmian do LSR oraz określa obszary, które mogą być zmieniane, aktualizowane bądź weryfikowane z partycypacyjnym udziałem społeczności lokalnej, tak by zapewnić mieszkańcom możliwość wpływania na proces wdrażania LSR.

Wykaz skrótów

Użyte w procedurze zwroty oznaczają:

1. LGD – Stowarzyszenie LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej
2. Stowarzyszenie - Stowarzyszenie LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej
3. LSR – Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2022;
4. Zarząd– Zarząd LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej;
5. WZC – Walne Zebranie Członków LGD.

§1

1. Co roku Komisja Rewizyjna przedkłada na Walnym Zebraniu Członków Raport z monitoringu realizacji LSR i funkcjonowania Stowarzyszenia.
2. Jeśli wyniki Raportu są przesłanką do przeprowadzenia aktualizacji LSR, Komisja Rewizyjna zamieszcza taką uwagę w Raporcie.
3. Wniosek o aktualizację LSR może złożyć każdy mieszkaniec obszaru objętego LSR, członkowie Stowarzyszenia lub jego Organów.
4. Każdy wniosek wymaga pisemnego uzasadnienia i składany jest do Biura LGD na formularzu udostępnionym na stronie www Stowarzyszenia.
5. Propozycję zmian w LSR przygotowuje Biuro LGD i przedkłada Komisji Rewizyjnej do zatwierdzenia, a Komisja Rewizyjna przedkłada na posiedzenie WZC.

6. Aktualizacja LSR wymaga podjęcia uchwały przez WZC.

§2

1. Aktualizacja może być przeprowadzona w związku z:
   a. koniecznością dokonania zmian w statucie, jeśli skutkuje to dezaktualizacją zapisów zawartych w LSR;
   b. zmianą kryteriów oceny lub procedur,
   c. wnioskiem zawartym w Raporcie monitorującym lub Raporcie ewaluacyjnym i związanym ze:
   - zmianą celów i przedsięwzięć,
   - wskaźników,
   - zmianami w Planie działania,
   - zmianami w Planie komunikacji,
   - zmianami w budżecie
2. Biuro LGD przygotowuje projekt zmian w LSR wraz z uzasadnieniem.
3. Biuro odpowiedzialne jest za kontakt z mieszkańcami i zapewnienie partycypacyjnego udziału mieszkańców w dokonywanej zmianie.
4. Biuro LGD zamieszcza informacje na stronie www Stowarzyszenia i na stronach internetowych gmin o możliwościach zgłaszania uwag do proponowanych zmian w LSR poprzez internet lub w formie pisemnej do Biura LGD.
5. Zadanie gromadzenia i analizowania postulatów powierza się pracownikom Biura LGD.
6. Na zgłaszanie propozycji zmian wyznacza się termin nie dłuższy niż 2 tygodnie od ukazania się ogłoszenia w internecie.
7. W Biurze LGD działa Punkt Konsultacyjny, gdzie każdy mieszkaniec może korzystać z konsultacji indywidualnych i gdzie prowadzone będą wywiady pogłębione.
8. Biuro LGD sporządza zestawienie w formie tabeli zgłoszonych uwag, rekomendacje Komisji Rewizyjnej, uzasadnienie przyjęcia bądź odrzucenie wniosku o wprowadzenie zmiany do LSR.
9. Po przeanalizowaniu propozycji zmian projekt aktualizacji jest kierowany na posiedzenie WZC.
10. Zmiana do LSR jest zatwierdzana uchwałą przez WZC.

§3

W celu upowszechnienia wyników konsultacji z mieszkańcami i działań podejmowanych przez LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej informacje dotyczące aktualizacji LSR zamieszczane są na stronie *www.lokalnagrupadzialania.pl* , na stronach internetowych gmin oraz udostępnione w Biurze LGD.

ZAŁĄCZNIK NR 2

PROCEDURA DOKONYWANIA MONITORINGU I EWALUACJI

A. Procedura prowadzenia monitoringu

1. Odpowiedzialność - Za prawidłowy monitoring funkcjonowania LGD i wdrażanie LSR odpowiada Komisja Rewizyjna . Za zbieranie i przetwarzanie danych odpowiada Biuro LGD.
2. Zakres prac monitoringu obejmuje:

W ramach oceny Funkcjonowanie LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej

Lp.	Elementy podlegające badaniu	Sposób pomiaru/ elementy pomiaru	Okres pomiaru	Analiza i ocena danych
1.	Spotkania, szkolenia warsztaty	ankiety monitorujące – liczba uczestników i stopień zadowolenia	na bieżąco po zakończeniu zadania	stopień realizacji wskaźników oraz zgodność osiąganych wskaźników z planem działania
2.	Imprezy, wydarzenia	ankiety – liczba uczestników i stopień zadowolenia oraz losowo CATI i CAWI	na bieżąco po zakończeniu zadania	stopień realizacji wskaźników oraz zgodność osiąganych wskaźników z planem działania
3.	Aktywność członków Organów	desk research - listy obecności i protokoły ze spotkań	co pół roku	Ocena zaangażowania członków Organów
4.	Aktywność pracowników Biura	desk research -listy obecności, udział w spotkaniach, szkoleniach, wydarzeniach	co pół roku	Ocena pracy pracowników, terminowość opracowywania dokumentów, prowadzenia dokumentacji, uczestnictwo w szkoleniach, wydarzeniach
5.	Działania informacyjne i promocyjne	desk research - liczba wejść na stronę www, liczba aktualizacji strony www, liczba artykułów, wywiadów w mediach, audycji radiowych i telewizyjnych	co pół roku	Skuteczność przekazywania informacji mieszkańcom i beneficjentom
6.	Działania animacyjne na rzecz mieszkańców i w zakresie współpracy	Ankiety monitorujące skierowane do uczestników – po każdym wydarzeniu	Po zakończeniu każdego działania	Ocena pracy pracowników - jakość przekazywanych informacji i ich skuteczność w aktywizacji mieszkańców i współpracy
7.	Ilość i jakość świadczonego doradztwa	Badanie przy pomocy ankiety – ilość – badana na podstawie liczby udzielonych porad doradczych wpisanych do rejestru, Jakość – na podstawie badania ankietowego - stopień zadowolenia z udzielonego doradztwa, w przypadku doradztwa telefonicznego i przez internet – CATI i CASI	co pół roku	Ocena pracy pracowników, efektywność świadczonego doradztwa, sposób przekazywania informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, zaangażowanie
8.	ocena przebiegu konkursów	desk research – przegląd dokumentów pod kątem trafności, skuteczności, terminowości	po zakończeniu każdego konkursu	Ocena pracy pracowników, terminowość, jakość pracy i skuteczność, poprawność podejmowanych działań zgodnie z procedurą

W ramach oceny wdrażania LSR

Lp.	Elementy	Sposób pomiaru/ elementy	Okres pomiaru	Analiza i ocena

	podlegające ocenie	pomiaru		danych
1.	realizacja przyjętych celów i przedsięwzięć	desk research – analiza dokumentów w Biurze	po zakończonym naborze	Zgodność realizowanych operacji z celami i przedsięwzięciami
2.	stopień realizacji budżetu	desk research– analiza dokumentów w Biurze	co pół roku	Stopień wykorzystania środków w stosunku do zakładanej realizacji budżetu
3.	stopień realizacji wskaźników	desk research– analiza dokumentów w Biurze	co pół roku	stopień realizacji wskaźników oraz zgodność osiąganych wskaźników z planem działania

3. Analiza efektów monitoringu - badania będę analizowane co poł roku przez Komisję Rewizyjną i opracowywane w formie raportu na podstawie zebranych informacji przez Biuro. Raport będzie przedkładany Walnemu Zebraniu Członków.
4. Wykorzystanie analizy danych monitoringowych
   - do bieżącego analizowania pracy organów Stowarzyszenia i pracowników Biura,
   - do szybkiego podejmowanie decyzji usprawniających funkcjonowanie Stowarzyszenia
   - do usprawnienia i korygowania pracy Rady
   - do bieżącej oceny wykorzystania budżetu i realizacji wskaźników
   - do upowszechniania efektów pracy Stowarzyszenia na zewnątrz

B. Procedura prowadzenia ewaluacji

1. Odpowiedzialność – za przeprowadzenie ewaluacji mid – term i ewaluacji ex post odpowiada Zarząd. Za opracowanie dokumentu odpowiada firma/ekspert zewnętrzny wybrany przez Zarząd.
2. Planowanie procesu ewaluacji - zakres prac obejmuje:
   - wybór przez Zarząd firmy/eksperta zewnętrznego do przeprowadzenia ewaluacji i opracowania raportu
   - ustalenie i identyfikacja potrzeb informacyjnych
   - określenie tematów badania ewaluacyjnego,
   - określenie potrzeb badawczych,
   - ustalenie metod badawczych,
   - ustalenie sposobu zapewnienia danych i informacji,
   - określenie terminarza i harmonogramu działań,
   - przedstawienie członkom Stowarzyszenia produktów ewaluacji.

   Wszystkie wymienione elementy potrzebne do przeprowadzenia badania i opracowania raportu ewaluacyjnego zostaną omówione i uzgodnione wspólnie z ekspertem zewnętrznym. Ponadto zarząd podejmie decyzje co do listy adresatów raportów ewaluacyjnych, wykorzystania wyników badań i ich rozpowszechnienia.

Minimalne wymagania związane z ewaluacją

Lp.	Zakres prac	Minimalne wymagania
1.	Ewaluacja mid – term	Okres pomiaru – od podpisania umowy do końca 2018 roku – ewaluacja zrobiona w 2019 rok
2.	Ewaluacja ex - post	Okres pomiaru – od podpisania umowy w 2016 roku do zakończenia wdrażania w 2022 roku – ewaluacja zrobiona w 2022 roku
3.	Metody badawcze	wykorzystane metody ilościowe i jakościowe

		obejmujące jak największą liczbę mieszkańców obszaru
4.	Lista adresatów raportów	Członkowie Stowarzyszenia, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy obszaru, lokalne media
5.	Wykorzystanie wyników badań	Do oceny funkcjonowania organów i Biura, do usprawnienia pracy organów i Biura, do oceny wdrażania LSR, do analizy uzyskanych efektów do oceny wpływu realizacji LSR na rozwój obszaru
6.	Rozpowszechnienie wyników badań w formie elektronicznej i papierowej	Członkowie LGD oraz mieszkańcy obszaru poprzez konferencje, spotkania wojewódzkie, lokalne media, samorządy

3. Opracowanie raportu ewaluacyjnego będzie obejmowało:

a. Krótkie podsumowanie
b. Cele ewaluacji
c. Metodologię ewaluacji
d. Charakterystykę obszaru objętego działalnością LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej
e. Charakterystykę LGD Funkcjonowanie LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej
f. Ocena sprawności i efektywności działania LGD
a w tym analizę Walnego Zebrania Członków, funkcjonowania Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Rady, Biura LGD, jakości i skuteczności doradztwa, analizę działań informacyjnych i promocyjnych oraz nabywania umiejętności i aktywizacji mieszkańców obszaru.
g. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej
a w tym: ocenę diagnozy i analizy SWOT obszaru, realizację celów, przedsięwzięć i wskaźników oraz projektów współpracy, analizę przebiegu konkursów, ocenę procedur wyboru operacji i realizacji budżetu.
h. Studia przypadku na przykładzie wybranych operacji innowacyjnych, skierowanych do grup defaworyzowanych i operacji szczególnie zasługujących na upowszechnienie, projektów współpracy.
i. Wnioski i rekomendacje

4. Za przyjęcie raportu ewaluacyjnego odpowiada Zarząd. Kryteria przyjęcia raportu są następujące:
a. Zawartość dokumentu jest zgodna ze zleceniem,
b. Zachowane są minimalne wymogi związane z ewaluacją zawarte w procedurach ewaluacji i monitoringu
c. Zastosowano uzgodniona metodologię
d. Ekspert przygotował prezentację multimedialną o wynikach badania ewaluacyjnego

5. **Upublicznienie** – w formie elektronicznej udostępnione na stronie www oraz stronach www samorządów i organizacji pozarządowych, rozesłane drogą e-mailową do członków Stowarzyszenia, przekazany do 30 dni do urzędu Marszałkowskiego, zaprezentowany na konferencjach i spotkaniach.
6. W badaniu uwzględniono kryteria jakości i efektów wdrażania LSR takie jak: skuteczność, efektywność, użyteczność, trafność i trwałość.
7. Analiza efektów ewaluacji i sposób wykorzystania – rekomendacje i wnioski zawarte w raporcie będą oceniane przez Zarząd pod kątem ich praktycznego wykorzystania: do podsumowania i oceny efektywności realizacji LSR, poprawy jakości bieżących działań, planowanej interwencji, podniesienia poziomu uspołecznienia i zwiększenia poparcia społecznego oraz zaprezentowania efektów działań członkom Stowarzyszenia. Zarząd przygotuje listę rekomendacji przyjętych do wdrożenia w całości lub częściowo i rekomendacji odrzuconych wraz z uzasadnieniem. Rekomendacje są odrzucane jeśli są nietrafne lub niemożliwe do wdrożenia.

ZAŁĄCZNIK NR 3

PLAN DZIAŁANIA

Plan działania Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej na lata 2016-2022

Cel ogólny 1 Rozwój gospodarczy obszaru z wykorzystaniem lokalnego potencjału	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Poddziałanie/zakres Programu (PROW)
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN	
1 Cel szczegółowy	Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w kierunku wzrostu zatrudnienia												
Przedsięwzięcie 1.1 Rozwój istniejących firm w tym wdrażających nowe technologie i innowacje oraz uwzględniających ochronę środowiska i zmiany klimatu	Wp.1.1. Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	10	50%	1.500.000	9	45%	1.350.000	1	5%	150.000	20	3000000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej

Przedsięwzięcie 1.2 Założona i zarejestrowana nowa firma	Wp.1.2 Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	3	60%	300.000	1	20%	100.000	1	20%	100.000	5	500000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej
Razem 1 cel szczegółowy				1800000			1450000			250000		3500000	
2 Cel szczegółowy	Tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju działalności gospodarczej												
Przedsięwzięcie 2.1 Inkubator wsparcia przedsiębiorców lokalnych	Wp. 2.1. liczba działań w ramach tej operacji	2	25%	10 000	2	50%	20 000	1	25%	10 000	5	40000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej
Razem 2 cel szczegółowy				10000			20000			10000		40000	
Razem cel ogólny I				1810000			1470000			260000		3540000	**Poddziałanie/zakres Programu (PROW)**
Cel ogólny 2 Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców	**Lata**	**2016-2018**			**2019-2021**			**2022-2023**			**RAZEM 2016-2023 Lata**		
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN	

3 Cel szczegółowy	Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez integrację i aktywizację społeczności lokalnej												
Przedsięwzięcie 3.1. Budowa, modernizacja obiektów z przeznaczeniem na cele rekreacyjne i kulturalne	Wp.3.1 Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i kulturalnej	12	66,66 %	1400000	6	33,34 %	650000				18	2050000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Budowa i przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej
Przedsięwzięcie 3.2 Budowa, modernizacja obiektów na cele turystyczne	Wp. 3.2 Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	3	50%	300 000	3	50%	300 000				6	600000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Budowa i przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej
Przedsięwzięcie 3.3 Wydarzenia promujące walory obszaru, w tym angażujące grupy defaworyzowane	Wp. 3.3 Liczba wydarzeń promujących walory obszaru	20	50%	100000	10	25%	50000	10	25%	50000	40	200000	Aktywizacja/ wzmocnienie kapitału społecznego

Przedsięwzięcie 3.4 Wsparcie kapitału społecznego	Wp. 3.4 Szkolenia dla pracowników biura i członków organów dot. obsługi beneficjentów	4	80	40000	1	20	10000	-	-	-	5	50 000	Aktywizacja/ wzmocnienie kapitału społecznego
Razem 3 cel szczegółowy				1840000			1010000			50000		2 900000	
4. Cel szczegółowy	Zachowanie dziedzictwa lokalnego i promocja obszaru w oparciu o uwarunkowania przyrodnicze, historyczne i dziedzictwo kulturowe												
Przedsięwzięcie 4.1. Imprezy, wystawy i spotkania integracyjne w tym dotyczące ochrony środowiska i zmian klimatu	Wp. 4.1 Liczba imprez, wystaw i spotkań integracyjnych	12	80%	200000	2	13,3	100000	1	6,7 %	50000	15	350000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Zachowanie dziedzictwa lokalnego
Przedsięwzięcie 4.2 Imprezy i spotkania związane z turystyką i promocją turystyczną obszaru	Wp. 4.2 Liczba imprez i spotkań związanych z turystyką i promocją turystyczną obszaru	10	76,9%	200000	2	15,4%	100000	1	7,7 %	50000	13	350000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Promowanie obszaru objętego strategią rozwoju lokalnego
Przedsięwzięcie 4.3 Wydawnictwa promujące walory przyrodnicze i turystyczne obszaru	Wp. 2.2.5 Liczba publikacji promujących walory przyrodnicze, historyczne, kulturowe	5	50%	60000	5	50%	50000				10	110 000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Promowanie obszaru objętego strategią rozwoju lokalnego

Przedsięwzięcie 4.4 Promocja dziedzictwa przyrodniczego obszaru	Wp. 4.4 Liczba przygot. projektów współpracy	2	100%	115 000	-	-	-	-	-	-	2	115000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Promowanie obszaru objętego strategią
Przedsięwzięcie 4.5 Zachowanie dziedzictwa lokalnego obszaru – promocja produktów lokalnych Lubelszczyzny	Wp. 4.5 Liczba LGD uczestniczący ch w projekcie współpracy	4	100%	25 000	-	-	-	-	-	-	4	25000	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność/ Zachowanie dziedzictwa lokalnego
Razem 4 cel szczegółowy				600000			250000			100000		950 000	
Razem cel II ogólny				2440000			1260000			150000		3850000	
Razem LSR				**4250000**			**2730000**			**410000**		**7390000**	
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR
												3.500.000	**50%**

Koszty bieżące w Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność LGD Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej na lata 2016-2023													
	Lata	**2016-2018**			**2019-2021**			**2022-2023**			**RAZEM 2016-2023**		**Poddziałanie / zakres Programu (PROW)**
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN	
Przedsięwzięce *Wsparcie mieszkańców/ podmiotów obszaru*	Liczba podmiotów/ osób, którym udzielono indywidualnego doradztwa	70 osoby/ podmioty	46,6	15000	60 osoby/ podmioty	40,0	15000	20 osoby/ podmioty	13,4	6000	150 osoby/ podmioty	36000	funkcjonowanie
	Liczba spotkań/szkoleń konsultacyjnych z mieszkańcami	12 Szkolenie/spotkanie	50%	7500	6 Szkolenie/spotkanie	25%	3000	6 Szkolenie/spotkanie	25%	3000	24 Szkolenie/spotkanie	13500	funkcjonowanie

ZAŁĄCZNIK NR 4

BUDŻET

Tabela: Budżet LSR

BUDŻET LSR	
Zakres wsparcia	**Wsparcie finansowe PROW (PLN)**
Realizacja LSR **(art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)**	7 000 000,00
Współpraca **(art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)**	140 000,00
Koszty bieżące **(art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)**	1 400 000,00
Aktywizacja **(art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)**	250 000,00
Razem	**8 790 000,00**

Tabela : Plan finansowy poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2020				
	Wkład EFRROW (PLN)	**Budżet państwa (PLN)**	**Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych (PLN)**	**RAZEM (PLN)**
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	3 117 870,00	1 782 130,00		4 900 000,00
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 336 230,00		763 770,00	2 100 000,00
RAZEM (PLN)	4 454 100,00	1 782 130,00	763 770,00	7 000 000,00

Załącznik nr 5

PLAN KOMUNIKACJI

Plan komunikacji					
Cel 1. Informowanie o realizacji LSR poprzez wspieranie pomysłów projektowych wnioskodawców oraz upowszechnianie dobrych praktyk.					
Termin	**Działanie komunikacyjne**	**Adresaci /Grupa docelowa**	**Środki przekazu**	**Wskaźniki (produkty)**	**Oczekiwane efekty (rezultaty)**
II-III kwartał 2016 roku-2023	Powiadomienie i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych na rzecz LSR Działania informacyjno – szkoleniowe o możliwościach wsparcia w ramach środków LSR	Mieszkańcy, beneficjenci i opinia publiczna; grupy de faworyzowana; Potencjalni beneficjenci LSR	artykuły i ogłoszenia w prasie lokalnej, Internecie ogłoszenia w siedzibach partnerów i członków LGD spotkania informacyjne w gminach , przygotowanie i dystrybucja ulotek, gadżetów	liczba artykułów i ogłoszeń w prasie lokalnej, Internecie – **10 szt.** Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami – **24 szt.**	Liczba uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych – **360 os.**
II kw.2016-IV kw.2022	Wsparcie doradcze i szkoleniowe dla beneficjenta	Potencjalni beneficjenci LSR	doradztwo w zakresie przygotowania wniosków serwis internetowy LGD w zakresie dostępnych konkursów doradztwo mailowe, telefoniczne	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa –**150 os.**	Liczba osób/podmiotów, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidulanego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD –**140 os./podmiotów**
I kw.2018-II kw.2023	Kampania promocyjna efektów wdrażania LSR	Opinia publiczna, potencjalni beneficjenci, członkowie i kadra LGD	Artykuły nt. zrealizowanych projektów Fotorelacja na stronie internetowej LGD ze zrealizowanych projektów	Liczba konkursów na najlepszą wspartą w LSR inicjatywę - **2 szt.** Liczba artykułów– **20 szt.** Liczba fotorelacji ze zrealizowanych projektów na stronie Internetowej – **20 szt.**	Liczba nagrodzonych inicjatyw – **10 szt** Liczba osób, która zapoznała się z informacjami na stronie www o projektach - **400 osób.**

Cel 2. Angażowanie grup defaworyzowanych określonych w LSR do korzystania ze wsparcia w ramach LSR					
Rozpoczęcie: III kw. 2016-IV 2022	Działania animacyjne w zakresie aktywizowania grup defaworyzowanych na rzecz udziału w projektach promujących obszar	Dzieci, młodzież, organizacje, przedsiębiorcy, osoby starsze, osoby pow. 60 roku życia	Wydarzenia aktywizujące (w tym spotkania, szkolenia, konkursy) i promujące walory obszaru	Ilość wydarzeń aktywizujących związanych z promocją obszaru **– 40 szt**	Ilość uczestników wydarzeń aktywizujących / konkursów / - **8000 osób**
Cel 3. Budowanie przyjaznego wizerunku LGD jako instytucji wspierającej rozwój lokalny.					
III kw. **2016 r.** -II kw. 2023	Badanie satysfakcji wnioskodawców	Beneficjenci / osoby korzystające z usług doradczych/ szkoleń LGD	Badanie zebranych ankiet	Liczba przeprowadzonych badań ankietowych -**100 szt.**	Liczba zadowolonych osób korzystających z usług doradczych/ szkoleń LGD – **100 os.**
II kw. **2016 r.** -II kw. 2023	Działania w obszarze komunikacji wewnętrznej i podnoszenia jakości usług	Kadra i członkowie Zarządu, LGD	Szkolenia zewnętrzne i wewnętrzne dla pracowników i członków Zarządu, LGD	Liczba szkoleń zewnętrznych i wewnętrznych dla pracowników i członków Organów, LGD – 5 **szt.**	Liczba pracowników i członków Organów , LGD biorących udział w szkoleniach zewnętrznych i wewnętrznych, którzy podnieśli swoją wiedze i kwalifikacje- 120 **os.**
II kw. **2016 r.** -II kw. 2023	Działania w obszarze monitoringu i weryfikacji	Kadra i członkowie LGD, poszczególne grupy docelowe w zakresie celu 1 i 2	Monitoring wskaźników i ewaluacja założeń i realizacji Publikacja wyników weryfikacji wdrażania	Liczba badań monitoringujących wskaźniki i ewaluacyjnych – **8szt** Liczba opublikowanych wyników	Liczba osób, które zapoznały się z opublikowanymi wynikami weryfikacji wdrażania – **200 os.**

	realizacji planu komunikacji		Zbieranie opinii i korekta założeń Planu Komunikacji	weryfikacji wdrażania - **8 szt.**	
II kw. **2016 r.** -II kw. 2023	Działania w obszarze budowania i utrzymania relacji z otoczeniem	Beneficjenci, otoczenie- mieszkańcy, członkowie LGD; potencjalni wnioskodawcy; władze lokalne i regionalne; otoczenie pośrednie: instytucje lokalne prywatne i publiczne;	Udział LGD w imprezach/targach/wydarzeniach zewnętrznych Publikacje promujące działania LGD i region Wyjazdy studyjne	Liczba imprez/targów/wydarzeń zewnętrznych w których LGD brała udział – **20 szt.** Liczba publikacji promujących działania LGD i region – **13 szt.** Liczba wyjazdów studyjnych – **3 szt**	Liczba uczestników imprez/targów/wydarzeń zewnętrznych w których LGD brała udział – **12 000 os.** Liczba rozpowszechnionych publikacji promujących działania LGD i region – **1000 szt.** Liczba uczestników wyjazdów studyjnych- **80 os.**

Budżet na realizację planu komunikacji to 100 000 zł na lata 2016 – 2023.